

Kto sme

Sme chovateľská stanica stavajúca na tradičnom chove so zaujímavosťami nielen v rodokmeni, ale aj v zsmerní sa na pracovné vlohy použitých jedincov, a veríme, že naše vlastné chovateľské ciele nájdú uplatnenie v slovenskom, a možno aj v zahraničnom chove. Dôkazom toho sú aj spokojní majitelia našich šteniatok v USA, či v Spojenom kráľovstve.

Naším cieľom je propagácia nášho národného klenotu v celosvetovom merítku, i keď so šteniatkami putujúcimi do zahraničia sa nám lúčilo veľmi ťažko, avšak so všetkými majiteľmi sme v neustálom kontakte, minimálne prostredníctvom sociálnej siete, avšak so slovenskými majiteľmi sa aj spolu so šteniatkami (dnes už šteniatkami nie sú) pravidelne stretáme a vytvorili sme komunitu Chovateľského tímu.

Chovateľská stanica Sonata Carpathica poskytuje poradenstvo vo výžive, starostlivosti o šteniatko, ale aj dospelého psa, radi poradíme pri výbere šteniatka (aj z iných chovateľských staníc), snažíme sa navštevovať čo najviac akcií realizovaných Klubom chovateľov československého vlčiaka Slovenskej republiky, ktorého sme členmi, chodíme podporovať naše odchovy a spriaznené chovateľské stanice na výstavy, bonitácie.

Kontaktujte nás

Phone: +421 904 140 399, +421 904 441 541

Email: sonata.carpathica@gmail.com

Web: www.sonatacarpathica.sk

Lukáš a Mária Michaličkoví
ChS Sonata Carpathica FCI

Československý vlčiak- návod na použitie

LUKÁŠ A MÁRIA MICHALIČKOVÍ

Príručka pre začiatočníkov

2017

Obsah

Úvod	
Stručná história vzniku plemena.....	3
Pre koho je ČSV vhodné?.....	6
Výber šteniatka	9
Máme šteniatko.....	14
Začíname s výchovou.....	20
Základy pracovných návykov	28
Strava, výživa a zdravie	33
Výstavy	76
Uchovenie	85
Problémové správanie a najčastejšie chyby vo výchove.....	90
Štandard plemena	94
Záver.....	100
Recepty na odmeny	101

Úvod

Zádováženie si psíka by malo byť zodpovedným rozhodnutím všetkých členov rodiny. V prvom rade sa na príchod šteniatka, ale aj dospelého psa treba patrične pripraviť. A to sa plemena československý vlčiak (čsv) týka duplované. Ide o náročnejšie plemeno ako na výchovu, tak aj na aktivitu, teda celkovo čas strávený s ním. Vo všeobecnosti starostlivosť o psa je náročné hobby, ktorému častokrát musíme prispôbiť svoj doterajší spôsob života. Samozrejme, vo výchove majiteľa, hlavne začínajúci nadšenci nášho národného plemena, môžu z dôvodu neskúsenosti urobiť mnoho chýb. Mnohí chovatelia zastávajú názor, že čsv nie je vhodné pre ľudí, ktorí sú začiatčníci a nemali predtým psa, hoc aj iného plemena.

Ako to teda je? Po rokoch starostlivosti o naše šelmy sme pri vzájomnej diskusii zhodnotili náš postup vo výchove čsv, po spoznaní a rozhovoroch s inými, skúsenejšími chovateľmi, sme si presne uvedomili, kde všade sme vo výchove a výcviku robili chyby, niektoré dokonca opakované, a keďže máme chovateľskú stanicu a chceme pre naše šteniatka len to najlepšie a zároveň trošku uľahčiť zadováženie čsv novým majiteľom, rozhodli sme sa dať dokopy naše poznatky, skúsenosti, ale aj skúsenosti významných chovateľov, predovšetkým zo Slovenska, ale aj z Českej republiky, ktoré by mohli byť akýmsi vodítkom vo výchove a vývine čsv zo šteniatka na dospelého psa, resp. celoživotného spoločníka.

Nakoľko sa však časom nazbieralo veľa užitočného materiálu, z ktorého nám bolo ľúto okresávať, rozhodli sme sa pre vytvorenie brožúry, drobnej publikácie, kde sa pokúsime v krátkosti zhrnúť najdôležitejšie poznatky.

Veríme, že táto brožúra posluží nielen ako pomocník pre nových majiteľov šteniatok, ale aj pre záujemcov a obdivovateľov plemena, ktorí sa ešte len rozhodujú a premýšľajú o zadovážení si šteniatka čsv.

Príjemné čítanie! ☺

Stručná história vzniku plemena

Československý vlčiak ako plemeno patrí k najmladším plemenám vôbec, a jeho históriu ešte dnes píšu práve všetci majitelia a chovatelia pod záštitou FCI. To, čo dnes poznáme ako plemeno s pomerne ustálenými exteriérovými a povahovými vlastnosťami, začalo v 50. rokoch minulého storočia ako experiment vtedajšej pohraničnej stráže pod vedením Ing. Karla Hartla. Jeho účelom bolo overenie si prínosu prilievania krvi vlka na dosiahnutie zvýšenia odolnosti, vytrvalosti a zlepšenia zdravotného stavu nemeckého ovčiaka s úmyslom lepšej ochrany našich štátnych hraníc.

Spočiatku nebolo cieľom vytvoriť nové plemeno, ale vyšperkovať vlastnosti nemeckého ovčiaka. Krížence a ich ďalšie generácie boli preto podrobované pozorovaniu a boli analyzované ich predpoklady k výcviku, či väzby na človeka a ostatných psov. V rokoch 1964 — 1965 boli zverejnené prvé výsledky experimentu a v tejto dobe sa začala zhmotňovať aj myšlienka využitia krížencov na založenie samostatného nového plemena. Tieto krížence sa neosvedčili v práci na hraniciach, avšak dosahovali pozoruhodné výkony pri vytrvalostnom behu, mali výrazne lepší čuch a sluch, lepšie orientačné schopnosti, predpoklady na prácu za šera a v noci, vysokú odolnosť voči výkyvom počasia a lepšie predpoklady na zdravie pri práci v záťaž. Myšlienka nového plemena sa ale u chovateľov nemeckého ovčiaka s porozumením nestretla. Ich negatívne reakcie sťažovali aj snahu o uznanie nového plemena. Žiadosti o registráciu plemena boli opakovane zamietnuté v rokoch 1970 a 1976, hoci v tom období bolo v ozbrojených zložkách a v rukách civilných chovateľov už viac ako 150 jedincov.

V 70. rokoch minulého storočia sa všetok chov presunul na slovenskú stranu hraníc, do chovateľskej stanice Pohraničná stráž Malacky, pod

vedením mjr. Františka Rosíka. V českej časti Československa, sa od šľachtenia upustilo. Niektoré jedince ostali v rukách civilistov, ale bez ďalšieho riadenia chovu boli niektoré presunuté na Slovensko. V roku 1982 bolo plemeno československý vlčiak uznané ako národné plemeno vtedajším Federálnym výborom chovateľských zväzov ČSSR. V tom istom roku v Brne bol založený Klub chovateľov československého vlčiaka s pobočkami v Prahe a Bratislave. Slovenská pobočka disponovala väčšou časťou chovných zvierat a mala aj niekoľkonásobne viac členov. V roku 1989 v Helsinkách bolo plemeno uznané aj medzinárodne zo strany FCI, keď bol schválený jeho štandard. Po desiatich rokoch bolo nutné plemeno znovu obhájiť, čo sa podarilo. Vďaka vyššej aktivite slovenskej pobočky klubu a širšej chovateľskej základni ostalo plemeno po rozdelení Československa pod patronátom Slovenska a patrí medzi naše štyri národné plemená. Pri šľachtení plemena bola použitá krv celkovo štyroch vlkov. Vlčica Brita založila dve línie v rokoch 1958 a 1960, vlk Argo jednu líniu v roku 1968, vlk Šarik dve línie v roku 1974 a vlčica Lady jednu, v roku 1983. Nemeckých ovčiakov bolo použitých 41.

Slovenský patronát nad plemenom

V súvislosti s históriou plemena, vznikajú často v diskusiách spory o tom, ktorá krajina sa po rozdelení Československa dá považovať za kolísku plemena. Téma je to pre oba národy nesmierne citlivá, čo často zbytočne vytvára prchké reakcie. Pán Hartl je otcom projektu a priviedol na svet krížence v Česku. Vojenský experiment prilievania vlčej krvi do nemeckého ovčiaka mal však pôvodne slúžiť na revitalizáciu nemeckého ovčiaka, a nie na vznik nového plemena. Za vznik krížencov nesie p. Hartl nepopierateľnú a jedinečnú zásluhu.

Niečo iné sú ale pojmy plemeno, čas a miesto jeho vzniku. Pozrime sa na túto otázku z iného pohľadu. Aj dnes sa úplne rovnako pária nemecké ovčiaky s belgickými ovčiakmi pre armádne a policajne účely, taktiež za účelom zlepšenia vlastností nemeckého ovčiaka. Krížence sa evidujú, a to po celom svete, vrátane ČR a SR, nejedná sa však o uznané plemeno. Ak sa

jedného dňa rozhodnú napríklad Francúzi, že začnú pracovať na uznaní týchto krížencov ako nového plemena, prejdú si tú strastiplnú cestu, preukážu jeho čistotu niekoľko generácií dozadu, jeho udržateľnosť a životaschopnosť, tak majú šancu, že im po pár rokoch plemeno uznajú. V tom prípade uznajú ako krajinu pôvodu plemena a aj patronát Francúzsku, pretože tam vznikla iniciatíva, tam bola preukázaná genetická základňa, a to bez ohľadu na to, že krížence sú všade vo svete, že belgický ovčiak pochádza z Belgicka a nemecký ovčiak z Nemecka, a že v rodokmeňoch nového plemena sú jedinice z rôznych kútov sveta.

V pohraničnej strážii sa krížilo viacero plemien a prebiehalo viacero experimentov. Do služby sa zarad'oval novofundlandský pes, bradáč, rotvajler, ale aj kríženci dobermana, nemeckej dogy a boxera a viacero iných. Všetky tieto experimenty však zlyhali a boli ukončené. Neboli dostatočne prínosné pre pohraničnú stráž, dokonca boli finančnou a organizačnou záťažou. Ukončený bol aj experiment kríženia nemeckého ovčiaka a vlka, z ktorého československý vlčiak vznikol. Z experimentu sa ale stala láska a československý vlčiak ako jediný z projektov prežil a žije dodnes na oboch stranách hranice bývalého Československa.

V Českej republike po roku 1971 nastalo 10-ročné obdobie, kedy sa nenarodil žiaden vrh krížencov. Všetky ďalšie šteňatá si preto českí chovatelia priviezli zo Slovenska. Ak teda hovoríme o plemene v čase jeho uznania, vzniklo v slovenskej časti Československa. Je preto nutné rozlišovať medzi krížencami a medzi plemenom. Zjednodušene, bez p. Hartla by neboli krížence, bez p. Rosíka by nebolo plemeno. Pána Hartla preto môžeme označovať ako starého otca plemena a pána Rosíka ako otca plemena. Zásľuhu na jeho uznaní má však viacero osobností z oboch strán hranice, ktoré sa nezместia do malej brožúrky a vyslúžili si vlastnú publikáciu od autora Petra Nevolného s názvom História vzniku československého vlčiaka.

Pre koho je čsv vhodné?

Československý vlčiak je plemeno veľmi prispôsobivé. Ich využiteľnosť je rozmanitá a výber aktivít závisí najmä od majiteľa. Avšak nemôžeme poprieť, že s príchodom československého vlčiaka do rodiny je niekedy potrebné prispôbiť aj náš spôsob života a naše aktivity. Toto plemeno neustále vyžaduje pozornosť svojho pána, ťažko znáša odlúčenie a cnenie za majiteľom často prejavuje vytím, podhrabávaním, hryzením do predmetov, alebo naopak urazeným výrazom po návrate pána. Pes je veľmi aktívny, ťažko unaviteľný, vždy s nevyčerpatelným zdrojom energie. Preto je vhodný pre aktívnych majiteľov so záujmom o turistiku, beh, bicyklovanie, dogtrekking, stopovanie, ale aj obrany, či výcvik poslušnosti, to všetko sú aktivity vhodné pre toto plemeno. Najväčším zmyslom života československého vlčiaka je byť so svojím pánom. Sú časté prípady útekov vlčiakov, kedy sa snažia nájsť svojho pána a priviesť ho domov.

Československý vlčiak nie je pes, je to životný štýl.

Na rozdiel od niektorých iných plemien neutekajú od pána za novým dobrodružstvom, ale utekajú za pánom. Z tohto dôvodu musíme myslieť na už spomínané dobré zabezpečenia psa. Záujemcovia o plemeno si často kladú otázku vhodnosti chovu psa v byte. Z hľadiska psa nie je nič lepšie, čo by ste československému vlčiakovi dopriali, nakoľko má v byte takmer neustály kontakt s majiteľom a ostatnými členmi rodiny, pričom v koterci strávi väčšinu dňa sám a smutný.

Počas prechádzok je odporúčané mať psa vždy pod kontrolou kvôli silnému loveckému pudu. Kto nemá ukážkovo zvládnutý povel privolania, mal by mať psa na vŕdzke. Vlčiak je počas prechádzok zvedavý, stopuje, skúma nové prostredie a má neustálu potrebu podmaňovať si nové teritórium. Československý vlčiak je vhodný aj pre začiatočníkov, avšak je potrebné uvedomiť si špecifiká tohto plemena. Je nutné mať pri zaobstarávaní si takéhoto psíka aj podporu čo najširšej rodiny. Ak máte radi svoju rodinnú pohodu, neradi sa prispôsobujete a nemáte čas a trpezlivosť, je veľa vhodnejších plemien pre vás. Každý pes vám zmení život, ale československý vlčiak vám ho obráti naruby.

“Čévečko” je vhodné pre kohokoľvek s dostatočnou dávkou odhodlania.

Rodokmeň nie je iba “kusom papiera”

Preukazom pôvodu všetko začína. Kde by boli dnešné plemená, ak by sa ich chov od začiatku riadne neevidoval? Kde by bolo plemeno československý vlčiak, ak by si pán Hartl a pán Rosík psy neoznačovali a spojenia by riadili náhodne, iba podľa toho, ktorý vlčiak je najbližšie po ruke? Ako by zabezpečili, aby sa nepárili súrodenci?

Tento princíp musí platiť aj dnes, a bez neho plemeno ako také by vyhynulo. Pri československom vlčiakovi, kde je Slovensko garantom a patrónom plemena, to platí dvojnásobne. Chov bez evidencie niekoľkých generácií dozadu nemá žiadne smerovanie, nemožno zabrániť príbuzenskej plemenitbe, nemožno odstraňovať zdravotné problémy a neštandardné odlišnosti jedincov. Rovnako nemožno zaručiť prikríženie iného plemena v generáciách spätne, čo je veľmi častý jav. Môžeme ho veľmi často pozorovať v inzerátoch psov bez preukazu pôvodu. Čo je však pri československých vlčiakoch najdôležitejšie, je otázka, prečo je ten ktorý pes bez preukazu pôvodu, prečo ho nemajú rodičia, alebo prečo

neboli uchovnení. Je veľmi vysoká pravdepodobnosť, že pes neprešiel testom povahy na bonitácii. Mohol byť neprimerane agresívny, alebo extrémne bojzlivý.

Nie je v záujme plemena využívať takéto extrémne povahy ďalej v chove. Kúpou šteniatka bez preukazu pôvodu ale tieto gény u šteniatka riskujeme, dokonca môžu byť aj u oboch rodičov. Kto chce mať doma československého vlčiaka, musí si ho kúpiť aj s preukazom pôvodu. Bude vedieť, kto je jeho matka i otec, ich zdravotný stav, genetické predispozície, bude mať istotu, že obaja prešli testom povahy, a že majú zdravé kĺby. Kto chce iba pekného psíka, môže si kúpiť aj psa bez preukazu pôvodu, ale nikdy nemôže tvrdiť, že je to československý vlčiak.

Výber šteniatka

Výber šteniatka by mal začať výberom chovateľskej stanice. Možno si myslíte, že je to jedno, "chovka" ako "chovka". Pokiaľ hľadáte spoločníka, nemáte športové, výstavné, chovateľské ambície a ani sa nechcete stretať s inými majiteľmi čsv, tak máte pravdu, no iba čiastočnú. Po čase totižto zistíte, že vaše čévečko sa s nikým iným nevyjaší tak dobre ako s iným čévečkom... Možno sa po pár rokoch rozhodnete, že predsalen psíka uchovniť, no možno budete potrebovať poradiť už po pár dňoch, čo si drobcu prinesiete domov... A odpovede na všetky vaše otázky a starosti môžeme zhrnúť do terminológie **chovateľský servis**, ktorý vám poskytuje práve chovateľská stanica, z ktorej si psíka vyberiete.

Výber CHS a chovateľský servis

Pri výbere chovateľskej stanice (CHS) je potrebné zvážiť niekoľko faktorov:

- Je nutné mať CHS nablízku alebo som ochotný priniesť si šteniatko aj z väčšej diaľky (prípadne zo zahraničia)?
- Som začiatovník a budem potrebovať intenzívnejšiu komunikáciu, prípadne stretnutia s chovateľom pred, aj po kúpe šteniatka?
- Mám už skúsenosti a budem vyberať CHS podľa konkrétneho spojenia? Teda záleží mi na "rodokmeni" šteniatka?
- Je pre mňa dôležitá cena šteniatka?
- Je pre mňa dôležité dobré meno CHS a dám na odporúčania iných?
- Je pre mňa dôležitý chovateľský servis?

Dôrazne odporúčame dobre sa zamyslieť nad každým z daných faktorov, určite by ste nemali konať bezhlavo, typu- dnes som sa rozhodol, že chcem čsv, zajtra ho musím mať doma. Mohli by ste to totiž neskôr oľutovať, no čo by bolo najhoršie, mohol by psík trpieť a čoskoro by sa mu musel hľadať náhradný domov,...

Výber CHS, vrhu a šteniatka môže byť dosť vyčerpávajúci a dlhý proces. Poďme teda na to triezvo:

Dajme si tú námahu, prebrázdime internet a vyhľadajme webové stránky CHS, pripojme sa do skupín na sociálnych sieťach, kde môžeme sledovať aktuálne vrhy, či konkrétne CHS. Na stránkach CHS na sociálnych sieťach nájdeme častokrát hodnotenia chovateľov, preštudujme si podmienky predaja šteniatka, pokiaľ ich nemajú zverejnené, kontaktujme chovateľa a na všetky podmienky sa povypytujme. A tým nemyslíme len cenu šteniatka, je veľa chovateľov, ktorých keď sa opýtate na cenu a nič viac, vám ani neodpíšu späť. Cena totižto zodpovedá tomu, ako si chovateľ cení čas a peniaze vynaložené na svoj chov, aký chovateľský servis poskytuje, koľko ho vyšiel krycí pes pri konkrétnom spojení a podobne. Isto nájdete chovateľa, ktorý vám dá šteniatko lacnejšie ako iní, no okrem prekazu o pôvode k šteniatku nič viac nečakajte; ďalej nájdete chovateľa, ktorý vám šteniatko dá o polovicu drahšie, no šteniatko bude kompletne preočkované, začipované, odčervené, dostanete Europas spoločenského zvieratá, základnú výbavu pre šteniatko (miska, obojok, vódzka, krmivo, hračka,..), a už pomerne bežnou výbavou sa stávajú DNA testy na najbežnejšie genetické ochorenia- degeneratívnu myelopatiu a dwarfizmus, už v cene šteniatka, ako aj doživotný chovateľský servis pre šteniatko.

Čo je teda ten chovateľský servis? V skratke povedané ide o záujem a pomoc chovateľa pri všetkých dôležitých udalostiach. Teda chovateľ vám poradí a pomôže s uchovnením- nacvičí alebo predvedie psa na výstave, zabehne 40 km beh so psom, poradí s ochoreniami a úrazmi, alebo sa vám o psíka postará počas vašej dovolenky,... Chovateľský servis môže byť veľmi pestrý, zahŕňa komunikáciu ešte pred predajom šteniatka, ako aj po- zaujíma sa, chodí svoj odchov čas od času alebo na pravidelnej báze navštevovať, motivuje a pobáda vás v uchovnení, výstavách, či športe... Chovatelia zvyknú mať všetky tieto benefity ukotvené aj v samotnej kúpno - predajnej zmluve. Prístup chovateľa k jeho vlastným odchovom vieme odhadnúť už od prvej komunikácie s chovateľom. Nielen nás ako záujemcov o šteniatko by mali zaujímať podmienky predaja šteniatka, ale dobrého chovateľa by mal zaujímať účel vašej kúpy, preto spoved', či máte doma vhodné podmienky pre čsv alebo seriózny záujem uchovniť, považujte za dobré znamenie. Myslite na to, že je vo vašom záujme, aby

s vami chovateľ po kúpe šteniatka udržiaval kontakt- akákoľvek podpora a pomoc pri výchove, výcviku a uchovnení bude na nezaplatenie.

Neporovnávajte ceny šteniatok; porovnávajte, čo všetko cena zahŕňa.

Ak máte problematiku čsv už aspoň čiastočne naštudovanú, stretli a porozprávali ste sa s viacerými majiteľmi čsv, a napriek tomu vás to vo výbere plemena neodradilo, výber CHS môžete zväziť aj podľa konkrétneho vrhu, teda podľa tzv. rodokmeňu rodičov plánovaného vrhu. Väčšina začínajúcich majiteľov čsv považujú rodokmeň iba za kus papiera, predkovia šteniatka preňho nie sú dôležití, zaujíma ich len to, kedy už konečne budú mať šteniatko doma. Ak však plánujete alebo aspoň do budúcnosti zvažujete uchovnenie, prípadne chov, je dôležité vedieť si vybrať šteniatko so zaujímavým rodokmeňom. Plemeno čsv je pomerne mladé, málopočetné, čo sa uchovnených jedincov týka, vybudované na obmedzenom počte plemenníkov, preto genofond jednotlivých vrhov môže byť veľmi podobný, hovoríme o blízkej príbuznosti, teda jednotlivé vrhy môžu mať v rodokmeni značné zastúpenie tých istých predkov. A tak sa môže v budúcnosti stať, že keď sa rozhodnete chovať a budete vyberať krycieho psa pre svoju fenku, riadne sa zapotíte, kým vyberiete. To isté platí, ak máte psa- ak nebude zaujímavý rodokmeňom, možno nebudú mať chovatelia záujem kryť s ním, aj keby mal vybehaného šampióna krásy na výstavách. O zaujímavom vrhu (rodokmeňovo) vám vie podať informáciu predovšetkým hlavný poradca chovu, ktorý nielen schvaľuje, ale aj navrhuje jednotlivé krycie páry, no popýtať sa môžete aj v rôznych chovateľských staniaciach- tie, ktorým ide o blaho plemena, bez problémov poradia aj vrh inej CHS.

Mnohí chovatelia hľadajú v nových majiteľoch aj priateľov a očakávajú doživotný kontakt so svojím odchovom, chodia spolu venčiť, na tábory

usporiadované klubom, na výlety, či na chatu. A tak nám tu zostáva ešte náš starý dobrý inštinkt- ak komunikujete s chovateľom, má zaujímavý vrh, slušný chovateľský servis, no máte pocit, že ste si “nesadli”, zrejme dáte na svoj inštinkt a budete šteniatko hľadať inde.. Nezabúdajte, že napriek všetkým našim odporúčaniam ide o váš výber, vaše peniaze a vašu budúcnosť s pomerne dlho sa dožívajúcim plemenom... ☺

Ak ku krytiu rodičovského páru ešte nedošlo, môžete sa presvedčiť, či sa vám rodičia konkrétneho vrhu páčia ešte pred, ale aj po krytí, teda ešte pred narodením samotných šteniatok. Po dohode s chovateľom viete osobne prísť pozrieť minimálne matku vrhu, no častokrát je možné dohodnúť aj osobnú návštevu krycieho psa. Prípadne si môžete rodičov vrhu pozrieť na výstave alebo nejakej inej akcii organizovanej klubom, nakoľko predovšetkým mladší chovatelia zverejnia plánovaný vrh vo veľmi dostatočnom časovom predstihu.

Výber šteniatka

Máme vybrať chovateľskú stanicu a konkrétny vrh? Výborne! Ak ste s chovateľom komunikovali dostatočne včasne, môžete s ním vyjednávať o poradí výberu z narodených šteniat. Samozrejme chovateľ má právo poradie určiť sám, resp. uprednostniť záujemcov o chov. Niektorí chovatelia vám nedajú možnosť výberu- po informačnej spovedi, na aký účel psíka chcete, vám sami na základe svojich chovateľských skúseností vyberú z vrhu podľa nich najlepšieho jedinca vhodného na naplnenie vašich cieľov s ním. Ak vám takáto možnosť vyhovuje, problém s výberom máte vyriešený. Ak vám chovateľ dá možnosť vybrať si šteniatko podľa seba, je vhodné držať sa niekoľkých overených tipov:

- šteniatko by malo byť pri našej návšteve veselé, nebojácne, zvedavé, pribehne k nám s vrtiacim chvostíkom; plachého alebo bojazlivého spoločníka nehľadáme
- šteniatko musí už na prvý pohľad vyzerat' zdravo- čisté oči, uši, dobre žerie, exkrementy sú vytvarované, bez parazitov
- nechajte si poradiť od chovateľa- je to veľmi dôležité, i keď prídete šteniatka pred odberom pozrieť viackrát, zráťajte si,

koľko minút ste s nimi reálne strávili. Chovateľ je so šteniatkami najčastejšie, trávi s nimi veľa času a pozná ich najlepšie. Preto vie, že šteniatko so zeleným obojkom je normálne najsmelšie, len mu trvá zopár minút, kým sa oťuká pri úplne novom človeku. Tiež vie, že fenka s ružovým obojkom je menej smelá, zľakne sa každého hlasnejšieho zvuku, i keď počas našej návštevy (bez týchto rušivých elementov) sa tak prejavovať nemusí. Jediný chovateľ má možnosť sledovať svoje šteniatka dennodenne, takže ak si vyberáte šteniatko až pri samotnom odbere, kedy vidíte vrh (alebo čo z neho zostalo) behom pol hodiny, musíte rátať s tým, že váš výber je určitou formou lotérie.

Neberme výber šteniatka na ľahkú váhu, ak už naozaj pri výbere neviete, kam z konopí, dajte na "lásku na prvý pohľad". I keď sa povaha, či exteriér napokon nevyvinie podľa vašich predstáv, svojej láske dokážete predsa odpustiť úplne všetko...

Máme šteniatko

Boli sme navštíviť chovateľskú stanicu a máme vybrané a zarezervované šteniatko? Výborne, najvyšší čas začať myslieť na výbavičku. Skôr, ako si malé polovčiča prinesieme domov, treba zabezpečiť všetko, čo budeme potrebovať nielen po jeho príchode, ale aj na cestu domov od chovateľa.

Cesta domov

Predpokladáme, že si po šteniatko pôjdete autom- je to napokon najpohodlnejšie a najrýchlejšie dopravné riešenie tejto situácie. Pes podľa zákona musí byť v aute zabezpečený, aby nemohol spôsobiť kolíziu, či rozptyľovať vodiča. V prípade, že si zvolíme prepravku, myslíme na správnu veľkosť, aby sa v nej pes netlačil, nemusí byť príliš vysoká, pes v nej nemusí, resp. nemal by v nej stáť, ide o prevenciu úrazu. Napokon, my v aute tiež sedíme, nestojíme ☺. Ak nechceme plyvať peniazmi na prepravku, z ktorej náš pes rýchlo vyrastie, skúsime si ju zapožičať od kamaráta, známeho. Ak takúto možnosť nemáme, použijeme kartónovú škatuľu, ktorú vystelieme podložkou, či starým uterákom. Prepravku, či škatuľu máme vedľa seba na zadnom sedadle, aby sme mali dostatok priestoru a stály prístup k šteniatku. Možno si poviete, že to nie je podstatné, avšak už cestou domov sa začína tvoriť prvé, zásadné puto medzi šteniatkom a novým majiteľom. Preto ak ste vodič, zabezpečte si na šoférovanie cesty domov za seba náhradu, aby ste sa mohli venovať šteniatku. Chovateľ by nám mal šteniatko na cestu pripraviť- šteňa má byť nenakrmené, bude to pravdepodobne jeho prvá dlhšia cesta autom, nie je ešte na auto zvyknuté, okrem strachu z auta a jazdy mu môže byť nevoľno a nalačno sa to zvláda predsa lepšie. Máme však pri sebe misku a fľašu s čerstvou vodou, prípadne malé pamlsky, ktorými psíka raz za čas ponúkame, čo opäť slúži na socializáciu nielen na nové prostredie v dopravnom prostriedku, ale aj na nového majiteľa. Už tu šteniatko začína chápať, že ste to práve vy, kto rozhoduje o jeho strave, kto mu zabezpečuje potravu. Samozrejme, ak vidíme, že mu pamlsky počas jazdy nerobia dobre, nebudeme mu ich ďalej núkať.

Nezabudneme so sebou vziať obojok a vôdzku. Obojok nasadíme šteniatku ešte u chovateľa, je čas, aby si na obojok šteniatko začalo zvykať, a tiež nám to uľahčí pridržanie šteniatka počas jazdy a pripínanie vôdzky počas prestávok. Cestou domov si robíme pauzy na odpočívadlách alebo čerpacích staniaciach, podľa trasy a dĺžky cesty. Pes sa "ponaťahuje", vyvenčí- vyprázdni. Nezabudneme mu vždy pred vystúpením z auta pripnúť vôdzku, pretože pes nás zatiaľ stále považuje za cudziu osobu, nepočúva na privolanie, môže sa vyplašiť ľuďmi, áut, hluku, splasiť sa a snažiť sa ujsť, v čom mu zabráni práve vôdzka. Počas prestávky šteniatku ponúkneme aj vodu. V aute nám šteniatko môže slinať- stres a nevoľnosť spôsobuje nadmernú produkciu slín, vezmime teda so sebou nejakú handru, či starý uterák na utieranie. Od chovateľa zväčša dostaneme hračku alebo kúsok handry s "pachom domova". Držíme tento cenný predmet blízko pri šteniatku, "vôňa" domova mu dá väčšiu sebaistotu a pomôže mu prekonať odlúčenie od matky a súrodencov. Tiež môžeme šteniatku na cestu pribaliť pískaciu alebo inú hračku, ktorá ho počas cesty zabaví a odpúta pozornosť od práve prebiehajúcej celoživotnej zmeny.

Pri odchode od chovateľa nezabudneme na kúpno-predajnú zmluvu, preukaz o pôvode psa a očkovací preukaz.

Sme doma...

Bez ohľadu na to, či plánujeme nášho nového člena rodiny držať v interiéri alebo exteriéri, je pre naviazanie sa šteniatka na vás priam esenciálne, aby prvé dni po príchode do nového domova strávilo šteniatko s vami v dome, byte. Musíme sa teda vyzbrojiť trpezlivosťou, prípadne zabezpečiť domácnosť- odložiť kvetináče, vázy a sošky v dosahu šteniatka na bezpečné miesto, zabezpečenie káblov, aby sa do nich šteňa nezahrýzlo. Ak však pes zostáva s nami žiť v dome, byte na celý život, nemusíme tieto predmety odstraňovať z dosahu, začíname na ich prítomnosť a nedotknuteľnosť šteniatka navykať hneď od začiatku. Taktiež pred odchodom po šteniatko poučíme zvyšných členov rodiny,

ako pristupovať k šteniatku, poučíme hlavne deti, psík nie je hračka-
nenatrahujeme ho, nepúšťame na zem z výšky,...

Pred vstupom do domu alebo bytu psíka na vôdzke vonku vyvenčíme. Pre šteniatko je najprirodzenejší spôsob oboznamovania sa s novým prostredím vlastnou zvedavosťou. Preto šteniatko po príchode domov položíme na podlahu a necháme ho, aby si samo pošpacírovalo po dome, pooňuchávalo nábytok, zoznámilo sa s rôznymi povrchmi- koberec, dlažba, laminát,... Taktiež necháme šteniatko, nech sa samo vydá za ostatnými členmi rodiny, nenútime ho do kontaktu, ak oň zatiaľ nemá záujem, má toho veľa nového na spoznávanie. Je dobré psíka pozorovať- kam si líha, ktoré miesto v dome preferuje, tam mu môžeme ustlať pelech alebo podložku. Prichystáme misku s vodou, ktorú pravidelne kontrolujeme a vodu v nej dopĺňame. Šteniatko by malo mať neustály prístup k pitnej vode. Po pár minútach, keď si šteniatko popozera všetko, čo ho zaujíma, je na čase kŕmenie. Je veľmi dôležité komunikovať s chovateľom vo veci kŕmenia- vopred si zistíme, čím chovateľ kŕmil- barf? Granuly? Aké, akej značky? Ak aj plánujeme kŕmiť psíka inou značkou granúl ako chovateľ, zo začiatku si musíme zabezpečiť menšie balenie granúl, akými bolo šteniatko kŕmené doteraz. Nie je vhodné, ani zdravé zmeniť granuly zrazu. Vždy nové granuly 3-5 dní primiešavame do starých, pričom začneme s malou dávkou nových granúl, ktorých pomer sa k starým s každým kŕmením zväčšuje. Ak by sme zmenili granuly náhle, bol by to pre tráviaci trakt šteniatka šok a organizmus by mohol zareagovať hnačkou alebo naopak zápchou, vracaním, alebo aj úplným odmietaním nového krmiva. Ak šteniatko neprejaví o krmivo záujem, nemusíme sa hneď báť, že mu niečo je, ani ho do kŕmenia nenútime. Určite je vystresované z odlúčenia od matky a súrodencov, a tiež rozčarované z nového prostredia a nových ľudí. V takmto prípade necháme šteniatku nasypané krmivo v miske vedľa misky s vodou a šteniatko sa môže k nemu kedykoľvek vrátiť. Psíka zo začiatku chodíme von venčiť v kratších intervaloch, majme na pamäti, že malé šteniatko nemá ešte dostatočne veľkú kapacitu močového mechúra, a taktiež doteraz nebolo trénované na "pýtanie sa". Veľkým pomocníkom sú inkontinenčné podložky, ktoré zoženieme v každej lekárni, no šteniatku

chvíľu potrvá, kým si uvedomí, na čo savá podložka slúži, a ďalšiu chvíľu potrvá, kým sa na ňu trať. Pokiaľ nemáme dostatočne dobre zabezpečené oplatenie okolo domu, venčíme psíka zatiaľ na vôdzke, aby nám neušiel. Po pár hodinách, no pravdepodobne hneď po návrate domov od chovateľa si všimnete, že šteniatko vás v dome nasleduje, chodí stále za vami, vyžaduje si vašu neustálu prítomnosť. To je dobré znamenie- šteniatko sa na vás začína viazať, začína chápať, že vy ste ten jeho vzor, pán, jeho modla, ale aj opora a ochrana. Naša neustála spoločnosť na začiatku a domáce prostredie prospieva nielen k vytvoreniu si silného puta, ale pomáha šteniatku aj prekonať stres a smútok z odlúčenia od svojej rodiny. Preto sa vyzbrojme trpezlivosťou a pokúsme sa objaviteľským aktivitám s deštruktívnym podtónom radšej predísť, ako šteňa hneď zo začiatku kárat'. Napríklad proti obhrýzaniu nábytku sa vyzbrojíme aspoň troma hračkami z rôznych materiálov- drevo, tvrdá guma, textília- uzol,... Nuž ale predsa je to čévečko, takže ho radšej nespúšťame z očí... ☺

Pokiaľ plánujeme nášho vlčiaka "držať" vonku, zabezpečíme oplatenie dvora, výbeh pre psa, a voliéra pripravíme ešte pred príchodom šteniatka alebo v čo najkratšom čase po príchode šteniatka, pretože psíka začneme na voliéra veľmi zjemna navykať čo najskôr.

Výber veterinára

Či už máme psíka s preukazom o pôvode alebo orieška z útulku, prvoradé by nám malo byť jeho zdravie. Československý vlčiak sa dožíva 11-13 rokov, dokonca i viac, a určite chceme, aby sa tohto veku nielen dožil, ale aby sa tohto veku dožil v dobrom zdraví a kondícii. Dbáme preto na dobrý výber veterinára, ktorý sa o nášho miláčika v prípade potreby odborne postará. Predovšetkým na dedinách je problém nájsť akéhokoľvek veterinára, no špecialista vo svojom odbore býva na dedine úplnou raritou. Preto ak nemáme mesto príliš ďaleko, zvoľme si veterinára tam. Nebuďme lakomí práve na veterinára, pretože dobrý veterinár môže znamenať aj rozdiel medzi životom a smrťou nášho maznáčika. V prvom

rade by sme mali dať na skúsenosti priateľov a známych, prípadne si naštudovať recenzie na sociálnych sieťach, či web stránkach. Myslíme pritom na to, že československý vlčiak je pomerne zdravé plemeno, no vďaka svojej povahe je akýmsi lepidlom na úrazy- odreniny, rôzne hlboké škrabance, zábery osín, dorezané vankúšiky na labkách a mnoho ďalšieho. Z tohto dôvodu by sme mali zvážiť veterinára skúseného aj v oblasti drobných chirurgických zákrokov, a v neposlednom rade aj s dobrou ambulatnou výbavou. Natrhnutú spojivku na oku nám veterinár očkujúci kravy v obecnom družstve nezašije. Taktiež myslíme na podmienku uchovnenia- röntgen bedrových kĺbov, ktorý taktiež nie je úplne bežnou výbavou.

Pár dní po prinesení si šteniatka domov, keď z neho opadne prvotný šok, by sme mali svojho veterinára navštíviť za účelom kontroly. Veterinár nám šteniatko prezrie, podľa očkovacieho preukazu skontroluje očkovaciu schému, v ktorej buď pokračuje, alebo z objektívnych príčin navrhne preočkovanie nanovo. Taktiež nám môže poradiť s kŕmením, alebo výživovými doplnkami- lososový olej, kĺbová výživa a podobne. Veterinár je tu pre vás, preto sa nebojte pýtať, ak niečomu nerozumiete. Nezabúdame tiež na odčervenie, prípadne kontrolu čipu.

Nákupný košík:

Na cestu domov:

- miska
- voda
- pamlsky
- obojok
- vódzka
- prepravka/škatuľa
- starý uterák
- hračka

Doma:

- miska na vodu a krmivo
- podložka/pelech
- krmivo podľa chovateľa
- inkontinčné podložky
- rôzne hračky na hryzenie
- voliéra

Dôležité:

Spomenuli sme, že pes má mať neobmedzený prístup k pitnej vode. Týka sa to samozrejme aj čerstvo prineseného šteniatka. Pes, ako každé iné zviera, potrebuje dodržiavať svoj pitný režim. Našťastie sú šteniatka v tomto múdrejšie ako deti, a samy si vodu dopĺňajú podľa potreby, ak k nej majú prístup. **NIKDY**, opakujeme- **NIKDY** neponúkame psovi **mlieko**! V prvom rade sa mlieko radí medzi potraviny, teda sa nezarátava do pitného režimu, čo je však dôležitejšie, tráviaci systém psa nedokáže kravské mlieko štiepiť; aj malá miska mlieka, ktoré šteňa alebo aj dospelý pes vypije, môže u psa vyvolať kŕče a bolesti, niekoľkodňové hnačky, či zvracanie. Ponúkať psovi mlieko je síce zaužívané v mnohých rodinách, dôverne známe z rozprávok pre deti, no ide o mylnú a niekedy až nebezpečne mylnú informáciu.

Ďalej dávame do pozornosti tip, ako sa zachovať pri emocionálnom vypätí šteniatka zo zmeny prostredia a odlúčenia od svojej rodiny. Musíme sa pripraviť, že prvé dni bude šteniatko svoju rodinu nielen hľadať, no bude sa ich snažiť privolať buď zavýjaním, alebo skučaním. V prípade skučania odporúčame v žiadnom prípade psíka nechlácholieť. Psík totižto našej reči nerozumie, vníma však tón a melódiu našej reči. Pri poľutovaní a chlácholení sa tón a melódia príliš podobá na chválenie. Teda tým nechtiac môžeme upevniť zlovyk psíka, ktorý si myslí, že sa nám to asi páči, keď ho za každé skučanie a pišťanie pochválime. Viac si o tejto problematike povieme v kapitole *Problémové správanie a najčastejšie chyby vo výchove*.

Začíname s výchovou

Naše šteniatko je konečne doma. Nezáleží na tom, či sme si ho priniesli ako 8 týždňové alebo 3 mesačné, šteniatku poskytneme pár dní na zotavenie sa zo zmeny prostredia a postupné zvykanie si na nových ľudí, nové situácie, a samozrejme aj nové pravidlá. S vážnou výchovou teda začíname zo začiatku postupne.

Budeme predpokladať, že ste si naše rady vzali k srdcu a minimálne pár prvých dní strávi šteniatko s vami v dome, či byte. Šteniatko je odlúčené od všetkého, čo doteraz poznalo, a zatiaľ netuší, že táto zmena je permanentná, preto sa bude snažiť hľadať a volať svoju rodinu, prípadne sa snažiť dostať von a hľadať svoju matku a súrodencov samo. Preto zakaždým, keď ho pôjdete venčiť, mu nasadte vôdzku, i keď sa k vám doma túli a hrá sa s vami, vonku môže vziať laby na plecيا behom prvej sekundy. S výchovou ideme na šteniatko v prvé dni pozvoľne, i keď ako sme už spomínali, čím skôr začneme, tým lepšie. Teda ak nám šteniatko zavýja už v prvú noc, dáme mu jasne najavo, že si takéto správanie neželáme- ohriakneme ho: *Fuj!* Alebo: *Nesmieš!* Prípadne tieto povely striedame, aby psík poznal oba. Ak to nepomáha, po určitej dobe pridáme k zákazovému povelu aj jemné frknutie po ňucháči. Tieto zákazy používame pri všetkých prejavoch nežiadúceho správania sa už v prvý deň- ak je to nutné. Ak nám šteniatko vyskočí na posteľ alebo gauč, kde nechceme, aby bolo, ak nám začne obhrýzať nábytok, papuče, vyťahovať knihy, zákazové povely sú tu pre nás. V prvom rade sa však šteniatko snažíme zabaviť, rozptýliť, aby touto veľkou zmenou trpelo čo najmenej. V zákazoch sme dôkladní a odhodlaní. Ak psíkovi trikrát zakážeme vyskočiť na gauč, no štvrtý raz mu to dovoľíme, budeme ho zbytočne miast', nebude rozumieť, kedy a prečo tam môže a kedy a prečo zasa nemôže, proste gauč sa preňho stane jeho miestom, ktoré mu iba niekedy zakazujeme, pravdepodobne zo žartu.

Dôkladná výchova pomôže šteniatku, aby sa z neho stal vyrovnaný a poslušný jedinec, ktorý pozná svoje hranice, i keď bude často skúšať vašu pozornosť a trpezlivosť ich neustálym prekračovaním.

Výchova nie je samotný tréning poslušnosti, avšak jeho využitím docielime, aby nás pes rešpektoval, aby pochopil, kedy sme vážne odhodlaní neustúpiť. Výchovou mu vstúpujeme určité vzorce správania sa, formujeme jeho charakter, aby sme z nášho psíka mali dobrého spoločníka. Doteraz nikto od neho nežiadal vychované správanie, preto sa obrníme trpezlivosťou, no naučiť šteňa, ako sa má správať voči domácim, či cudzím ľuďom, k deťom, k ostatným psom, k iným zvieratám, na prechádzke, či na cvičisku, je rovnako dôležité, ako keď sa my učíme cudzí jazyk so zámerom žiť v zahraničí. Áno, je to teda esenciálne pre vašu spoločnú existenciu- ak nebudete môcť psíka nikam vziať, lebo naháňa deti, strháva vás pri prechádzke pod autá alebo neuposlúchne ani vašu najprimitívnejšiu požiadavku, máte problém. Buď psíka necháte zakaždým doma zatvoreného, bez vychádzok a styku s okolím, čo mu samozrejme ešte viac psychicky ublíži, alebo nebudete nikam chodiť ani vy a venčenie pre vás bude znamenať motanie sa poza dedinu, aby ste nikoho nestretli.

Svorka je základ, na ktorom môžeme výchovu postaviť.

Silné svorkové správanie je jedným zo základných prejavov, ktoré čsv zdedil po vlkovi. Celá najbližšia rodina (i keď by ju tvoril iba jeden človek) sa po odlúčení od matky stáva novou svorkou pre naše šteniatko, a my túto skutočnosť využijeme v náš prospech. Svorka je sociálnym prostredím čsv bez ohľadu na počet jej členov, či dokonca bez ohľadu druhovej príslušnosti členov svorky. Svorkou pre čsv môže byť ďalší čsv, viac čsv, iné psy, mačky, a samozrejme v neposlednom rade človek. V každej svorke je zavedený hierarchický systém začlenenenia všetkých jej členov do poradia podľa dôležitosti pre svorku, dominancie konkrétnych jedincov, čo sa odzrkadľuje vo váhe názorov týchto členov. Kľúčovým faktorom s ohľadom na prirodzenosť čsv je, aby vodcom svorky, ktorej členom je aspoň jeden čsv, bol človek- majiteľ.

Porušenie tejto zásady vo svorke s čsv by mohlo byť fatálne. Aby sa človek stal vodcom- alfa jedincom svorky, musí sa v prvom rade človek stať členom svorky. Budovanie vzťahu majiteľa s čsv je najjednoduchšie od šteňacieho veku, kedy sa človek stáva autoritou pre šteňa. Čsv je plemeno jedného pána, závislé od majiteľa- vodcu svorky. V šteňacom veku sa čsv veľmi rýchlo naviaže na človeka, ktorého považuje za dominantnejšieho ako seba, ktorý je zdrojom jeho potravy a pomáha mu prekonávať nové životné situácie. Od šteňacieho veku sa závislosť na majiteľovi buduje absolútne prirodzene a už tým, že šteňa si samo potravu nezaobstará, stáva sa vodcom človek zabezpečujúci potravu a určujúci čas kŕmenia.

Čsv má vo svorke miesto, ktoré mu určí jeho majiteľ. Vodcom svorky je vždy jeho majiteľ. V hierarchickom rebríčku nasledujú členovia rodiny, ktorých musí šteniatko rešpektovať a nikdy im neublížiť. Nasleduje samotné šteniatko alebo viaceré psy, ktoré si svoje postavenia vybudujú medzi sebou samy. Dôležité je, aby šteniatko nebolo na hierarchickom konci svorky, nakoľko tento stav vplýva na psa negatívne, pokiaľ na tomto poste zotrúva dlhodobo, pes je frustrovaný a spôsobom jemu vlastným sa časom pokúsi vydobýť si lepšie postavenie vo svorke. Podriadenosť šteniatka členom rodiny nie je o jeho nedocenení, ale o vytvorení správnej hierarchie a istoty, ktorá je pre psa dôležitá. Preto sa nebojme z času na čas prízvukovať psovi, že my sme tu alfa vodcom svorky, každé čsv totižto má za každodenný cieľ skúšať našu trpezlivosť, naše odhodlanie v určení hranice, a bude sa ju pokúšať posúvať ďalej a ďalej. A tak by sa pri našej nedbanlivosti mohlo stať, že nám pes prerastie cez hlavu, bude si robiť, čo sa mu zachce a nebude nás rešpektovať, ani poslúchať. Obzvlášť u šteniat je dôležité nepovoliť, šteňatá sú špeciálne vytrvalé a je im ťažké odolať.

Majme na pamäti, že unavený pes je šťastný pes. Vyžaduje si teda našu pozornosť a veľa nášho času. Každý pes, aby nás rešpektoval, bol vyrovnaný a pokojný, potrebuje denný režim. Alfou a omegou je stanoviť si čas kŕmenia počas dňa tak, aby vyhovoval aj nášmu pracovnému a osobnému plánu dňa, zároveň aby bolo kŕmenie rozumne rozvrhnuté tak,

aby pes nebol počas dňa hladný. Časy kŕmenia by mali byť s jemnými odchýlkami presné, trávenie psíka sa na tieto časy nastaví, a zvyšok času trávený so psom môžete uspôsobovať podľa kŕmenia. Ďalej je vhodné a odporúčané dodržiavať čas, kedy sa psovi venujeme- či je to tréning poslušnosti, hra alebo len mojkanie sa voľne na dvore, či v záhrade, a tiež dodržiavanie času vyhradeného na venčenie mimo nášho dvora/bytu. Opäť zdôrazňujeme, že dodržiavanie stanovených časov nám pomôže predchádzať vytiu za jedlom, za spoločnosťou majiteľa, či nežiadúcim kalužiam a iným pokladom v byte alebo vo voliére. Trávenie a správanie psa sa prispôsobí zaužívanému režimu, pokiaľ ho nebudeme často meniť alebo porušovať.

Socializácia šteniatka

Každé šteniatko potrebuje byť socializované. Dvojnásobne to platí pri plemene čsv. Socializácia je zoznámenie šteniatka s čo najväčším množstvom ľudí rôzneho veku a pohlavia, psov a iných zvierat, dopravným ruchom a mnohými ďalšími vecami a situáciami, ktoré patria- budú patriť do jeho života. Šteniatko si domov od chovateľa prinesieme často zvyknuté na svoju matku, súrodencov, chovateľa a obmedzené miesto, v ktorom prežilo svoj doterajší krátky život. Avšak v dnešnej dobe, najmä ak si šteniatko berieme o niečo staršie, sa chovatelia snažia poskytnúť šteniatku aspoň základnú socializáciu- členovia rodiny, priatelia a známi- to všetko sú ľudia, ktorých chovateľ so šteniatkom zoznamuje, prechádzka mimo domova- doprava, cudzí voľne prechádzajúci ľudia, psy, sanitka so zapnutou sirénou,... Ak takúto základnú socializáciu za sebou šteniatko má, pokračujeme v nej. Ak ju nemá, začíname od nuly- výhodou je, že vidíme reakciu šteniatka na úplne každý jeden nový podnet.

Ani tu sa nevyhneme nášmu zlatému pravidlu- čím skôr začneme, tým lepšie. Prvá socializačná fáza, tzv. vtlačanie, začína už pár dní po narodení, kedy je šteniatko síce ešte slepé, no už spoznáva svet čuchom, sluchom, čiastočne i hmatom. Navyká si na hlas chovateľa, či iných ľudí, na

pohladenie, pach človeka a prostredia.

Šteniatko prvé dni v novom domove do ničoho nenútime, prvoradá je, aby sa socializovalo na prostredie svojho nového domova, na svojho majiteľa a ostatných členov rodiny. Následne začíname (pokračujeme) v socializácii s ostatným svetom. Pozveme k sebe rodinu, kamarátov, aby sa prišli so šteniatkom zoznámiť. Vopred ich poučíme, ako k šteniatku pristupovať- najlepšie je zoznamovať sa v podrepe, čím zamedzíme vyskakovaniu šteniatka na ľudí, a tak mu dáme najavo, že skákanie je nežiadúce. Ideálne je, ak psíka neučíme brať si odmeny od cudzích ľudí, ak to však nemienime dodržiavať, aspoň týmto "cudzím" ľuďom poskytneme naše pamlsky, na ktoré je psík naučený. Socializáciu na cudzích ľuďoch začíname pozvoľna, teda určite nezačneme psíka zoznamovať hneď na druhý deň v novom domove s veľkou skupinou cudzích ľudí. Mohol by sa naľakať, či dokonca zareagovať agresívne.

Môže sa stať, že naše šteniatko zareaguje na nového človeka plachou, až bojzhlivo. V takomto prípade psíka v žiadnom prípade nenútime, aby k človeku prišlo, nechalo sa pohladkať,.. Psíkovi poskytneme priestor, aby zo vzdialenosti, ktorú si on vyberie, pozoroval, ako sa vy bavíte s daným človekom; nezabúdame na priateľský tón hlasu, veselou melódiou reči povzbudzujeme psíka, aby prišiel bližšie. Môžeme sa dať do podrepu alebo sa posadiť na zem a jednoducho si počkať na vrodenu šteňáciu zvedavosť, kým sa psík začne približovať, oňuchávať, až kým sa nechá pohladať alebo si vezme pamlsok.

Nielen pri socializácii, ale aj pri tréningu, či hre, nezabúdame šteniatko chváliť, chváliť, chváliť. Nemusí to byť hneď odmena vo forme pamlsku, využívame hlavne náš hlasový prejav. Nikdy šteňa nehrešíme, ani keď sa bojí, náhle zľakne (napr. výstrelu v diaľke), naopak situáciu zľahčíme smiechom. Šteňa ani nelutujeme, môže si našu ľútosť zameniť s pochvalou, čím uňho budeme nežiadúce správanie iba kontraproduktívne upevňovať.

Podobným spôsobom postupujeme pri socializácii na iné psy, iné zvieratá, nové prostredia, nečakané situácie.

Pri socializácii na iné psy sa naše šteniatko naučí správnej komunikácii, keď je medzi vrstovníkmi. Preto by sa malo hlavne počas prvých 16 týždňov (socializačná fáza) čo najviac stretávať s ostatnými šteňatami, ale aj dospelými psami. Tu nezabúdajme, že naše šteniatko sa bude chcieť hrať a hra čsv vyzerá trochu inak, ako keď sa hrá labrador alebo nemecký ovčiak. Hra čsv je drsnejšia, nie je väčšej zábavy, ako dobre sa zahrýznuť do kožuška svojho kamaráta. A na toto musíme upozorniť majiteľov šteniat, s ktorými chceme to naše šteňa zoznámiť. Je aj možné, že po prvom stretnutí majiteľa týchto šteniat už nebudú ochotní stretnúť sa znova. Preto dôrazne odporúčame mať v zálohe možnosť stretať sa s inými čsv, so žiadnym iným plemenom sa naše šteniatko nezabaví lepšie. Vo veku do 16 týždňov si šteňatá veľmi dobre pamätajú všetky dojmy a informácie si ukladajú do podvedomia. Stretanie sa s inými psami pomôže šteniatku aj lepšie pochopiť zásady hierarchie vo svorke, a od tých vychovanejších sa môže naučiť niečo nové, prospešné. Samozrejme musíme rátať s tým, že je to čévečko, a predovšetkým sa naučí všetko to, čo ho budeme neskôr odúčať...

Zážitky dávkuje šteniatku zvyšovaním náročnosti na ruch, hustotu dopravy, postupné privykánie si na čím ďalej rušnejšie prostredie je zásadné. Ak chceme šteniatko prvýkrát previesť hromadnou prepravou alebo chceme prejsť ulicou plnou rôznorodých účastníkov dopravy, mali by sme si na to zvoliť pokojnejšiu časť dňa.

Šteňa je zvedavý a jeho najspoľahlivejším zmyslom je čuch. Dovolíme mu teda oňuchávať nové prostredie a jeho pachy, dbáme však na to, aby nedvíhal, prípadne nežral odpadky, zvyšky jedla, či dokonca dobre vyzreté zdochliny,.. Mimochodom, pozor na váľanie sa v zdochlinách, exkrementoch iných psov alebo v iných pachovo lákavých lahôdkach- čévečká to zbožňujú!

Vedíme šteniatko k čistotnosti

Najzákladnejšou našou povinnosťou pri učení čistotnosti nášho šteniatka je mať šteniatko stále na očiach a často ho nosiť von, aby vykonal svoje

potreby. Čím menej príležitostí psík bude mať vyprázdniť sa v dome/byte, tým skôr sa naučí, že vyprázdňovanie sa smie robiť len vonku a nebude dlho trvať, kým sa začne von pýtať šteniatko samo. Šteňa berieme von pravidelne- po prebudení alebo po kŕmení, keď sa dohráme a samozrejme večer pred spaním. Zo začiatku bude treba šteniatko brať von naozaj často, je malé, veľa pije, má malý objem močového mechúra. Ako bude psík rásť, počet takýchto potrieb sa zredukuje a zároveň budete aj vy vedieť rozpoznať signály, že sa pýta von- ped je nepokojný, čuchá okolo seba v kruhu, chodí nervózne v kruhu,.. Pokiaľ bude psík v byte natrvalo a počas vašej neprítomnosti ho chcete naučiť na psiu toaletu, odporúčame zo začiatku používať savé podložky, ktoré začnete klásť na miesto, ktoré psík najviac používa na svoju potrebu. Podložku môžete časom, keď sa na ňu pes naučí, pomaly posúvať k miestu, kam chcete toaletu umiestniť, a keď si pes navykne na toto nové miesto, vymeníte podložku za psiu toaletu. Hotovo! Samozrejme naučiť šteniatko čistotnosti závisí od charakteru psa, niekedy to ide rýchlo, no niekedy sa potrebujete nabiť trpezlivosťou na niekoľko týždňov. Nezabudnite za každé vymočenie sa alebo naloženie pokladu na správne miesto psíka riadne vychváliť.

Adopcia dospelého vlčiaka

Novým prírastkom do rodiny nemusí byť zásadne šteniatko. Osvojenie alebo kúpa dospelého čsv môže byť radikálnejšou zmenou, a odporúčame začať s čévečkom dospelákom, ak daného psa dobre poznáte. Nakoľko ide väčšinou o adopcie, môže (ale samozrejme nie je to pravidlo) ísť o jedinca problémového alebo zanedbaného predchádzajúcim majiteľom. A tým myslíme aj po stránke výchovnej a socializačnej. Dospelý jedinec sa (znova podľa povahy) ťažšie viaže na nového majiteľa, dokonca sa môže stať, že ho aj nikdy neprijme, preto pristupujeme k nemu obzvlášť citlivo. Neznamená to však, že psa ľutujeme, len mu zo začiatku poskytneme viac priestoru na to, aby si navykol na nový domov, nových členov rodiny, pozorne ho sledujeme, ako na všetky podnety reaguje, a pokiaľ sa nám zdá, že prvé kroky zvládol, posunieme sa ďalej. Určite chvíľu potrvá, kým

nás začne úplne dôverovať a rešpektovať ako nového pána. No to, že my sme tu tým pánom a my to máme všetko pod kontrolou, musí mať pes vždy na pamäti. Čo sa týka čistotnosti, je možné, že už tieto návyky bude mať osvojené, ak nie, postupujeme rovnako u šteniatka. Ak aj máme od predchádzajúceho majiteľa informáciu, že sa vie pýtať na potrebu, zo začiatku ho berieme von častejšie, kým objavíte jeho rytmus a signály, kedy sa pýta von. Niektoré dospelé jedince zmenou prostredia a pána trpia hnačkami alebo naopak zápchami, preto sa snažíme dodržiavať starvovacie návyky od predchádzajúceho majiteľa, a keď vidíme, že si pes už zvykol, môže ho učiť na nový systém kŕmenia.

Československý vlčiak a deti

Čsv sa vo väčšine prípadov chová k deťom ako k šteniatkam, je teda veľmi tolerantný, bezdôvodne im nikdy neublíži. Aj tu platí, že najmä dospelý pes môže nechtiac ublížiť- predsalen je čsv divokejšie a má ostré nielen zuby, ale aj pazúriky, a pri rozbláznení sa môže po dieťati vyskočiť a narobiť problémy. Malé deti nikdy nenecháme s čsv bez dohľadu, nenecháme deti, aby samy brali vlčiaka na prechádzku- čsv sa môže splašiť za mačkou, iným psom a stiahnuť dieťa na vozovku, prípadne inak, nechtiac, privodiť nešťastie. Deti vždy poučíme, ako majú so psíkom zaobchádzať, dohliadame, aby mu deti nerobili zle- neťahali ho za uši, chvost a podobne. Ak sa dieťa naučí rešpektovať psa, budú mať medzi sebou veľmi pekný, silný vzťah a čsv bude takéto dieťa vždy chrániť pred ujmom.

Základy pracovních návykov

Predchádzajúca kapitola o základoch výchovy je veľmi úzko spätá so základmi pracovních návykov. Mnohé poznatky z týchto oblastí sa prelínajú a možno by ste sami zaradili niečo inam, ako sme to urobili my, no na zjednodušenie tejto hierarchie je dobré uviesť si jednu zásadnú vec: učenie základom pracovních návykov je neoddeliteľnou súčasťou výchovy. Zároveň učením a využívaním pracovních návykov psíka vychovávame. Ak chceme psíka naučiť, že má zakázané zbierať smeti zo zeme počas prechádzky, potrebujeme ho naučiť aj povely ako: Fuj! Nesmieš! Pusti! Ak mu niečo chceme zakázať alebo psíka umravniť v rozbláznenej situácii, potrebujeme psíka naučiť viacero povelov. Čsv je plemeno veľmi inteligentné, bystré a učiteľné takže nemá problém naučiť sa aj väčšie množstvo povelov. Častejším problematickým javom býva správna, pozitívna motivácia pri cvičení a následnom plnení týchto povelov už v domácom, resp. netréningovom prostredí.

Skôr, ako sa vydáme na cestu výcviku, zhrňme si základné princípy, ako dosiahnuť u nášho šteniatka, či adolescenta, čo chceme:

- jednotná výchova- s ostatnými členmi domácnosti si vyjasníme, aké pravidlá pri výcviku a tréningu musia byť dodržiavané každým členom rodiny, aby to psa neplietlo a nemalo presne opačný efekt, že si bude robiť, čo sa mu zachce a nebude chápať, prečo sa naňho hneváte. Výcviku by sa mal venovať vždy jeden človek- pán, ale trénovať už naučené povely so psom môžu aj ostatní, ak dodržia vopred stanovené pravidlá, ako odmeňovať a napomínať psa
- pochvalou k úspechu- chváľte psa vždy bezprostredne po vykonaní vyžadovaného cviku- o dve minúty neskôr si bude myslieť, že ho chváľte preto, lebo práve začal vyrývať krtka zo zeme... chváľime psa vždy- slovnou, obľúbenou hračkou, ktorú má dovolenú len pri výcviku ako odmenu, inak je hračka psovi

neprístupná, no určite vám takmer každý majiteľ čsv potvrdí, že najlepší účinok majú pamlsky. Psíka pred výcvikom nekrmíme a veľkosť pamlskov volíme menšiu, môže ísť o kúsok sušeného mäsa, doma upečené psie odmenky, či nadrobno nakrájaný párok alebo tvrdý syr.

- zo začiatku nešetříme ani chválami, ani odmenami, obzvlášť u čsv je to potrebné (s výnimkou zopár jedincov), nakoľko si dobre uvedomujú veľkosť svojej existencie a nebudú zo seba robiť šaša, ktorý dokola opakuje ten istý cvik, a ešte k tomu bez nároku na odmenu! Výcviku sa ale nebojme, obzvlášť šteňatá sa ľahko nechajú vyprovokovať obyčajnou verbálnou pochvalou a sú ochotné zniesť vám modré z neba.
- buďme pri tréningu zrozumiteľní, jasní a razní- povely si nehndreme popod nos, musia byť vyslovene jasne, dostatočne hlasno a zreteľne, čévečko sa i bez toho bude tváriť ako hluché, musí nás počuť, rozpoznať hlas, jeho ráznosť, vážny tón a odhodlanie, že si stojíte za svojím povelom
- pri tréningoch nemýľme šteňa viacerými pomenovaniami toho istého povelu, napr. "ku mne" bude vždy "ku mne", nebudeme používať na striedačku povely "ku mne", "pod sem", "k nohe",... samozrejme, je dobré mať viac povelov na ten istý úkon, avšak zo začiatku naučíme šteniatko jednému, riadne ho upevníme a potom pridávame obmeny povelu, je to dokonca prospešné v nečakaných situáciách, kedy sa nám napr. Čsv vytrhne z ruky a začne na prechádzke popri poli naháňať/loviť zajaca, či srnu, kedy je prepnuté v móde lovca, môže sa stať, že klasické povely odignoruje, no keď použijete obmenu povelu, môže sa šokovaný, že čo to je, naozaj prepnúť späť, keď aj len na chvíľku
- buďme dôslední- naozaj trvajme na tom, aby pes úkon vykonal a vykonal ho správne. Neodmeníme ho, keď si pokrčí zadné nohy- "akože sedím", ani, keď má prísť k nohe, no on iba príbehne a motá sa okolo nás
- buďme trpezliví- šteniatko je ako malé dieťa, nespadlo z neba učené a je na nás majiteľoch, aby sme ich naučili kúskom, ktoré chceme potom využívať v bežnom živote nielen na ovládanie psa, ale aj na jeho únavu. Taktiež nemusí mať psík zrovna náladu alebo svoj deň, alebo sa aj snaží, no kvôli komunikačnému šumu robí niečo úplne iné

- motivujeme, motivujeme, motivujeme,... ak stačí môže to byť hračka- loptička, plyšák,... Legenda hovorí, že sú čévečká, ktoré sa dajú namotivovať čisto verbálne, možno aj vy budete mať to šťastie ☺ no najodvedčenejšia bude veľmi zriedkavá, neskutočne voňavá odmenka- pamlsoč- sušené mäso, párok nakrájaný na tenké krúžky, tvrdý syr na male kocky, čokoľvek, o čom vieme, že tomu naozaj neodolá
- nepretrénujeme psa, obzvlášť nie šteňa- akonáhle vidíme u psíka únavu alebo stratu zájmu o tréningovú činnosť (nevieme ho namotivovať ničím, čo klasicky zaberá), vychválime psíka a s tréningom končíme. Vo všeobecnosti stačí šteniatko trénovať 10-15 minút, tréning môžeme rozdeliť počas dňa na niekoľko minútových pretrénovaní, chvíľu určite potrvá, kým sa navzájom zladíte a zistíte, aké vedenie tréningu psíkovi vyhovuje
- cvičte s profesionálom a v spoločnosti- ani my sme múdri z neba nespádli, a áno, aj keď nechceme trénovať súťažne, odborník v oblasti základnej poslušnosti nám vie byť nápomocný pri našich zlyhaniach, dokáže vytrénovať nás, aby sme vedeli my trénovať doma naše psíky, dokáže nám dať dobré rady a “vychytávky”, ako cvik naučiť alebo zdokonaľiť. Taktiež stretnutia s inými majiteľmi trénujúcimi poslušnosť pôsobia ako katalyzátor- keď naše čévečko zbadá krásne pracovať iného psa, zlepšenie predvážania cvikov alebo celkovo samotnej poslušnosti u svojho čévečka uvidíte do niekoľko minút

Nacvičujeme podriadenosť

Nebudeme sa tisíci krát opakovať, prečo,... Radšej si napíšeme, ako. Tieto povely slúžia na zastavenie nežiadúcej činnosti, čo je same o sebe pre čsv neprirodzené, a ťažko sa presadzujú. Preto ich vyslovujeme vážne, hlbším a výrazným hlasom, avšak nekričíme ich. Pri trénovaní podriadenosti hovoríme o trénovaní zákazov, pri ktorých je vhodné pôsobiť prísne. Vyžadujeme pritom očný kontakt, ktorý zo začiatku taktiež odmeňujeme- vyslovíme jeho meno, ak sa otočí, nebudaj príbehne k nám, už aj ho

odmeníme. Očný kontakt je esenciálny pre tréning, pes nás musí pozorovať, sústrediť sa. Môžeme ho trénovať nasledovne: zavoláme psíka menom, ihneď ho odmeníme, ak príde a pozrie nám do očí. Ak príde, no oči blúdžia po našich rukách hľadajú pamlsoč, alebo po vrecku, po čomkoľvek inom, pamlsoč mu neáme ved' on nás raz dva prekvapí pohľadom do očí s otáčkou- kde je moja odmena? A Vtedy ju aj dostane. Tento cvik je možné zopakovať počas dňa aj 30 krát.

Obdobne odmeňujeme aj zákazové povely- “dost”, “pusti”, “nesmieš”,.... K zákazovému povelu pridáme aj neverbálne znamenie rukou (stop), akonáhla psík uposlúchne, odmeňujeme, alebo aspoň vychválime a vyhladkáme.

Privolanie

Je najdôležitejším a zároveň najnáročnejším povelom- príkazom. Privolať čsv v kritickej situácii je niekedy veľmi náročné, preto by toto mal byť prvý príkaz, ktorý šteniatko učíme, precvičujeme ho niekoľko krát denne a trváme na jeho splnení. Najskôr psa privoláme menom: Max, ku mne! Alebo: Max, k nohe! Opäť je dobré, ak bude časom poznať oba povely. Zskaždým, keď príde, je zo začiatku odmenený a vychválený. Povel opakujeme hocikedy počas dňa, keď sa hrá, keď sa mu venuje iný člen rodiny, keď pozerá poza plot, čo sa deje na ulici,.. Zakaždým dostane chutnú odmenu. Po nejakom čase každé štvrté privolanie odmenu vynecháme, nahradíme ju pochvalou. Postupne odmeny uberáme, až kým sa povel neautomatizuje a odmena vo forme mňamky bude skôr raritou. Tento cvik trénujeme každý deň. Ak psík príbehne až na siedme ohlásenie, psíka nehrešíme, že mu to toľko trvalo, pretože on si myslí, že ho hrešíte za úkon, ktorý bol tesne pred vyjadrením vašej nespokojnosti, a to bolo predsa príbehnutie na privolanie,... Ak máme s týmto cvikom problémy, môžeme ho cvičiť na dlhej stopovačke a v prípade ignorovania si psíka jemne pritiahnuť. Dáme mu voľno a znova ho privoláme. Jemným popotiahnutím ho môžeme usmerniť. Nikdy však psíka neťaháme násilím.

Sadni

Psa s pripravenou odmenkou zavoláme menom a dame povel sadni. Akonáhle je pri nás, paml sok mu ešte nedáme, držíme mu ho priamo pred očami a postupne ruku zdvíhame pomaly do výšky a ťaháme ju dozadu poza psíka. Ten sa za rukou s pamlskom naťahuje, no táto pozícia je tak náročná, že si každý pes sadne. Výborne, zaslúžená odmena! Psa v sede môžeme rukou upraviť do správnej polohy- úprava zadnej nohy, postoj, a pod.

Ľahni

Nacvičujeme ho podobne ako "sadni": paml sok držíme psovi priamo pred ňucháčom psa a alákame ho ním dolu na zem. Ak chce paml sok, musí si ľahnúť, inak naň nedosiahne. Ak začne pes vytŕčať zadok a položí na zem iba hrud', môžeme mu druhou rukou jemne zatlačiť zadok smerom dole, pričom paml sok mu stále držíme pri nucháči. Odmieňame tesne povykonalí úkonu.

K nohe

Najlepšie je psíka tento cvik trénovať po prechádzke, keď je už unavený, zároveň ho už máme na vŕdzke. Svoje telo držíme v v nemennom držaní tela, svoju pozornosť zameriavame dopredu pred seba, nevenujeme ju psikovi. Po vyslovení povelu môžeme psíka jemne myknúť vŕdzkou na usmernenie jeho pohybu, po sadnutí si psíka podľa potreby upravíme.

Toto sú najzákladnejší povel y, ktoré dokážeme naše šteniatko naučiť sami, i keď s výcvikom nemáme žiadne predošlé skúsenosti. Keď máme povel y zvládnuté, začneme k nim pridávať ruchy- prejde okolo veľké auto, skupinka hlučných ľudí, ľudia s deťmi, so psami,... A trénujeme od začiatku ☺

Strava, výživa a zdravie

Ak s chovom psov iba začínate, môže byť pre vás téma výživy tou najviac neprebádanou témou. Výživa zvierat a dietetika je vedný odbor a spája poznatky z oblasti výživy, výrobných technológií, veterinárneho lekárstva, či chémie. Je preto normálne, že aj skúsení chovatelia nemajú prístup k tak širokému spektru informácií, a tak majú svoje odporúčania postavené na svojich skúsenostiach, prípadne na skúsenostiach svojich známych. Mnohí však nesledujú skutočné nutričné potreby psov, ale zameriavajú sa na výstavnú kondíciu, stav srsti a pazúrov, zubov, či energetickú hodnotu kŕmnej dávky. Preto sa aj vo viacerých skúsených chovateľských staniach objavili zdravotné komplikácie vyvolané stravou, ako sú rachitída, opakovaná dysplázia bedrových kĺbov, poruchy trávenia, potravinová senzibilita, ale aj zdanlivé banality ako zle stojace uši. Snažili sme sa preto venovať tejto kapitole viac priestoru, aby ste pri rozhodovaní sa o spôsobe kŕmenia stáli na čo najpevnejších základoch. Skúsili sme nájsť odpovede na najčastejšie otázky chovateľov a majiteľov psov, na najčastejšie mýty, a to za pomoci nielen odbornej literatúry, ale aj za pomoci vlastných prieskumov. Touto cestou ďakujeme všetkým chovateľom a majiteľom vlčiakov zo Slovenskej, i Českej republiky, ktorí sa zapojili do veľkého dotazníkového prieskumu, ale aj menších hlasovacích prieskumov prostredníctvom sociálnej siete. Ich spracovaniu a vyhodnoteniu sme venovali veľké úsilie. Na zdravie má totiž vplyv viacero faktorov. Kvalita stravy, kvalita aktivity, kvalita zdravotnej starostlivosti, stres a genetika. Strava je to, čo prijímame z vonkajšieho prostredia, čo nám, i psom dodáva životnú energiu, čo živí naše bunky, kosti, orgány, poskytuje živiny pre rast, obnovu a reprodukciu.

Úvod do tematiky a základné pojmy

Doposiaľ najstarší archeologický nález považovaný za psa, pochádza z pohoria Altaj na Sibíri a dokazuje, že pes je spoločníkom človeka už minimálne 33 000 rokov.

A že nešlo o výnimočný úkaz dokazuje lebka považovaná za lebku psa z jaskyne Goyet v Belgicku, ktorá má vek 31 000 rokov. Analýzy mitochondriálnej DNA idú však ešte ďalej a hovoria o oddelení vlka a psa minimálne v dobe pred 76 – 121 000 rokmi. Inými slovami, staršie kostry stále iba čakajú v zemi na svoje objavenie. Avšak podľa najnovších výskumov (PLoS Genetics) vedci pracujú aj s teóriou, že pes nie je priamym potomkom vlka, ale pes a vlk pochádzajú zo spoločného predka. Dokazujú to rozbor DNA, podľa ktorých DNA psov je podobnejšie medzi psami navzájom ako medzi psom a vlkom, ako aj DNA vlkov je podobnejšia medzi vlkami navzájom ako v porovnaní s DNA psov.

V priebehu domestikácie nastali u psa genetické zmeny. Vytrácalo sa lovecké správanie a nedôverčivosť voči ľuďom. Zmenili sa ale aj telesná stavba a tráviaci trakt. Črevo sa predĺžilo, čo umožňovalo psom lepšie využitie potravy, a tak si psy vystačili aj s menšími dávkami. Na druhej strane sa však zmenšil žalúdok a v porovnaní s vlkom, pes sa stal odkázaný na pravidelnejší, denný prísun potravy. Zmenšili sa tiež zuby a zoslabli žuvacie svaly. Čeluste vlka môžu vyvinúť obrovský tlak, až 10340 kPa v porovnaní s 5200 kPa u nemeckého ovčiaka. O tom, ako sa toto všetko udialo, si môžeme urobiť obraz zo štúdie švédskej univerzity v Uppsale, publikovanej v roku 2013. Tá dokazuje, že práve zmena stravovacích návykov bola kľúčovou v domestikácii. Inak povedané, tie šelmy, ktoré boli schopné prispôbiť sa strave ľudí a jej zvyškov, najmä schopné spracovať cukry, boli zároveň schopné prežiť v blízkosti človeka. A tie šelmy, ktoré prežili v blízkosti človeka, stali sa na ňom závislé, začali žiť v symbióze. Ako teda vyzerala strava psa od praveku po stredovek? Veľmi podobne ako strava človeka v tom období.

Cielené šľachtenie psov začalo už v staroveku, avšak nikdy nedosiahlo takú úroveň ako neskôr v stredoveku, kedy sa prvýkrát začal stabilizovať štandard niektorých plemien. O tom, ako sa kŕmilo v staroveku, máme obraz vďaka loveckým manuálom gréckych historikov Xenophona, Arriana, alebo aj vďaka Aristotelovi a rímskemu filozofovi Marcusovi Terentiovi Varrovi. Dozvedáme sa, že úplne zaužívaným bolo máčanie jačmenného, azda väčšinou staršieho chleba v kravskom

mlieku alebo v srvátke, čo je častým javom u psov horského typu aj dnes, napríklad v Ázii. Cennejšie šteňatá dostávali chlieb v ovčom alebo kozom mlieku. Verilo sa, že ak ide o loveckého psa a pridáate mu trochu krvi zo zvieraťa, bude pri jeho love lepším pomocníkom. V mlieku sa mohli máčať aj mäsité kosti. Podmienky pre kŕmenie psov ostali rovnaké aj po 1400 rokoch. V 14. storočí francúzsky gróf Gaston III. napísal knihu o love, kde odporúčal psy kŕmiť chlebom z otrúb, zvyškami mäsa z lovu, a ak bol pes chorý, mal dostať kozie mlieko, fazulový vývar a vajcia.

Cielená plemenitba a chov v stredoveku boli výsadou majetnej šľachty aj na našom území. V službách aristokracie pôsobili tzv. caniferi, v doslovnom preklade psiari, ktorí by sa dnes dali nazvať ako profesionálni chovatelia psov. Chovalo sa buď priamo na panskom dvore alebo aj v izolovaných, ale blízkyh psiarskych osadách, akými boli napr. Huncovce a Smižany. V takto šľachte blízkom prostredí mohli aj psy dostávať stravu trochu bohatšiu na mäso, ako už popísal gróf Gaston III. Nálezy však ukazujú, že naši predkovia žili so psami aj mimo panských sídiel. Častokrát sa nechali so psom dokonca pochovať. Vďaka nálezom vieme, že existovala pomerne široká veľkostná a druhová variabilita psov, vo všeobecnosti však prevažovali väčšie plemená. Napríklad v lokalite Mužla sa našlo 8 pozostatkov psov o veľkosti 56-57cm kohútikovej výšky a taktiež dôkazy o pastierstve v tejto lokalite. Nálezy pozostatkov psov máme tiež z Nitry, Cífera, Báhoňa, Bajču, Bernolákova, Bratislavy, či zo Šale a iných. Pre majiteľov československého vlčiaka je tiež zaujímavý tak trochu romantický nález slovanského hrobu z obdobia slovansko-avarských vojen blízko Devínskeho jazera, v ktorom sa okrem ľudskej kostry nachádzala aj kostra vlka. Aj na základe nálezov kostí iných zvierat, z hrobov, nádob a ich obsahu, si môžeme vytvoriť obraz o stravovaní psov v stredoveku. Pes istotne nedostával denne mäso, ak si ho nemohli dovoliť sami jeho majitelia. Mohol dostávať mäsové odrezky, či skôr mäsité kosti, vývary alebo neskôr nedojedené zvyšky. Veľmi často pes dostával obilné kaše a obilné placky, či chlieb. Poznal tak viacero druhov obilnín, ako napr. proso, raž, ovos, či jačmeň.

Nechceme tým však povedať, že toto je správny spôsob kŕmenia. Práve naopak. Ovplyvňovalo to totiž dĺžku života psov, a keďže neexistovala veterinárna starostlivosť, slabšie jedince sa ani nemuseli dožiť repro-

reprodukčného veku. Hoci mali šľachtené psy vysokú hodnotu a boli aj častým kráľovským darom, nemali vždy hodnotu spoločenskú a citovú tak, ako ju majú dnes.

Počas bádania vo vodách výživy psov narazíte na mnoho vyhrotených názorov aj v súvislosti s obilninami, či inými zdrojmi bohatými na sacharidy. Vďaka starým literárnym prameňom je ešte stále rozšírená teória, že pes nevie spracovávať škrob, pretože jeho sliny neobsahujú enzým amylázu. Dnes však už vieme, že pes si amylázu tvorí vďaka až 28-násobne aktívnejšiemu génu AMY2B v pankrease, v porovnaní s vlkom. Psy majú taktiež lepšiu schopnosť premieňať maltózu na glukózu ako vlky. Pes je teda pomerne rýchlo sa prispôsobujúca šelma. Nebyť jeho adaptability, nedokázal by prežiť preukázané desiatky tisíc rokov domestikácie popri človeku a na strave, akú sme si popísali v riadkoch vyššie. Vďaka tejto prispôsobivosti sa dokáže aj teraz pomerne rýchlo adaptovať na nový typ stravy, a aj nové výživárske trendy. Zrejme aj toto sú dôvody, prečo niektoré plemená prosperujú lepšie na krmivách s obsahom obilnín. Psovité šelmy vrátane vlkov poznajú natrávené obilie a semená tráv zo žalúdka svojej koristi, nie však zemiaky, s ktorými sa nemali možnosť takouto formou stretnúť vôbec.

Prečo tu vôbec rozoberáme históriu? Pretože z nej sa dokážeme naučiť rozmýšľať bez toho, aby sme boli ovplyvnení mýtami, trendami, polopravdami a marketingovými trikmi výrobcov. Rovnako, ako sa jednotlivé terajšie plemená adaptovali na svoje prostredie, adaptovali sa aj ich nutričné požiadavky. Tak, ako sa prispôsobila srst' psov v horských a chladných oblastiach, tak sa prispôsobila aj v púštnom prostredí. A nielen srst', ale napríklad aj dĺžka nôh, či uší. Zatiaľ čo srst' mohla byť ovplyvnená chovateľskou selekciou, dĺžka končatín a uší sa vyvíjala aj vďaka evolúcii a mutáciám. Väčšina plemien žila izolovane, v určitej oblasti a klíme, a každá oblasť im po stáročia poskytovala trochu iné prostredie a zdroje potravy, ktoré sa naučili využívať efektívnejšie. Napríklad plemená psov horského typu nemajú kŕmnu dávku tak veľkú, ako by úmerne zodpovedala ich telesnej váhe. Naučili sa vyžiť aj z mála, a to málo efektívne využiť. Také suroviny, ktoré sú pre oblasť pôvodu

plemena typické a toto plemeno sa nimi dlhodobo krmilo, môžeme nazývať ako *natívne*, inak povedané pôvodné a prirodzené zdroje potravy. Tam, kde bolo natívnym zdrojom jahňacie mäso, neprežili žiadne psy, ktoré mali na jahňací proteín akúkoľvek reakciu, či tráviace ťažkosti. Neznamená to však automaticky, že exotické zdroje budú spôsobovať problémy. Myšlienka, ktorú je dobré si odniesť je, že natívne zdroje by mali tvoriť základ stravy psa. Národná rada pre výskum v USA v osemdesiatych rokoch zastrešila viac ako stovku výskumov na túto tému a vďaka nim vieme, že každé plemeno je naozaj trochu unikátne aj čo sa týka výživových nárokov. Anglický pointer potrebuje iné množstvo zinku ako bígľ. Aj šteňatá anglického chrta, bígľa a labradora, mali odlišné reakcie na podávané množstvo vitamínu A. Kólie a nemecké dogy zasa potrebujú deväť až desať krát viac vitamínu D na kilogram váhy, ako napríklad foxteriér. Nech vás teda neprekvapí, že sibírsky husky je jediné známe plemeno, ktoré je imúnne voči otrave lososom. Ide o smrteľný stav, ktorý u psov nastáva po konzumácii surového lososa nakazeného parazitom *Nanophyetus salmincola*. Ten je síce takmer neškodný, avšak sám môže byť nakazený mikroorganizmom *Neorickettsia helminthoeca*, ktorý túto otravu spôsobuje. Husky, podobne ako malamut, pochádza z chladných rybárskych oblastí, kde ich strava vždy bola bohatá na kvalitné mastné kyseliny z rýb a občasnej diviny. Chov ošípaných, pasenie dobytká a oviec je v týchto oblastiach nemožný, aj kvôli neschopnosti dopestovať krmoviny na ich výživu a nedostatok pastvín. Myslím, že odpoveď na otázku, aké sú ich natívne zdroje mäsa asi nemusíme hľadať dlho.

Nikdy preto nemôže fungovať úplne jednoduchá príručka o tom, ako správne krmieť psy. Nedá sa premýšľať a rozprávať o výžive, bez zobrazenia širšieho konceptu a robiť rozhodnutia podľa jednej knihy, článku v časopise, či jedného rozhovoru. Túto podkapitolu chceme ukončiť základným delením mäsožravcov, pretože táto téma sa taktiež spája s častou mytologizáciou.

Do ktorej kategórie zaradiť vlka, psa, a do ktorej tak trochu špecifického československého vlčiaka?

Medzi *hyperkarnivorné* mäsožravce môžeme zaradiť väčšinu vlkov a podiel živočíšnej zložky v ich strave sa pohybuje v rozpätí 70-80%. Aj pri takto vysokom percente, má v jeho strave zastúpenie rastlinná strava, vo forme ovocných plodov, koreňov a hlŕúz, húb, tráv a ich semien, či výhonkov.

Mezokarnivorné šelmy preferujú 50-60% podiel živočíšnej potravy a pomer živočíšnej zložky a rastlinnej kolíše podľa ročných období a príležitostí. Aj do kategórie mezokarnivorných môžeme zaradiť vlky, napríklad juhoamerický vlk hrivnatý.

Hypokarnivorné druhy, hoci sú stále mäsožravce, si vystačia s podielom okolo 30% živočíšnej zložky v potrave a tú tvoria väčšinou malé cicavce, vtáky, vajcia, hmyz a jeho larvy. Predstaviteľom tejto kategórie je napríklad líška džungľová.

Toto delenie je odrazom prirodzeného výberu potravy psovitéch šeliem vo voľnej prírode. Pes, ako ho poznáme dnes, sa nachádza v súčasnosti na veľmi nejasej hranici medzi mezokarnivorným a hypokarnivorným mäsožravcom a má už bližšie ku kojotovi, či líške, ako k vlkovi. Je pre neho bežné, že sám konzumuje v záhrade dostupné sezónne ovocie, aj orechy. Je veľmi pravdepodobné, že sa stretnete s dilemou, či je pes mäsožravec, alebo všežravec, ktorý vlastne k prežitiu mäso nepotrebuje vôbec. História nám ukazuje, že pes by bez mäsa zrejme prežil, ak by mal pravidelný prístup k rastlinnej strave upravenej do pre neho stráviteľnej podoby. Ale jeho pôvod, anatómia, pudy a preferencie, ho radia medzi mäsožravce.

Úvod do tematiky a základné pojmy

Tuky (lipidy) – sú najdokonalejšia a najrýchlejšie využiteľná forma energie pre psy. Energia je v tukoch koncentrovaná až dvojnásobne v porovnaní so sacharidmi a proteínmi. Tuky tiež plnia funkciu akejsi zásobárne rezervných látok. Sú zdrojom mastných kyselín, ktoré sú dôležité pre celkové zdravie, činnosť obličiek, stav kože a srsti a pre reprodukciu. Funkcií tukov je hneď niekoľko a okrem poskytovania

energie je to napr. aj pomoc pri tvorbe dôležitých hormónov, tvorbe a obnove buniek, nervov a svalov. Sú zdrojom chuti v potrave a sú nezastupiteľné pri využívaní vitamínov A, E, D a K, ktoré sú rozpustné v tukoch.

Cukry (sacharidy) – nie sú v potrave psov priamo nevyhnutné, majú však viacero vedľajších funkcií. Sú zdrojom vlákniny a v rozumnom zastúpení zlepšujú využiteľnosť bielkovín. Zároveň v období gravidity a laktácie pozitívne ovplyvňujú vývoj plodov a tvorbu mlieka. Na druhej strane bolo preukázané, že nedostatok sacharidov mal negatívny vplyv na početnosť vrhov a vitalitu šteniat, s nedostatočným postnatálnym vývojom. Stráviteľnosť sacharidov sa u psov zlepšuje tepelnou úpravou. Kvalitnými zdrojmi sacharidov sú ovos, hnedá ryža, proso, často sa používajú aj jačmeň a zemiaky.

Bielkoviny (proteíny) – sú úplne nenahradiiteľnou zložkou potravy psa. Na rozdiel od tukov a cukrov nemajú zásadný význam ako zdroj energie, ale ako zdroj aminokyselín. Organizmus psa si dokáže vytvárať tzv. neesenciálne aminokyseliny. Je však 10 aminokyselín, ktoré nazývame esenciálne aminokyseliny, ktoré pes dokáže získať iba zo stravy. Každý zdroj bielkovín má rôzne koncentrácie aminokyselín a každý proteín sa inak na aminokyseliny rozkladá, takže všetky proteíny nie sú rovnaké. Podľa schopnosti tieto aminokyseliny rozložiť a využiť, hovoríme o biologickej hodnote proteínov. Najvyššiu biologickú hodnotu má vajce a iba polovičnú z neho majú mäsovokostné múčky používané v lacnejších suchých krmivách. Nadbytok bielkovín sa na rozdiel od tukov a sacharidov nedokáže v tele uskladniť, obličky ho musia spracovať a vylúčiť, čo ich môže neprimerane zaťažovať.

Vitamíny – sú organické zlúčeniny nevyhnutné pre správny metabolizmus. Bez nich by nefungovalo doslova nič. Zabezpečujú videnie, tvorbu krvi, rozvoj nervovej sústavy, rast, imunitu, plodnosť, regulujú vstrebávanie minerálov, zasahujú do látkového metabolizmu bielkovín, tukov aj sacharidov a iné. Delia sa na vitamíny rozpustné v tukoch a na vitamíny rozpustné vo vode. Problematický je nielen ich nedostatok, ale aj prebytok. Zatiaľ čo tie vitamíny, ktorú sú rozpustné vo vode (C, B), sa

z tela dokážu vyplaviť, tie rozpustné v tukoch to nedokážu (A, D, E, K), ukladajú sa v tuku priamo v organizme a môžu sa stať toxickými. Pridávanie vitamínov do stravy preto vždy konzultujte s veterinárnym lekárom.

Minerály – v suchých krmivách ich nájdeme aj pod pojmom popol. Neľakajte sa, nejde o skutočný popol, ale o množstvo minerálov po laboratórnom spálení vzorky krmiva. Aj denné menu z reštaurácie ocenej Michelinskou hviezdou by malo určitú hodnotu popola, ak by sme ho spálili. Minerály sú anorganické, úplne nevyhnutné živiny pre všetky živé organizmy. Asi 60-80% minerálnych látok sa v organizme ukladá do kostry. Delia sa na dve skupiny. Do prvej patrí vápnik, fosfor, sodík, draslík, chlór, horčík a síra. Sú to makroprvky, ktoré tvoria okolo 70% anorganického podielu každého organizmu. Druhou skupinou sú stopové prvky, kam radíme meď, železo, zinok, mangán, jód a selén. Organizmus ich potrebuje iba v nepatrných množstvách, avšak sú nevyhnutné.

Vláknina – sú zvyšky rastlinných pletív, ktoré nemajú pre psy takmer žiadnu výživovú hodnotu. Rozpustná vláknina má schopnosť absorbovať vodu a boptnať, čím spomalí vstrebávanie jednoduchých cukrov a ich výkyvov v krvi, reguluje však aj trávenie a vstrebávanie tukov. Spomalenie vstrebávania cukrov má preukázateľný pozitívny dopad napríklad na diabetes u psov. Inak povedané, potrava sa dlhšie zdrží v tráviacom trakte a organizmus má viac času na vstrebávanie a využitie jej benefitov. Nerozpustná vláknina dokáže odolávať štiepeniu tráviacimi enzýmami a podporuje peristaltiku, navodzuje pocit sýtosti. Určitý typ vlákniny fermentovaný v hrubom čreve, pomáha regulovať obsah črevných baktérií. Vlákna, ktorá pomáha a podporuje rast probiotických baktérií sa nazýva **prebiotikum**. Nedostatok vlákniny spôsobuje depresiu trávenia a následné metabolické poruchy.

Probiotiká – sú baktérie z kmeňov, ktoré nemutujú. Ich genetická výbava im nedovolí meniť sa vplyvom prostredia a preto sa prostredie plné probiotických baktérií nemôže zmeniť na patogénne prostredie. Majú vlastnosť rýchlo sa množiť a nové prostredie úplne kolonizovať, pričom

nedovolia množiť sa patogénom. Inými slovami, kde je svetlo, nemôže byť tma. Doplňenie stravy o probiotiká je vhodné po liečbe antibiotikami, pri potravinovej precitlivelosti, ale aj po dlhotrvajúcich hnačkách, ktoré mohli odplaviť obyvateľstvo črevných kolónií vášho psa a zároveň oslabiť imunitu.

Modely kŕmenia

Všetky spôsoby kŕmenia psov majú svojich zástancov, aj odporcov. Čerstvou stravou kŕmi svoje psy 54% majiteľov vlčakov. Zvyšných 46% kŕmi granulami. Len málokto však suchými. Zo všetkých respondentov 30% kombinuje granulky s mäsom a 9% s konzervami. V nasledujúcich riadkoch sa pokúsime vysvetliť ich princíp, a čo najobjektívnejšie aj ich výhody a nevýhody.

Suché krmivá – granulky – sú krmivá so zníženou vlhkosťou vyrobené extrudáciou alebo lisovaním. Tešia sa veľkej obľube, pretože sú najjednoduchším spôsobom kŕmenia. Lahko sa zháňajú, a ešte ľahšie skladujú a podávajú. Väčšina z nich má správne a presne nastavené hodnoty tukov, bielkovín, dôležitých minerálov a vitamínov. Pociť, že sa pri tomto type stravy netreba vzdelávať, má často za následok, že sa stačí rozhodovať podľa ceny a tiež pociť, že obsah vo vreciach rôznych značiek je veľmi podobný. Viac ako polovica psíčkarov si preto v dobrej viere kupuje supermarketové krmivá zostavené z malého množstva kafilérnych múčok, doplnené o bližšie nešpecifikované obilniny. Tento jav po zdravotných problémoch z nekvalitného kŕmenia následne spúšťa mýtus, že sú na vine práve obilniny, alebo granulky všeobecne. Na vine však v takom prípade nie sú obilniny, ale celková kvalita vstupných surovín. Nie sú však granulky ako granulky, a tie sa vyrábajú aj v tak vysokej kvalite, že je pri ich výrobe použité aj mäso pôvodne určené pre ľudskú spotrebu. Obilniny buď neobsahujú vôbec, alebo obsahujú také, ktoré nemajú lepok. Tie však v regáloch spoznáte podľa vyššej ceny. Kvalitné krmivá by nemali obsahovať vedľajšie živočíšne produkty (hlavy, hrabáky, kopytá, koža,...), mali by mať suroviny jasne deklarované (nie všeobecné pojmy ako obilniny, či mäso, ale presne rozpísané druhy mäsa a obilnín) a mäsová zložka by mala tvoriť základ receptúry. Zložky v zložení krmiva musia byť podľa legislatívy zoradené zostupne podľa

množstva. Prvá zložka je teda najviac zastúpená a posledná najmenej. Esenciálnych je preto prvých 5-7 zložiek, ktoré by mali byť zväčša živočíšneho pôvodu. Kŕmenie granulami zároveň patrí k najmladším formám stravovania, v dnešnej extrudovanej podobe sa začali vyrábať v 50. rokoch minulého storočia. Všetky suroviny v granulách sú v neprirodzenom stave, vysušené až na prášok a mnohé vitamíny sú vplyvom tepla čiastočne znehodnotené a je potreba ich do krmiva nanovo fortifikovať. Prílohy (sacharidy) v granulách sa však vplyvom tepla stávajú naopak lepšie využiteľné. Terčom kritiky je často aj chémia obsiahnutá v suchých krmivách, potrebná na ich zakonzervovanie. Niektoré vydržia aj dva roky. Výrobcovia však chémii dokážu nahrádzať aj prírodnými tokoferolmi (vit. E), olejmi z rozmarínu, extraktami vitamínov, ktoré taktiež dokážu konzervovať, avšak nie na tak dlhú dobu, a sú drahšie. Hoci sa granulky zdajú ako najjednoduchšia cesta, v skutočnosti sú na pochopenie najzložitejšie. Ľudia si často zamieňajú hodnoty obsahu mäsa s hodnotami bielkovín, nepoznajú rozdiel medzi vysušeným mäsom vo forme múčky, alebo vysušeným mäsom vstupujúcim do procesu výroby v čerstvej forme, ale nechajú sa aj zavádzať reklamnými marketingovými trikmi. Čítajte preto informáciu pozorne, aj s pozadím. Ak je na obale napísané, že krmivo obsahuje 80% živočíšnych bielkovín neznamená to, že je tam 80% mäsa ale iba to, že zo všetkých bielkovín v krmive (ktorých je napr. 27%), je 80% živočíšneho pôvodu a 20% rastlinného. Podiel mäsa v krmive pritom pokojne môže byť len 25%. Taktiež, ak na obal napíšu, že krmivo obsahuje 80% mäsa vedzte, že extrudované krmivo s takýmto obsahom mäsa nie je možné vyrobiť. Sušené mäso totiž vždy musí niečo držať pohromade v tvare granulky. Vody je v granulách málo, preto túto prácu voda neurobí. To niečo musí byť sacharid, pretože práve ten má vlastnosti, že pri vysokej teplote zmazovanie a vytvorí akési lepidlo. To je dôvod, prečo v každej granulke musí byť buď obilnina, alebo zemiak, či nejaká strukovina. Súčasná technológia umožňuje spracovať mäso do granúl iba v pomere o niečo vyššom ako 60%, zvyšok musia tvoriť tuky a spomínané lepidlo vo forme sacharidov. Ak však bude výrobca tvrdiť, že mäsa je v krmive 80%, v skutočnosti klamať nemusí, iba trochu zavádza. On len udáva

množstvo mäsa v zmiešavacom zariadení pred tým, ako vstúpi do extrúdera. Extrúder však vodu z čerstvého mäsa odparí a podiel mäsa sa výrazne zníži. Inými slovami, ak do zmiešavacieho zariadenia pridáme ovos, zemiak a ovocie, všetko v sušenej podobe, tak akékoľvek množstvo mäsa ktoré pridáme v čerstvej podobe s vlhkosťou 70%, bude v tejto zmesi dominovať a môže tvoriť aj 80%.

Avšak po extrudácii ostane zo 70% vlhkosti iba 10% a mäsa v skutočnosti akoby ubudlo. To je zároveň rozdiel medzi múčkou, ktorá je dodávaná už v sušenej forme a jej pomer je vždy jasný, a čerstvým mäsom, ktoré sa v stroji ešte iba vysuší. Čerstvé mäso sa však s múčkami takmer vždy kombinuje. Múčky majú benefit, že sú bohatým a koncentrovaným zdrojom minerálov, najmä vápnika v správnej podobe a množstve.

Čerstvé mäso zasa zväčša obsahuje viac fosforu, čo je nežiadúce, preto sa tieto dve suroviny navzájom vyvažujú. Okrem toho výrobcovia, ktorí používajú aj čerstvé mäso, vyrábajú o trochu hodnotnejšie krmivo. Nie len tým, že čerstvé mäso nemusí prechádzať tepelným procesom dva krát, ale iba raz, ale aj tým, že v krmive z čerstvého mäsa ostáva jeho pôvodná vlhkosť zo šťavy z mäsa.

Tam, kde bola použitá iba múčka, je nadnesene povedané iba voda z kohútika. Aj všetky spomenuté informácie ukazujú, že tento spôsob kŕmenia je pre psy najmenej prirodzený, ale vyhovuje ľuďom zaneprázdneným, bez možnosti skladovania mäsa, ale aj aktívnym športovcom, ktorí so psami veľa cestujú a potrebujú energetický prídel kontrolovať presne.

V neposlednom rade sú granuly často záchrancami pri veterinárnych problémoch, vďaka ich presným hodnotám. Nemalou výhodou granúl je tiež to, že umožňujú kŕmenie exotickými a sezónnymi druhmi mäsa, čo ocenia alergici, ale aj majitelia psov, ktorí sa snažia o čo najpestrejšiu stravu. Regionálne zdroje čerstvého mäsa sú často na pestrosť chudobné a čo sa týka diviny, tá sa loví sezónne a nie je regionálne rovnomerne zastúpená. Granuly nám umožňujú kŕmiť bizónom, jeleňom, losom, jahňat'om, ale aj kengurou, a to kedykoľvek v roku.

Konzervy – sú krmivo väčšinou v našich končinách využívané ako doplnkové. Ide o krmivo s pôvodnou vlhkosťou, avšak tepelne upravené a zakonzervované sterilizačným procesom. K tomuto procesu dochádza v zariadení zvanom autokláv pri teplote okolo 120°C, po dobu 10 minút. Ide o najefektívnejšiu formu konzervácie potravín, pretože dochádza k inaktivácii všetkých mikroorganizmov a ich spórov v konzerve. V princípe ich môžeme rozdeliť na kompletne a nekompletne (doplnkové) konzervované krmivá. Tie kompletne sú výživarmi detailne vyvážené krmivá na každodenné kŕmenie, vhodné aj pre výživu šteniat. Dôraz tu musíme klásť najmä na správne vyváženie vápnika a fosforu, pretože fosfor má v čisto mäsových konzervách silnú prevahu oproti vápniku, pričom pomer má byť opačný. Pri doplnkových konzervách, ktoré častokrát obsahujú iba čisté mäso, sa na to nehľadí. Tie sú skôr vhodné na pridávanie ich malého množstva do granúl. Niektoré kompletne konzervy obsahujú prílohy, iné sú z čistého mäsa a doplnené o správne množstvo vápnika. To, či si vyberiete konzervu s prílohami, je na vás. Pri rozhodovaní vám možno napovie rozdiel medzi BARF s Prey modelom o pár riadkov nižšie. Čo sa týka konzistencie, konzervy sú rôzne. Môžu mať formu paštéty, mletiny, mäsových kúskov, ale aj celých kusov mäsa, vrátane kuracích prs.

Paštéta, pena, mletina, či celé kúsky?

Občas natrafíte na konzervu, ktorá obsahuje veľké množstvo vody a akési kocky mäsa bez mäsovej štruktúry. Tu ide väčšinou o jemnú mletinu, ktorá je až následne nakrájaná na kocky. Väčšinou má v zložení nielen mäso, ale aj odpadové živočíšne produkty, ktoré by nepomleté nevyzerali vábne. Ak chcete konzervu v malom množstve pridávať do suchého krmiva, môžete. Granule sa rozvoňajú a prekabátia aj vyberavé jedince. Chuťová príťažlivosť konzerv je nesporná. Pri väčšom množstve konzervy však takéto miešanie môže spôsobiť hnačky. Kompletne konzervy sú vhodné aj pre staršie psy, ktoré majú problémy so zubami.

Nespornými výhodami sú dlhá expiračná doba (až 2-3 roky) a to bez použitia konzervačných látok, dobrá skladovateľnosť a prirodzený obsah vody. Ten je výhodou najmä v porovnaní s granulami, ktoré sú suché a hlavne v zime, keď voda rýchlo zamrzá, môže byť problém aby pes prijal dostatok vody. Túto vlastnosť uvítajú aj obličkoví pacienti. V porovnaní s RAW modelmi nie sú také náročné na prípravu a prípadné rozmrazovanie, cenovo však vychádzajú omnoho drahšie. Otvorené konzervy je možné pár dní držať aj v chladničke, ak sú uzatvorené viečkom. Pri teplote 120°C dochádza k čiastočnému oslabeniu termolabilných vitamínov. Ak ide o kompletnú konzervu s prílohami, tie sa práve vyššou teplotou stávajú ľahšie stráviteľné a využiteľnejšie. Pri správnej sterilizácii, dochádza iba k nepatrným stratám, alebo poškodeniu živín. Výnimkou je snáď iba vitamín B1 (tiamín), ktorý je na teplo zvlášť citlivý. Výrobcovia však so stratami počítajú a pred sterilizáciou jeho množstvo nadhodnocujú.

RAW model – **BARF** – surová strava prikláňajúca sa k filozofii, že pes má blízko k všežravcom a jeho jedálniček by nemal byť tvorený iba mäsom a kosťami, ale aj prílohami, ovocím, zeleninou, vajcami, bylinkami, dokonca aj ovsenými vločkami, ryžou a cestovinami. Podiel mäsa a kostí sa pohybuje podľa konkrétneho receptu v rozpätí od 60-80% dávky. Zvyšok tvoria spomínané prílohy. Tento model má naozaj blízko k prirodzenej strave psov, vychádzajúc z histórie ich kŕmenia v praveku, staroveku a stredoveku.

Ak je dobre zvládnutý a z nastavených kritérií a pestrosti surovín sa časom neupustí, je to azda najvhodnejšia a najzdravšia forma kŕmenia. Je však aj najnáročnejšia na prípravu a skladovanie, a psíčkari z nej oprávnené majú rešpekt, ktorý sa však časom vytratí. V neposlednom rade, môže byť BARF aj finančne najmenej náročný. Umožňuje pridávať prílohy také, ktoré práve varíte aj pre seba, akurát bez pridanej soli. Taktiež umožňuje pridávať sezónne ovocie a zeleninu, ktoré neviem ako vaše psy, ale naše si ich trhajú samy, aj počas prechádzok. Azda najväčším negatívom BARFu, ale aj nasledujúceho Prey modelu je fakt, že nejde o tepelne upravené mäso, ale iba premrazené. Mrazením sa síce znižujú počty mikroorganizmov, citlivé na chlad sú napríklad baktérie *Campylobacter*, alebo *Clostridium perfringens*. Niektoré kmene *E. coli*

však dokážu prežiť aj mraziarenské teploty a pri teplote okolo 30°C sa opäť začínajú množiť.

RAW model – **Prey** – surová strava prikláňajúca sa k filozofii, že pes je čistý mäsožravec a jeho strava má byť tvorená z 80% mäsom, 10% kosťami a zvyšných 10% tvoria rôzne vnútornosti. Častokrát dokonca celé telá zvierat, aj s perím, či srst'ou. Tento model je vhodný pre mačky, aj pre divé psovité šelmy. Nemôžeme ho však všeobecne odporúčať pre všetky psy, hoci im nemusí priamo škodiť. Nájdete mnoho priaznivcov, ktorí sú spokojní a Prey model si pochvaľujú. Tí, ktorí však zlou stravou spôsobili svojim psom zdravotné problémy, sa svojim zlyhaním väčšinou nechvália osobne, ani na internete. Psy, ako sme si už rozobrali v iných kapitolách, takýmto spôsobom nikdy kŕmené neboli. Nie je to návrat k prirodzenej strave psa, ale k prirodzenej strave vlka, a tým už psy dlho nie sú. Častým argumentom zástancov prey modelu je, že pes a vlk majú spoločných 99% svojej DNA a preto by sa mal pes kopírovať stravu vlka. Všetci ľudia však majú zhodné DNA na 99,9% a predsa nie sú rovnakí, a dokonca nereagujú ani na potraviny rovnako. Veľmi odlišné sú napríklad reakcie rôznych kultúr napr. na morské plody, kravské mlieko, či orechy. Človek má taktiež 98% svojej DNA zhodné s gorilou, 90% s mačkou a 84% s akváriovou rybičkou (*Danio Rerio*). Nielen príbuznosť, ale aj prostredie a evolúcia musia byť zohľadnené. Pestrý Prey model zabezpečí prísun všetkých esenciálnych aminokyselín, minerálov, aj väčšiny potrebných vitamínov. Absentuje však vláknina, alebo kyselina listová. Rastlinné zložky tiež pomáhajú alkalizovať organizmus, teda zbavovať ho prekyslenia a v neposlednom rade sú silnými antioxidantmi. Priaznivci tohto typu kŕmenia často vlákninu dopĺňajú nepranými drážkami, čo výrazne pomáha. Naďalej však chýbajú protizápalové potraviny, ktorých typickými predstaviteľmi sú hlavne tmavé bobuľové ovocie, zopár druhov zeleniny ako brokolica, karfiol, kel, či olivový olej. Niektoré druhy ovocia majú dokonca antibakteriálne účinky, ako napríklad čučoriedky, či maliny.

Varená strava – je akýsi medzistupeň medzi BARFom a kompletnými konzervami. Strava je tepelne upravená v kuchyni. Ostávajú teda benefity

kŕmenia BARFom a to, že poznáte zdroje mäsa a zároveň môžete variť napríklad ryžu aj pre seba. Živočíšna zložka dennej dávky by mala byť nadpolovičná. Je však nutné pridávať vápnik, pretože kosti sa variť ani piecť nesmú. Uvariť ich síce môžete, ale pes ich nesmie zjesť, pretože sú extrémne lávavé a to do veľmi ostrých tvarov. Pridávať sa môžu aj vajíčka, jogurt, prílohy, zelenina a ovocie. Je žiadúce pridávať aj oleje, napríklad lososový, či olivový. Odporúča sa nevariť mäso dlhšie ako 30 minút, ideálne do 20 minút, aby nedochádzalo k znehodnocovaniu prirodzených živín. Rovnako aj BARF, aj varenú stravu je potrebné opakovane a detailne si naštudovať a to vrátane dávkovania. Pomery živín, ktoré sú v konzervách pevne dané a vyvážené odborníkmi, musíte pri varenej strave doladiť sami a držať sa toho ideálne navždy. Porcia vareného jedla pre psy teda môže vyzeráť veľmi podobne ako strava pre ľudí. Môže byť podávaná aj vo forme bohatého vývaru, a to hlavne v zime, kedy zamŕza voda, avšak nesmie byť vývar úplne horúci, alebo aj v lete, kedy psy potrebujú viac tekutín. Aj vývar podávame bez kostí. Jeho výhodou je, že z kostí sa do vývaru uvoľní mnoho prospešných a žiadúcich látok.

Strava československého vlčiaka je špecifická

Téma výživy psov je rozsiahla na samostatnú encyklopédiu, a v krátkom príspevku môžeme obsiahnuť iba stručné zjednodušenia. Pri plemene československý vlčiak sú teoretické závery o to komplikovanejšie, že toto plemeno môže vykazovať anatomické znaky tak nemeckého ovčiaka, ako aj vlka, a to aj v otázke tráviaceho traktu. Ako sme si spomínali v predchádzajúcej kapitole, počas domestikácie psa nastávali postupne zmeny aj v tráviacom trakte. Nemecký ovčiak má však na rozdiel od iných psov svojej veľkostnej a váhovej kategórie hrubé črevo pomerne krátke. To má efekt na čas vstrebávania živín do čreva, a teda aj množstvo vstrebávaných živín. Potrebuje preto dostatočný prísun vlákniny na spomalenie pohybu potravy v čreve. Vlákna síce spôsobí objemnejšiu stolicu, čo naoko pôsobí ako nevyužitá potrava, opak je však pravdou. Vlk má črevo ešte kratšie a vlákninu získava z vnútorností koristi, či už drziak s ich obsahom, alebo ju aj sám občasne vyhl'adáva vo forme bobúľ, tráv a

ich semien. Natívnymi zdrojmi potravy nemeckého ovčiaka, vzhľadom na jeho pôvod, bolo po stáročia červené, najmä hovädzie a jahňacie mäso. Neznáme mu však nebolo ani bravčové mäso. Pre vlka je natívnym zdrojom mäsa taktiež červené mäso, v našich končinách najmä z jeleňa a srnca (spolu 70,4%) a diviaka (22,1%). Králik divý a zajac poľný taktiež dopĺňajú širokú paletu pre vlka známych proteínov. Hmyzožravce a hlodavce (4,5%) niekoľkonásobne prevyšujú zastúpenie hospodárskych zvierat v strave vlka (1,4%). Z týchto poznatkov si môžeme utvoriť obraz o tom, čo môže byť pre československého vlčiaka natívnym zdrojom mäsa. To však neznamená, že ide o jedinú správnu cestu v stravovaní, alebo že mu musí táto strava sedieť. Tento sumár je zaujímavý najmä preto, lebo drvivá väčšina priemyselne vyrábaných krmív je založená na báze bieleho mäsa, a to najmä tie, ktoré sú určené pre šteňatá. Šteňacie granule, v ktorých je základnou surovinou hovädzie mäso, snáď ani nenájdeme. Je však natívne nielen pre nemeckého ovčiaka, ale ako budete mať možnosť vidieť, aj v strave prvých krížencov.

Aj kŕmenie československých vlčiakov a jeho predchodcov, teda krížencov vlka a nemeckého ovčiaka, už má svoju krátku históriu. Jednou z výskumných úloh kynológov pohraničnej stráže bolo aj skúmanie stráviteľnosti jednotlivých kŕmnych zložiek, stanovenie optimálnych dávok jednotlivých výživových komponentov vo vzťahu k záťaži psov, či zaradovanie surového mäsa a minerálnych látok do kŕmnej dávky šteniat a mladých psov. Zavádzanie pravidiel kŕmenia malo pevné zásady, čo sa týka hygieny, aj zloženia kŕmnej dávky. Tá spočívala vo varenej zmesi skladajúcej sa zo 750g mäsa a kostí alebo škvarkov, 400g príloh (cestoviny, ovsené vločky, zemiaky, ryža, sucháre a iné), 100g zeleniny (všetky druhy koreňovej zeleniny, kapusta, kaleráb, mladá žihľava) a 10-15g vitamínových a minerálnych zmesí. Gravidným a kojacim sukám, sa strava obohacovala o vajcia, tvaroh, egalizované mlieko, či krupicu. Toto boli všeobecné pravidlá kŕmenia všetkých psov v pohraničnej strážii. O krížencoch, z ktorých neskôr vzniklo naše plemeno, máme však aj detailnejšie informácie, a to najmä z Malaciek. Krížence dostávali varenú kašu, ktorá bola zmesou spomínaných ingrediencií. Mäso bolo kvalitné, častokrát pochádzalo z nútenej porážky z okolitých bitúnkov, napríklad

kvôli zlomenej končatine zvierat'a. Najčastejšou prílohou boli cestoviny. Do chovateľskej stanice v Malackách sa nosili vo veľkých, 50kg papierových vreciach z veľkej cestovinárne v Petržalke. Išlo o polámané, poškodené cestoviny. Ryža sa varila najmä vtedy, keď mali krížence problémy s hnačkami. Spočiatku šteňatá dostávali sladenú krupičnú kašu z kozieho, alebo kravského mlieka, v ďalšej fáze rastu kukurično-ovsenú kašu so surovou mletou hydinou, neskôr s mletým hovädzím a vajcami. Nezriedka bola strava obohatená o tvaroh s celými rozmixovanými vajcami a hroznovým cukrom. Chovným sukám, hoci to bude znieť asi zvláštne, pridávali do stravy okrem mäsovo-zeleninových polievok aj čierne pivo pre lepšiu mliečnosť. Čierne pivo sa v tej dobe vyrábalo aj v 7-stupňovej verzii, čo bolo stolové ľahké pivo s nízkym obsahom alkoholu. Suky ho navyše mali rozdelené do troch denných dávok. Aj keď je pitie čierneho piva na podporu mliečnosti považované za mýtus, pivo sa vyrába z jačmeňa a chmeľu a obe tieto zložky patria medzi galaktogogy, teda látky podporujúce tvorbu mlieka stimulovaním hormónu prolaktín. S alkoholickým pivom to však určite neodporúčame skúšať. Jačmeň z piva nahradí jačmenná, či ovsená kaša, ale aj niektoré druhy zeleniny. Na podporu plodnosti dostávali všetky krížence klíčkový olej. O kŕmení vlka Šarika vieme, že dostával najmä výživné hovädzie mäso, a občas tel'acie. Celé kusy mäsa si však rád skrýval, čo časom zapáchalo. Pomleté mäso s vajcami však skonzumoval bezo zvyšku. Podľa pamätníkov tej doby, nikoho vtedy nenapadlo pridávať do stravy aj ovocie. Dnes by tomu bolo asi inak. Strohé informácie máme aj o kŕmení vlčice Lejdy. Okrem mäsa a kostí dostávala aj varené vajíčka, syry a ryžu. Strava tejto vlčice bola výrazne chudobnejšia ako Šarikova. Lejdy však pôvodne nebola súčasťou chovného plánu a niekoľkokrát zmenila svoj domov, aj majiteľa. Základné zásady kŕmenia boli zapracované do Príručky pre pohraničníkov, a ako môžeme vidieť, vždy išlo o pestrú a presne dodržiavanú kŕmnu dávku bohatú aj na prílohy. Poznatky zo stravovania vlkov a dlhoročné skúsenosti z oblasti výživy vlčích krížencov zosumarizoval aj sám "starý otec" plemena, Karel Hartl, v knihe Československý vlčák (1996) a jeho názory sú v tejto kapitole aplikované. Sám upozorňuje na potrebu pestrej stravy a tiež pridávanie príloh. Aj v najnovšom vydaní svojej knihy, v r.2015 pokračuje v stručných odporúčaníach a za najvhodnejšiu stravu

považuje čerstvé mäso a kosti obohatené o vajíčka, jogurt, tvaroh, mixovanú zeleninu, lyžicu rastlinného oleja a kvasnice, napr. pivovarské. "Otec plemena", František Rosík, sa o strave vyjadroval podrobnejšie na II. Medzinárodnom sympóziu o československom vlčiacovi v Nitre (1999). Upozorňoval na prudký rast šteniat, kde medzi 2. a 3. mesiacom môže šteňa narásť aj o 7 cm a v rozpätí od 3. do 5. mesiaca aj ďalších 17 cm kohútikovej výšky. V súvislosti s výškou psov spomínal aj na experiment s troma zle živými šteňatami vlčiaci, ktoré začali dokrmovať kravským (bovinným) mledzivom. Šteňatá dorástli do takmer štvorcového formátu, boli vysoké, na dlhých nohách. Nakoľko však boli všetky z rovnakého vrhu, a šlo o malú vzorku, nie je možné prisúdiť mledzivu zázračnú schopnosť zvyšovať výšku psov. Jeho výživová hodnota je však vysoká a má aj pozitívne imunologické účinky.

Vo všeobecnosti československý vlčiak teda nie je náročný na stravu.

Dokáže fungovať ako na čerstvej strave, tak aj na suchých granulovaných krmivách. Šteniatka československého vlčiaci však vyslovene rastú pred očami, preto kvôli možným rastovým problémom, tak ako aj pri iných veľkých plemenách, veterinári odporúčajú kvalitnú granulovanú vyváženú stravu aspoň po dobu prvého roku života. Z hľadiska výživovej hodnoty má však čerstvá, ale aj varená strava vždy navrch, ak si ju majiteľ šteniatka kvalitne naštuduje a naučeného sa aj precízne drží. Je dobré si zostaviť bohaté menu a neupúšťať od neho. V praxi však kŕmenie čerstvou stravou často vyzerá tak, že je strava vyvážená iba prvý mesiac. Každý ďalší mesiac sa už v jedálničku nad niečím mávne rukou, niečo nestihneme kúpiť, či nezoženieme, niečo sa vynechá a niečo pridá. Výsledok môže mať neblahé následky. Najmä ak dlhodobo nebol dodržaný správny pomer vápnika a fosforu v krmive. Šteňatá nedokážu množstvo prijatého vápnika regulovať. Následky však môže mať aj nadmerný prísun fosforu, či nedostatok vitamínu D.

Na čo sa však často pri kŕmení čerstvým mäsom zabúda, je kyselina listová, známa aj ako vitamín B9. Tak ako ľudia, aj psy ju potrebujú. Je obsiahnutá v obilninách, listovej zelenine, pečeni a vajciach. Jej nedostatok sa prejavuje poruchami plodnosti a u šteniat poruchami rastu. Okrem spomínanej pečene sa v mäse nachádza iba v malých množstvách. Obzvlášť dôležitá je v období pred párením a počas gravidity. Suplementáciu kyselinou listovou odporúčame zväžiť aj v prípade bezobilných granúl.

Nemecké ovčiaky, predchodcovia našich vlčiakov, majú viacero špecifických problémov, ktoré sú s stravou súvisia. Sú známe citlivejším trávením a zvláštnym druhom kože. Koža nemeckého ovčiaka je omnoho viac zásaditá ako u ostatných plemien, a preto je náchylnejšia k šíreniu mikroorganizmov a zápalom. Dôležitá je celková imunita, ktorá bráni ich premnoženiu. Podporiť ju môžeme okrem kvalitnej stravy aj doplnkami výživy na báze hlavy ustricovej, alebo colostru. Na celkovú kondíciu kože a srsti pozitívne vplýva pridávanie olejov do stravy (lososový, kľíčkový, olivový, púpalkový a iné), pivovarské kvasnice, ale aj biotín a zinok.

Kvalita stravy sa celkovo kontroluje ťažko, najmä pri granulách. Jej odrazom nie je priamo ani krvný obraz, ani kvalita srsti, ako sa často udáva. Nekvalitná srst', lámavá, matná a suchá, môžu byť signálom nižšej kvality bielkovín a tukov. Opačne to však neplatí. Aj lesklá a zdravá srst' nemusí priamo odrážať stav vnútorných orgánov. V roku 2016 a 2017 sme pre slovenských a českých chovateľov spustili dotazníkový prieskum ohľadom suchých krmív. Suché krmivá totiž najviac podliehajú marketingovým trendom, nutričné hodnoty sú presné, ľahko merateľné, a výsledky sú aplikovateľné aj do ostatných foriem kŕmenia. Navyše sú vďaka dobrej merateľnosti ľahko porovnateľné výsledky a špecifiká rôznych plemien medzi sebou. Prieskumu sa počas dvoch rokov zúčastnilo celkovo 342 chovateľských staníc rôznych plemien a ďalších 229 majiteľov rôznych plemien psov bez chovateľskej stanice. Respondenti spolu vlastnili 1478 psov a respondenti s chovateľskými stanicami spoločne odchovali 4057 šteniat. Respondentov vlastníacich, alebo chovajúcich plemeno československý vlčiak bolo 52, ktorí spolu

vlastnia 88 psov. Tieto čísla z nášho prieskumu urobili doteraz najväčší známy prieskum zameraný na výživu psov na svete. Po stovkách hodín práce vám môžeme v tejto brožúre zhrnúť najpodstatnejšie zistenia, ktoré doteraz neboli nikde publikované.

Zistili sme, že viac ako dve tretiny (69%) majiteľov československých vlčiakov podľa ich skúseností, preferuje hodnoty bielkovín v krmive v rozpätí od 20-30%. A to bez ohľadu na to, či ide o bezobilné receptúry alebo receptúry s obsahom obilnín. Psy v športovej záťaži (v zastúpení 19%), uvádzajú aj hodnoty bielkovín vyššie, avšak nie viac ako 35%. Zároveň uvádzajú, že pri hodnote bielkovín nad 30% sa až 62% majiteľov stretlo s prekyslením žalúdka u svojich psov. Zistené hodnoty majú podobnú charakteristiku ako pri starších európskych plemenách ako nemecký ovčiak, belgický ovčiak a holandský ovčiak. Na porovnanie, rozpätie od 20-25% bielkovín preferuje väčšina plemien horského typu ako slovenský čuvač, stredoázijský ovčiak, kaukazský ovčiak, či pyrenejský horský pes. Na porovnanie so saarloosovým vlčiakom sme nemali dostatočnú vzorku. Až 90% chovateľov československých vlčiakov zároveň uviedlo ako ideálne hodnoty tukov v krmive od 12-18%. Širší interval je spôsobený vplyvom športovej záťaže, ročného obdobia a gravidity sučiek, kedy chovatelia množstvo tukov zvyšujú. Prekvapujúce sú aj závery prieskumu ohľadom názorov na bezobilné krmivá. Až 50% chovateľov uviedlo, že považujú bezobilné krmivá za vhodnejšie a psy na nich aj dobre prosperujú. Táto hodnota je takmer dvojnásobná v porovnaní s odpoveďami majiteľov nemeckých ovčiakov. Tam síce respondenti považujú bezobilné krmivá za vhodné, avšak psom sedia iba štvrtine psov (26%). Zdá sa, že nemecké ovčiaky sú na podiel vlákniny obilného pôvodu závislejšie, zatiaľ čo vlčiaky prosperujú aj na iných zdrojoch príloh, v podobnom percentuálnom zastúpení vlákniny v krmive. Iba pätina majiteľov vlčiakov považuje bezobilné krmivá za úplne nevhodné a preferujú krmivá s obilninami, čo je logicky opäť výrazná odlišnosť od nemeckých ovčiakov. Zvyšní respondenti považujú bezobilné krmivá a krmivá s obilninami za rovnocenné. Ako môžeme vidieť, československý vlčiak výrazne lepšie zvláda bezobilné krmivá, ako jeho predok nemecký ovčiak. Prieskum sa však nevenuje tejto téme do

hĺbky tak, aby sme vedeli vyhodnotiť, či odporcovia a zástancovia jednotlivých výživových smerov vyskúšali dostatočnú vzorku krmív na utvorenie si svojho názoru. V prieskume nás zaujímala aj pestrosť stravy. Konzervy sú bežnou, alebo pravidelnou súčasťou kŕmnej dávky u 52% respondentov a oleje a tuky pridáva do krmiva pravidelne 55% respondentov. Kľbovú výživu do stravy zaraďuje 48% respondentov, hoci iba 3% majú skutočné problémy s kľbmi. Takmer 27% psov kŕmených granulami dostáva celoživotne rovnakú značku a rovnakú receptúru. Receptúry rotuje pravidelne 59% respondentov. Samotnú rozmanitosť surovín a živín jednej kŕmnej dávky vníma pozitívne až 77% opýtaných. Tento trend hodnotíme ako pozitívny najmä v súvislosti s alergiami, intoleranciami a senzitivitami, v ktorých sa vlčiak ukázal ako odolnejší v porovnaní s ostatnými plemenami. Vzorka majiteľov československých vlčiakov v prieskume uvádza o 9% nižšie zastúpenie reakcií organizmu na potraviny, ako je tomu u všetkých ostatných plemien spolu. Až 92% majiteľov československého vlčiaka, sa nikdy nestretlo s potravinovou alergiou, senzitivitou, či intoleranciou ani u jedného zo svojich psov. Prieskum sa však ďalej nezameriaval na priamu súvislosť tohto javu s pestrou stravou, či prešľachtenosťou plemien. Hoci prieskum mal podmienky nastavené pre všetky plemená rovnako, je možné brať ho iba ako orientačný.

Pred príchodom šteniatka

Keď si beriete šteniatko od chovateľa, pýtajte sa na typ stravy, ktorým bola kŕmená sučka, ktorá ho kojila, aj stravu šteniatka po odstavení od mlieka. Od kvality výživy závisí mnoho. Zo stravy čerpá pes energiu, obnovujú sa bunky, v maternici kvalita stravy ovplyvňuje vývin šteniat, ich mozgu a nervového systému. Bolo dokonca preukázané, že kvalita bielkovín ovplyvňuje nervový systém tak veľmi, že má vplyv aj na agresivitu jedinca. Nastáva obdobie rýchleho rastu. Šteňatá až 40krát znásobia svoju pôrodnú hmotnosť v priebehu niekoľkých mesiacov. Potrebujú zo stravy získať až trojnásobné množstvo energie ako dospelý vlčiak. Nesprávna výživa a mineralizácia kostí, chrupaviek, medzistavcových platničiek môže mať za následok vývinové poruchy

kostrového aparátu, ako sú dokonca aj zálomky na chvoste, ktoré sú vadou vylučujúcou z chovu. Inak nesprávne nesenie chvosta, prstencovito skrútený alebo nesený šablovito, či do strany, sú spôsobené šlachovým aparátom, a vplyv výživy na tento jav nebol doteraz preukázaný, ale ani dostatočne preskúmaný. Pýtajte sa, rozprávajte sa a neberte si šteniatko od niekoho, kto na kvalite stravy šetril. "Chovatelia" psov bez preukazu pôvodu väčšinou na strave šetria najviac. Potrebujú okresať náklady, aby mohli pýtať za šteňa nižšiu cenu, ako majú šteňatá s preukazom pôvodu. Nevenujú väčšinou ani žiadnu pozornosť tomu, že sučka je gravidná, alebo kojí, že sa jej laktáciou vyplavujú dôležité minerály a vitamíny, odvápnuje sa, a že tieto živiny odovzdáva šteňatám. Sučka, ktorá nebola kŕmená výživne, nemá dost týchto látok ani vo svojom mlieku a hlavne nie v kolostre, ktoré je zodpovedné za imunizáciu vášho psíka. Základom stravy v tzv. bezpapierových chovoch sú supermarketové alebo ekonomické krmivá, čomu zodpovedá aj ich nutričná hodnota a obsah živočíšnej zložky. Z výsledkov chovateľského prieskumu slovenských a českých chovateľských staníc s preukazom pôvodu sme zistili, že registrovaný chovateľ vynaloží priemerne 50€ mesačne na granulovanú stravu pre svojho psa. U neregistrovaných "chovateľov" bez preukazu pôvodu, sa táto suma pohybuje okolo 10-20€ na mesiac, čomu zodpovedá aj kvalita výživy. Také krmivá sú postavené na rastlinnej báze, a aj to malé množstvo mäsokostnej múčky, ktoré obsahujú, má kafilérnu kvalitu.

Zamyslite sa tiež nad tým, ako chcete svoje šteniatko kŕmiť vy. Môžu vám v tom pomôcť aj nasledujúce kapitoly. Ak to majú byť granulky, poprosť chovateľa, aby na ne psíka začal učiť. Vyhnete sa tak problémom v novom domove, prípadnou nežravosťou, alebo hnačkám. Niektoré psy čerstvé mäso odmietajú. Iné odmietajú granulky, ak sú od chovateľa naučené na čerstvé mäso. Ak chovateľ kŕmi granulami, pýtajte si, alebo si sami zaobstarajte aspoň týždennú kŕmnu dávku krmiva, na ktoré je šteniatko pred odberom zvyknuté. Ak kŕmi čerstvou stravou, zistite si, na čo je zvyknuté a predzásobte sa. V prípade, že chcete stravu meniť, začnite opatrne, postupným primiešavaním nového krmiva. Rozprávajte sa preto o strave so svojim chovateľom, a získajte čo najviac informácií. Ak sa vo

svete krmív nepohybujete, značky a rady si radšej zapíšte. Ak vás však chovateľ nabáda na používanie kravského mlieka, túto radu radšej ignorujte. Téma potravín, ktoré pre psa nie sú vhodné, sa budeme venovať v inej kapitole.

Krmenie šteňaťa vlčiaka

V prvých týždňoch šteňa prijíma iba materské mlieko. Kľúčové sú najmä prvé dva dni, kedy sučka produkuje mledzivo, kolostrum. Je vždy nutné, aby sa každé šteňa napilo kolostra a malo k nemu čo najlepší prístup. Je to koncentrát imunity, protilátok, vitamínov a minerálov, bohatý na tuk a bielkoviny. V čase okolo tretieho týždňa veku, môžeme začať s postupným odstavom šteniat od materského mlieka. Objavujú sa zúbky, sučka začína pri kojení trpieť a môže sa začať šteňatám aj vyhýbať. Postupným prechodom na pevnú stravu jej značne uľavíme. V prírode v tomto období začínajú rodičia psových šeliem pre šteňatá vyvrhovať natrávenú potravu. Ešte nedokážu loviť a potravu nevedia zubami trhať tak ako dospelí. Šteňatám ponúkame dostatok potravy, aby sučka nemusela svoj podiel vyvrhovať, ale zároveň nie toľko, aby sa šteňatá prejedali. Konzistencia prvých príkrmov musí byť podobná tej, ktorú matka vyvrhne. Ak preto chceme podávať čerstvé mäso, malo by byť mleté. Ak chceme podávať konzervu, vyberáme taktiež s konzistenciou mletiny. Paštétová konzistencia sa príliš lepí na podnebie a celkovo sú od nej šteňatá viac znečistené. Aj z granúl sa dá vyrobiť hustá kaša, ak ju zalejeme teplejšou vodou, alebo vývarom. Ak chceme kŕmiť granulami, je to ideálna cesta ako na ne šteňatá naučiť. Primiešanie konzervy alebo mletého mäsa do tejto kaše na trávenie neuškodí. Avšak držíme sa zásady, že musí ísť o malé množstvo, prípadne konzerva musí byť kompletná, s vyváženým vápnikom a fosforom. Takúto kašu podávame šteňatám trikrát denne, a v žiadnom prípade nedávame opätovne konzumovať zvyšky. Etapa kašičiek trvá pomerne krátko. Šteňatá sa pevnej strave prispôbia prekvapivo rýchlo a začnú uprednostňovať väčšie kusy a to aj celé granuly. V čase odchodu šteňaťa do nového domova, už musí dlhodobo prijímať pevnú stravu. František Rosík odporúčal šteňatá kŕmiť z jednej spoločnej misky, pretože to podporuje ich aktivitu a žravosť.

Šteňatá teda získavajú imunitu z mlieka matky, tá ale nie je všemocná. Materské protilátky postupne klesajú a nastane obdobie tzv. imunologického okna. Je to stav, kedy sa imunita poklesom materských protilátok oslabí natoľko, že dokáže chrániť proti infekciám, ale zároveň môže brániť tvorbe vlastných protilátok. Ide o obdobie zhruba 6.-12. týždňa po narodení. Je to citlivé obdobie, a tak k nemu treba aj pristupovať.

Kolostrum- základ imunity.

Vďaka imunologickému oknu žalúdok toleruje alergény v potravinách a akoby vypol imunitnú odpoveď organizmu naň. Tie potravinové zdroje, ktoré spozná organizmus počas tohto obdobia, budú s vyššou pravdepodobnosťou tolerované v neskorších fázach života. Samozrejme dôležitú úlohu zohráva aj správne zloženie črevnej mikroflóry v prospech bifidobaktérií a laktobacilov, ktoré udržuujú slizničnú bariéru. Najmä pri kŕmení granulami šteňa bežne nedostáva priestor spoznať viac zdrojov mäsa. Vyberajme si preto granule viaczložkové, holistické, s viacerými zdrojmi mäsa, alebo do nich citlivo primiešavajme trochu konzervy z rôznych zdrojov. Žiaľ, imunologické okno zasahuje z veľkej časti do obdobia, kedy sú šteniatka ešte u chovateľa, aj preto je dôležité, aby bol cit pre výživu jedným z kritérií pri výbere chovateľskej stanice, z ktorej si prinesieme šteniatko.

Krmenie mladého vlčiaka po príchode do nového domova

Ešte stále môžeme zachytiť obdobie imunologického okna a je dobré to využiť. Prílišné experimenty so stravou však nie sú žiadúce. Po príchode šteňaťa do nového prostredia, môže nastať viacero situácií, ako sú stres, hnačky, odmietanie potravy a iné. Je preto potrebné reagovať s citom a prihliadať na aktuálny psychický a fyzický stav šteniatka. Do jedného roku života, prebieha organizmus najväčšími zmenami a najrýchlejším

rastom. Pri našom plemene, najmä po stránke psychickej, môžeme hovoriť o šteňati až do veku dvoch rokov, niekedy aj dlhšie. Niektoré jedince dosiahnu takmer svoju finálnu výšku už v jednom roku, niektoré však v rozpätí medzi prvým a druhým rokom narastú aj o 5 centimetrov kohútikovej výšky. Najbujarejšia fáza rastu kostí však prebieha medzi štvrtým až ôsmym mesiacom života. Mnohí majitelia psov reagujú na zrýchlený rast nevhodným zvýšením kŕmnej dávky, čo môže mať za následok to, že sa mäkké tkanivá začnú vyvíjať rýchlejšie ako kostra. V období tohto rýchleho rastu je vhodné ku granulám pridávať kĺbovú výživu bez pridaného vápnika, a to najmä, ak je kŕmené suchou stravou. Pomer vápnika a fosforu pre šteňatá v raste by mal byť pri našom plemene v pomere 1,8-2:1, v prospech vápnika. Väčšina odborníkov sa zhoduje, že hodnoty bielkovín v granulách pre šteňatá by sa mali pohybovať v intervale 28-30%, pričom sa viacerí prikláňajú k vyššej hranici tohto rozpätia. V žiadnom prípade by však bielkoviny v krmivách pre šteňatá nemali klesnúť pod 22%. Odporúčané hodnoty tukov v období rastu sú okolo 17%, avšak v prípade, že by ich množstvo spôsobovalo obezitu, je potrebné ich znížiť, alebo znížiť kŕmnu dávku. Šteniatko československého vlčiaka musí byť udržiavané v správnej kondícii. Nesmie byť príliš chudé, ale najmä nesmie mať prebytočné kilogramy, neprekrmujte ho. Šteňatá vlčiakov bývajú veľmi žravé, ako by nemali nikdy dosť. Ak by sme sa mali riadiť našimi pocitmi, že je šteňa hladné, čoskoro by vyzeralo ako balón. Šteňatá s nadváhou v štádiu rýchleho rastu nadmerne zaťažujú pohybový aparát a hlavne pri hrách, skokoch a dopadoch, či neustriehnutej zábave, môžu viesť aj k získanej dysplázii bedrových, či laktových kĺbov. Zvyšuje sa ale aj šanca na zranenie svalov, šliach a kĺbov. Ak má šteňa predispozíciu na dyspláziu po predkoch, je potrebné byť ešte opatrnejší. Od ukončenia fázy prudkého rastu, teda okolo 9. mesiaca, začína potreba vápnika klesať, pričom hodnoty fosforu ostávajú podobné. Znižujú sa aj nutné nároky organizmu na bielkoviny a tuky. Odporúčané hodnoty bielkovín sú okolo 27% a tukov 14%.

Dávkovanie stravy je preto vždy individuálne a nedá sa zovšeobecňovať. A to ani na šteňatá z jedného vrhu. Každé má iný metabolizmus a inú

potrebu pohybu. Niektoré šteňatá sú od narodenia lenivé a flegmatické, alebo zasa hyperaktívne. Riad'te sa preto tabuľkami a odporúčaniami iba orientačne, ale hlavne svojho psíka sledujte. Vo veci kondície vám najlepšie poradia chovatelia, prípadne dobrý veterinár. Ten šteňa vidí počas očkovaní a mal by vás na nesprávnu kondíciu upozorniť.

Šteňatá nesmú mať nepretržitý prístup k potrave. Tá musí byť dobre dávkovaná a podávaná v určitom časovom intervale. Majú ešte malý žalúdok, a preto sú aj častejšie hladné. Do troch mesiacov, je vhodné podávať dennú dávku rozdelenú do štyroch porcií, ak to vieme zabezpečiť. Medzi tretím a piatym mesiacom už môžeme dávku rozdeliť do troch porcií. Od piateho mesiaca si už šteňa dokáže poradiť aj s dvoma porciami, avšak ak vám nerobí problém ostať pri delení na tri porcie ešte mesiac navyše, nie je to na škodu. Dve porcie sú ideálne aj v dospelosti. Rozdelená denná dávka je prevencia torzie žalúdka. Osvedčilo sa ráno podať štvrtinu dennej dávky a večer zvyšné tri štvrtiny dennej dávky, ako hlavnú dávku. Po skončovaní hlavnej dávky tak môže psík ísť ešte na kratšiu prechádzku. Väčšiu aktivitu však rozhodne neodporúčame. Ak pozorujeme náhle nechutenstvo a stratu apetítu, môže byť v tomto veku spôsobená aj výmenou zubov. Dlhodobé nechutenstvo však radšej vždy konzultujte s veterinárom.

Kŕmenie dospelého vlčiaka a vlčiaka v zát'aži

Dospelosť je najdlhšia etapa v živote psa a takmer všetky informácie o výžive sa jej dotýkajú. Ukončil sa rast a pes dosiahol hmotnosť štandardnú pre svoje plemeno. Ak sme výživu nezanedbali v šteňacom veku, môžeme očakávať dobré zdravotné výsledky aj v dospelosti, pri dodržiavaní naučených zásad. Požadované hodnoty vápnika a fosforu sa ustálili okolo pomeru 1,2:1, pričom aj vzhľadom na dávkovanie nie je nutné aby tieto čísla ostali presné, ale aby bol ich vzájomný pomer čo najbližšie k odporúčanému. Strava dospelého psa sa už bude meniť len vzhľadom na fyzickú aktivitu a s ňou spojený výdaj energie, a vzhľadom na ročné obdobie a to najmä, ak vlčiak žije vonku. Špecifická je hlavne zima, kedy je dôležité dodržiavať pár ďalších zásad k tým, ktoré už vieme. Je mnoho ľudí, ktorí svojim psom raz týždenne doprajú jeden "pôstny"

deň bez krmiva, pre akýsi reštart metabolizmu a očistu. V zimnom období je vhodné túto metódu vynechať a kŕmiť pravidelne. Na jeseň je vhodné zvýšiť kŕmnu dávku. Niektoré pramene odporúčajú paušálne zvýšenie dávky o 10%, iné skôr zvýšenie telesnej hmotnosti o 1,5 až 2,5 Kg pre plemená o veľkosti vlčiaka. Organizmus si vyžaduje zvýšený príjem energie, pretože ju rýchlo stráca pri tvorbe telesného tepla. Túto energiu môžeme dodávať aj formou tukov, ktoré sú na ňu bohaté, alebo rýb. Pri nedostatočnom príjme energie začne pes zužitkovať energiu zo stravy na tvorbu tepla prednostne, bude sa triasť a organizmus začne byť podvýživný. Zhoršená kvalita srsti po zime vám napovie, že ste situáciu úplne nezvládli. Československý vlčiak bol šľachtený ako odolné plemeno a tento benefit stále pretrváva aj vďaka kvalitnej srsti. Častokrát aj počas treskúcej zimy ani nezalezie do búdy a skryje sa až pred silným vetrom. Stav a kvalita zimnej srsti je odrazom kvality výživy z predchádzajúcich mesiacov, najmä z jesene. Teplota stravy by mala mať vlažnú alebo izbovú teplotu.

Pri kŕmení psov s bežnou aktivitou využívame tzv. udržiavaciu diétu, ktorej cieľom má byť udržanie optimálneho zdravia a podporovať dobrú kondíciu zvieratá. Charakteristickými prvkami pri bežnej aktivite sú denné vychádzky, základný výcvik, nepravidelný šport, či výstavy. Táto diéta sa vyznačuje pri plemenách našej veľkosti množstvom bielkovín v rozpätí od 22-30% a množstvom tukov od 13-16%.

Výživa psov s vysokou záťažou má iné rysy. Zahŕňa širokú škálu pracovných činností, od slepeckých psov, až k záprahovým športom, za rôznych poveternostných podmienok. Dospelé vlčiaky sú aktívne psy, častokrát v pracovnej záťaži, a to minimálne počas prípravy na Skúšku vytrvalosti psa, ktorá je podmienkou k uchovneniu. Z pohľadu zaťažovaných psov a ich výživy je dôležité sledovať energetickú hodnotu krmiva viac ako iba jednotlivé hodnoty bielkovín a tukov. Nie vždy postačuje zvýšenie kŕmnej dávky. Pri vytrvalostných športoch, kde pri výkone dochádza k únave, častokrát až k poškodeniu svalových vlákien, zohrávajú dôležitú úlohu bielkoviny. Sú potrebné pri obnove buniek v tele, hojení, trávení a regenerácii po výkone. Napriek tomu výskum na

anglických chrtov ukázal, že tí behali rýchlejšie, ak boli kŕmení stredným množstvom bielkovín (24%) oproti vysokej hladine bielkovín (36%). Pozitívny vplyv na rýchlosť mal mierny nárast tukov v strave. Pri pracovnom zaťažení na kratšie trasy je teda skôr dôležitejšia kvalita bielkovín a ich dobrá stráviteľnosť ako ich množstvo. Tvrdo pracujúce saňové psy však zvýšenú potrebu bielkovín mali. Okrem výraznej potreby tuku sa ukázalo, že potrebujú viac ako 30% bielkovín na to, aby sa predišlo športovej anémii. Hematokrit klesol pri pravidelnej záťaži u psov kŕmených stravou s 20% proteínmi, ale nie u psa kŕmených diétou s viac ako 32% proteínmi. Športová anémia bola taktiež výraznejšia u psov, kde zdroj proteínov pochádzal z rastlinných zdrojov v porovnaní s diétou, kde bol zdroj bielkovín živočíšneho pôvodu. Rozdiel je však aj v celkovom výdaji energie. Zatiaľ čo saňový pes má spotrebu 4200KJ na kilogram hmotnosti, u chrtov je to iba 600KJ na kilogram hmotnosti. Všeobecne sa môžeme držať odporúčaní Škrdlíka a Císařovského, že pri intenzívnej a nárazovej fyzickej aktivite, je najvhodnejšie zastúpenie bielkovín a tukov 26 % a 16%. Pri dlhodobom stálom zaťažení (pastierske, služobné a strážne psy) odporúčajú v zastúpení 25% a 10%. Iné zdroje však hodnotu tukov pod 12% považujú za nedostatočnú. Pri extrémne vysokej záťaži je treba vybrať vysoko stráviteľné krmivá v rozmedzí zastúpenia bielkovín a tukov 27-35% a 14-20%.

Kŕmenie pred graviditou, počas gravidity a laktácie

Medzi najrizikovejšie faktory porúch plodnosti preukázateľne patria obezita, nedostatok bielkovín a mastných kyselín, vegetariánska strava, príliš vysoký obsah tukov v strave, ale aj nedostatok vitamínov A, E a B6. Strava preto musí byť vyvážená a kvalitná už dlho pred plánovaným krytím, ideálne celoživotne. Pre podporu plodnosti môžeme podávať kľúčkový olej, ktorý je bohatý na vitamín E, ale tiež omega 3 mastné kyseliny, či kyselinu listovú. Počas gravidity neodporúčame stravu meniť. V prvých týždňoch gravidity sa metabolizmus prispôbuje pôvodnej dávke a racionálnejšie využíva prijímané krmivo. Po štyroch týždňoch je

potrebné zvýšiť množstvo krmiva. Najmä v poslednej tretine gravidity sa energetické potreby suky zvyšujú zhruba o 10% za každý týždeň. V období pôrodu by kŕmna dávka suky mala predstavovať navýšenie zhruba o 50% z dávky v období krytia. Medzi 6. a 8. týždňom gravidity sú totiž energetické nároky suky najvyššie a sú o 30-60% vyššie ako je bežná záchovová dávka počas bežného roka. Pri granulách je vhodné prejsť na krmivo s vyššou energetickou hodnotou, či už je to krmivo určené pre šteňatá, alebo pre psy v športovej záťaž. Vhodné je však zachovať značku krmiva. Výraznejšie zmeny v kŕmení počas gravidity môžu sučke spôsobiť tráviace problémy a hnačky. Tie zasa môžu mať za následok odvodnenie, aj potrat. Pri zvýšení dennej dávky môžeme kŕmenie rozdeliť aj na 2-3 dávky. V druhej polovici gravidity môžeme zvýšiť aj prísun vápnika, ak kŕmime doma pripravovanou čerstvou stravou, avšak iba za predpokladu zachovania správneho pomeru k fosforu. V posledných dvoch týždňoch môžeme zvýšiť aj príjem železa, aby sa predišlo anémii. V období tesne pred pôrodom je normálne, ak suka začne odmietať stravu. Nie je potrebné panikáriť. Dennú dávku radšej rozdelíme na menšie dávky, ktoré vymieňame vždy za čerstvé, ak ich nezje. Výnimočne môžeme sučke stravu ponechať k dispozícii podľa jej potrieb. Po narodení šteniat, teda počas laktácie, potrebuje sučka naďalej dostávať vysokokvalitnú stravu, so zvýšeným podielom bielkovín a tukov. Množstvo stravy určenej pre sučku ostáva aj počas laktácie zvýšené. Nadbytok krmiva môže sučke vo výnimočných prípadoch spôsobovať hnačky. V takom prípade môžeme pridávať do kŕmnej dávky varenú ryžu alebo ovsené vločky. Zdalo by sa, že najväčšie nároky na výživu má sučka v prvých dňoch, kedy produkuje mledzivo. Avšak na toto obdobie si sučka šetrí živiny už v posledné týždne gravidity. V skutočnosti najväčšie nároky na výživu suky sú v období, keď majú šteňatá 3-4 týždne. Optimálne strava najmä v tomto období by mala byť energeticky koncentrovaná, s nižším obsahom vlákniny a sacharidov a dobre stráviteľná. Jej množstvo môže byť až dvojnásobné oproti bežnej dávke. To však závisí aj od počtu šteniat. Pri počte 4-5 šteniat, by sa mali bielkoviny v suchých krmivách pohybovať v rozpätí od 28-30% a 20-25% tuku. Množstvo tukov by nemalo klesnúť pod 15% v suchých krmivách, pretože okrem tvorby mlieka sa podieľa aj na prenose a

absorbácii vitamínov rozpustných v tukoch, a je zdrojom esenciálnych mastných kyselín. Pri doma pripravovanej čerstvej strave je potrebné počítať s denným príjmom bielkovín za použitia kľúča, že na jeden kilogram hmotnosti suky je potrebných 20g bielkovín. Tuk a bielkoviny musia byť vyvážené. Keď v strave zvýšime tuky, musíme zvýšiť aj množstvo bielkovín, aby bolo zaistené, že zvýšená kalorická hodnota nebude vyvodzovať nedostatok proteínu. Potreba železa je pomerne nízka a nie je nutné ho extra dopĺňať. Potrebné je skôr dbať na dostatočný príjem komplexu vitamínov skupiny B, vitamín C a zinok. Podieľa sa na metabolizme tukov, bielkovín aj sacharidov, zabezpečuje bunkovú imunitu a reprodukčnú funkciu. Jeho deficit môže mať za následok znížený rast mláďat, atrofiu semenníkov, zápaly spojiviek a kožné problémy. Zinok nájdeme v najlepšie využiteľnej forme v hovädzom a jahňacom mäse. Zabezpečíme dostatočný prísun čistej vody, pretože jej spotreba výrazne stúpa a väčšina súk rodí v zime. Vodu preto meňme a dopĺňajme najčastejšie ako je to možné, pretože zamrznutá voda je rovnako prínosná ako prázdna miska. Mlieko nepodávame vôbec, pretože spôsobuje hnačky prakticky u všetkých súk po pôrode. Obmedzenie príjmu potravy sučky počas odstavu šteniat, môže pomôcť znížiť mliečnosť a prudké obmedzenie potravy môže mliekotvorbu úplne zastaviť.

Na začiatku prikrmovania šteniat je nutné postupne znižovať kŕmnu dávku sučky a v čase úplného odstavu šteniat od mlieka matky môžeme sučke na jeden deň krmivo odoprieť úplne. Počas nasledujúcich troch dní pridávame sučke po štvrtinách pôvodnej záchovovej dávky, bežnej počas roka. Pri návrate na záchovovú dávku by mala byť mliečnosť obmedzená alebo zastavená a bradavky zasušené. Ak sa tak nestalo, je situáciu potrebné konzultovať s veterinárnym lekárom.

Kŕmenie vlčiaka seniora

Staršie psy majú spravidla menšiu energetickú potrebu vzhľadom k zníženiu ich aktivity. Môžeme to začať pozorovať zhruba od 9. roku života. Pri vlčiakoch to však nemusí byť vždy pravda. Dožívajú sa vysokého veku a to priemerne okolo 12 rokov. Sú často energické aj v

starobe. Ak je vlčiak menej aktívny, väčšinou postačuje regulácia krmenej dávky. Staroba so sebou ale prináša často iné ochorenia a telesné zmeny. Kondícia zubov môže byť znížená a rovnako aj produkcia slín. Pes môže odmietat' tvrdšie granule, alebo väčšie kusy mäsa. Môže mať problém aj s tvrdými kosťami. Znížená činnosť čriev si zasa môže vyžadovať zvýšený príjem vlákniny. V starších literárnych prameňoch môžeme nájsť odporúčania na redukciiu bielkovín v strave seniora a to najmä kvôli zaťažovaniu obličiek. Staršie psy síce majú percentuálne vyšší výskyt obličkových ochorení ako mladšie psy, avšak štúdia s geriatrickými psami, ktorí dostávali 18%, alebo 34% bielkovín nepreukázala žiaden škodlivý vplyv pri vysokoproteínovom krmive. Úmrtnosť psov bola naopak vyššia u psov, ktorí dostávali 18% bielkovín v krmive. Pri senioroch je preto nutné prihliadať na špecifické potreby jedinca, jeho zdravotný stav a aktivitu. Ak netrpí obličkovým ochorením, nie je nutné bielkoviny v starobe výrazne znižovať. Bielkoviny sú základným kameňom pri budovaní a obnove buniek. Ich znižovanie oslabí imunitný systém, aktivitu enzýmov a proces starnutia sa iba urýchli. Efektívnejšie opatrenie je zníženie príjmu energie z tukov, ktorá by v kombinácii s nižšou aktivitou mohla spôsobovať obezitu a nadmerné zaťaženie kĺbov, prípadne až imobilitu.

Pes nie je drvička odpadu!

Pes nie je drvička odpadu alebo čo pes určite nespíe jesť

Niektoré z týchto informácií možno nájdete v tejto kapitole aj viac krát, sú však veľmi dôležité. Pes by nemal byť prasiatkom, ktoré vás bude zbavovať kuchynského odpadu. Má to viacero príčin. Niektoré potraviny, ktoré my bežne konzumujeme, môžu byť pre psy aj jedovaté. Medzi najrizikovejšie potraviny patrí čokoláda, alkohol, avokádo, či cibul'oviny. Nebezpečné môžu byť aj hrozno (a sušené hrozienka), či navlhnuté

orechy. Akékoľvek jedlo napadnuté plesňou by malo byť pre psy tabu a rovnako jedlá, ktoré obsahujú látku xylitol. Tá je náhradným sladidlom a patrí k najjedovatejším látkam pre psy vôbec. Nájdete ju napríklad v niektorých žuvačkách a cukríkoch. Ak po zjedení podozrivej látky spozorujete triašku a stratu koordinácie, okamžite vyhľadajte veterinárnu pomoc. To boli látky, ktoré môžu vyvolať rýchlu a agresívnu reakciu organizmu. Sú však aj také, ktoré vhodné nie sú, a organizmu škodia pomaly, postupne. Patria sem napríklad kuchynská soľ, koreniny, či varené a pečené kosti. Toto sú dôvody, prečo by sme nikdy nemali krmíť psy zvyškami ľudskej stravy. Obsahujú toto všetko a navyše tepelne upravené kosti sa trieštia do nebezpečných pichľavých úlomkov, ktoré sa môžu zapichnúť v tráviacom trakte, alebo ho perforovať. Výnimkou môžu byť prípadné kosti v konzervách, kde sterilizáciou dochádza k takmer úplnému rozpadnutiu kostí, nelámu sa a dajú sa rozpučiť medzi prstami. Musíme však rozlišovať medzi koreninami a bylinkami. V skutočnosti obe majú celú škálu pozitívnych účinkov na organizmus, častokrát až liečivých. Napriek tomu sú bylinky pre psa vhodnejšie ako koreniny. Bylinkami rozumieme listnaté, zelené časti rastlín, zatiaľ čo koreniny sú väčšinou sušené semená, plody, korene a kôra. Všetky koreniny sú byliny, ale nie všetky byliny sú koreniny. Bez obáv môže pes konzumovať rozumné množstvo bazalky, oregana, aloe vera, ľanové semiačka, d'umbier, petržlenovú vňať, rozmarín, kurkumu a veľké množstvo liečivých bylín. Vyhnúť sa treba hlavne kakau (a čokoláde), sušenej paprike v akejkoľvek podobe, čiernemu a bielemu koreniu. Kakao je možné nahradiť, napríklad aj pri výrobe domácich odmiem karobovým práškom, inak známym aj ako svätójánsky chlieb. Karob sa na kakao chuťou výrazne podobá, má však menej tuku a je úplne bezpečný a zdravý. Na využívanie mäty a paliny sa názory odbornej verejnosti rôznia.

Čo ešte je pri rozhodovaní dobré vedieť

Straty pri tepelnej úrpave - vo výžive psov je táto téma pálčivejšia a viac diskutovaná, ako pri výžive ľudí, čo má za následok vznik viacerých mýtov a polopráv. V skratke si preto vysvetlíme aspoň základy.

Najčastejšie v tejto oblasti bývajú znásilňované vitamíny. Vitamíny majú rôznu stabilitu pri ich vystavení vyšším teplotám. Medzi termostabilné vitamíny radíme vitamíny D, E, B2, B3, B6 a B7. Termolabilné, teda s vyššími stratami pri vystavení teplotám, sú vitamíny B1, kyselina pantoténová (B5), kyselina listová (B9), B12, C a K. Samozrejme, samotné straty sú úmerné výške teploty. Vo výžive psov sa so stratami vitamínov počíta a buď sú pridávané vo väčšom množstve, alebo sú pridávané až po tepelnej úprave, spolu s tukovým nástrekom (pri suchých krmivách). Treba však podotknúť, že v prípade pridávaných vitamínov ide o ich umelú formu, ktorej účinky sú častokrát sporné. K hodnotným stratám však dochádza už pri spracovaní potravín, alebo aj skladovaní, takže ani modely kŕmenia čerstvou stravou sa stratám nevyhnú. Napríklad pri skladovaní zemiakov po dobu šiestich mesiacov, dochádza k strate vitamínu C až o 68%. Vitamíny B6, niacín a kyselina pantoténová stratia až 27% svojho pôvodného množstva. Pri nesprávnom rozmrazovaní mäsa kyselina pantoténová môže stratiť až 35%, kyselina listová 8% a vitamíny B1, B2 a niacín 10-14% svojho pôvodného množstva. K ďalším veľkým stratám môže dôjsť pri vystavení svetlu a vzduchu, ale aj pri samotnom krájaní, či strúhaní. Pod obsah minerálov sa podpisuje hlavne tepelná úprava varením, kde sa mnohé minerály vyslovene vyplavujú do vody, a to v rozpätí od 20-40% ich pôvodného množstva. Pre zachovanie minerálov sa ukazuje ako vhodnejšia tepelná úprava pečením. Na množstvo vápnika má však naopak varenie pozitívny účinok, vďaka jeho absorpcii z vody. Podobný jav sa dá sledovať aj pri železe, horčíku a zinku, v závislosti od kvality vody. Ako pri vitamínoch, aj pri mineráloch dochádza k stratám aj pri zmrazovaní.

Ako sme už čiastočne spomenuli v iných témach, vplyv tepla má aj pozitívne účinky. K výrazne lepšej využiteľnosti dochádza vplyvom tepla hlavne pri sacharidoch. Pre mnohé psy sa vplyvom tepla zlepšujú senzorické vlastnosti krmiva. Pri mäse to platí iba čiastočne. Pre niektoré psy je tepelne upravené mäso lákavejšie, iné preferujú surové. Využitelnosť bielkovín sa však tepelnou úpravou, na rozdiel od sacharidov, znižuje.

Vplyv výživy na rast a vývoj šteniat skúmala u nemeckých ovčiakov na Slovenskej poľnohospodárskej univerzite v Nitre, Poláková v roku 2018: Najvyššia priemerná hmotnosť šteniat v 6. týždni života bola zistená vo vrhu odchovanom na surovej strave. Kýmna dávka pozostávala z 800g mäsa a 50g príloh (ovsené vločky, cestoviny, ryža, vajce, varená mrkva, lososový olej). 85% mäsitej časti tvorili mäsové kosti (napríklad celé kurča), zvyšných 15% bola čistá svalovina. Šteňatá dostávali mäso v mletej podobe, od 6. týždňa už aj celé kuracie krídla a pod. Tento vrh mal zároveň najmenší rozdiel medzi hmotnosťami jednotlivých šteniat v konkurencii piatich komerčných suchých krmív. Vo veku 4-5 mesiacov sa u dvoch šteniat z tohto vrhu ukázali problémy s mäkkými sponkami, čo prinútilo majiteľov k úprave zložiek v krmive. Snímky v jednom roku však už boli negatívne. Výskum potvrdzuje vysokú biologickú hodnotu surovej stravy, ale zároveň poukazuje aj na nutnosť precízneho zostavovania jedálnečka a sledovania zdravotného stavu.

Vegetariánstvo a etické otázky - už vieme, že pes je všežravec. Napriek tomu sme sa niekoľkokrát stretli s otázkou vegetariánskeho, či vegánskeho kŕmenia psov a mačiek. Takýto spôsob kŕmenia rozhodne odmietame, ak k nemu nevedú zdravotné dôvody. Pes na takejto strave dokáže prežiť celý život, avšak jeho organizmus je nastavený najmä na využívanie živočíšnych bielkovín a tukov. Nemyslíme si, že je správne modelovať si prírodu podľa svojich názorov. Vylúčenie alebo obmedzenie mäsa z ľudskej stravy je našim dobrovoľným rozhodnutím a má silné etické a ekologické motívy. Živočíšna výroba produkuje celosvetovo až 9% celkových emisií oxidu uhličitého, až 35% z objemu emisií oxidu dusíka a 34% objemu emisií čpavku. Dobytky zároveň skonzumujú nadpolovičnú väčšinu objemu svetového obilia. Na zasytenie dobytky využívame až 20 krát viac pôdy ako na zasytenie ľudí, a na jeden kilogram hovädzieho mäsa sa spotrebuje až 20 000 litrov vody. Ekologické myslenie teda rozhodne je na mieste, a to tak vo výžive ľudí, ako aj vo výžive psov. Pri suchých krmivách a konzervách môžeme hovoriť o ekologickom a etickom využití živočíšnych zdrojov. Žiadne zviera nezomrie kvôli strave vášho zvieraťa. Najmä v lacnejších krmivách sa využívajú odpadové živočíšne produkty, ktoré nie sú využívané pre

Ľudský konzum. V tých drahších a kvalitnejších je používané ale aj mäso, ktoré nie je distribuované do obchodov, a určené na ľudský konzum z marketingových dôvodov, kvôli výrobným a baliacim nedostatkom, ktoré však nepredstavujú žiadne riziko pre verejné zdravie a zdravie zvierat. Ide teda o kvalitnú svalovinu, pôvodne určenú na ľudský konzum. Ak má kurča poškodenie kože či svaloviny, krvnú podliatinu, alebo je menšie, ak ho stroj zle zabalil, alebo má nie ideálnu pigmentáciu, poputuje buď do kafilérie na spálenie, alebo do blízkej továrne na spracovanie suchých krmív, konzerv, ale často aj na spracovanie mäsa pre účely BARFu. Pri produkcii viac ako 100 000 kurčiat za deň, nie je totiž pre firmu rentabilné sa pár stovkami poškodenej, alebo zle zabalenej hydiny zaoberať. Ak je to možné, myslíme ekologicky a eticky aj vo výžive psov a preferujeme také zdroje mäsa, ktoré nie sú určené priamo pre ľudskú spotrebu a nekonkurujú jej. Sú to odrezky, krky, trupy, vnútornosti, ale aj celé zvieratá vyradené z vyššie uvedených dôvodov. Takýmto spôsobom zabránime, aby kvôli nášmu zvieratú zomreli stovky, až tisíce iných zvierat. Navyše, pes bol takýmto spôsobom kŕmený počas celej svojej existencie a mäsité kosti sú významným zdrojom vápnika.

Na záver dodáme už iba myšlienku, ktorá môže byť kľúčom pri rozhodovaní.

Kvalitné granule sa nedajú vyrobiť lacno. Ich výroba si vyžaduje mnoho technológií, ako sú spracovanie mäsa, sušenie, skladovanie, extrudáciu, balenie, znova skladovanie a distribúciu. Kúpiť si však viete kvalitné, výživármi profesionálne zostavené menu so správnymi pomermi mäsa a príloh, minerálov a vitamínov. Kvalitná čerstvá strava sa zasa nedá vyrobiť rýchlo. Je nutné si všetky suroviny zohnať, ideálne u regionálnych chovateľov, v bitúnkoch, či výrobcov, nakúpiť ich, vždy myslieť dopredu, skladovať, včas rozmrazovať a správne zostaviť menu. Výhodou je, že viete, čo a kde ste nakúpili, a viete to psovi ponúknuť v čerstvom stave.

Pestrosť stravy

Jedli ste už niekedy rovnaké jedlo po celý týždeň? Mesiac? Rok? Čo ak by

ste museli jesť rovnaké jedlo po celý život? Aké by ste si vybrali? A čo ak by ste na výber nemali? Toto je v podstate to, čo väčšina majiteľov zvierat robí svojim miláčikom, hlavne pri granulovanej suchej strave. Zvolia si značku krmiva a držia sa jej. Pri všetkých spôsoboch kŕmenia je dôležité, aby strava bola pestrá. Celú škálu vitamínov a minerálov, esenciálnych mastných kyselín a aminokyselín dokáže prijať len z rôznorodej stravy. Navyše, ako sme uviedli v úvode, každé plemeno má trochu iné nutričné požiadavky a monotónna strava ich nemusí z dlhodobého hľadiska uspokojovať. Zvláštny apel preto kladme na rozumné striedanie zdrojov mäsa a celkovú bohatosť stravy, ktorej nedostatok môže viesť k potravinovej senzitivite a intoleranciám. Každý druh mäsa, ale aj príloh, má iné hodnoty živín. Niektoré veterinárne zdroje uvádzajú, že tráviaci trakt psa je veľmi citlivý a konzervatívny, nemá rád zmeny. Konzervatívnosť je vlastnosť ľudí, ale nie psov. Psovité šelmy patria k najprispôsobivejším živočíšnym druhom, veď sú predsa schopné prežiť takmer na akomkoľvek mieste našej planéty. Sú však aj veterinári, ktorí zastávajú názor, že pestrá strava je nutná. V prípade granúl môžeme hovoriť o tzv. rotačnom princípe kŕmenia. Jednou z propagátorov pestrosti v kŕmení je doktorka Karen Beckerová z USA, ale aj Dr. Milan Štourač z Českej republiky. Ten dokonca odmieta, že by sa rôzne druhy krmiva v žalúdku vrstviли a trávili rozlične dlho a tvrdí, že sa zmiešavajú. A preto považuje za mýtus, že by sa nemohli primiešavať ku granulám konzervy alebo čerstvé mäso. Alebo naopak, kŕmiť mäsom, kosťami, zeleninou a ovocím a granuly pridávať namiesto ryže či cestovín. Každým zmiešaním dvoch zdrojov krmiva však zmeníme pomery vápnika a fosforu, bielkovín a tukov v kŕmnej dávke. Väčšina odborníkov preto neodporúča experimentovanie hlavne v šteňacom veku. To je však dôležité kvôli imunologickému oknu, o ktorom sme si už niečo povedali pri výžive šteniat. Experimentovanie má v tomto období nenahraditeľnú funkciu. Čo šteňa spozná počas neho, mu môže pomôcť vyhnúť sa alergiami v neskoršom veku.

Ako sme už spomínali, psy nikdy neboli kŕmené monotónnou stravou. Práve opakujúcou sa stravou zo psa citlivého jedinca urobíme. Pes, ktorý pozná dostatok rôznych druhov mäsa, má aj vytvorený dostatok rôznych

tráviacich enzýmov na jeho spracovanie a nezaskočí ho ani nový podnet. Pestrej stravy sa netreba báť, či už ide o granulovanú alebo čerstvo pripravovanú stravu. Opatrnosť je zasa na mieste hlavne v šteňacom veku, kedy môžu zmeny spôsobiť hnačky, a tie v období rýchleho rastu zasa podvýživu, dehydratáciu a iné. Prečo nie je správne, aby pes prijímal počas celého života napríklad iba jeden druh mäsa? Pozrime sa na to, aké sú benefity rôznych druhov mäsa a v súvislosti so všetkým, čo sme si už povedali, sa vám odpoveď istotne vyjaví.

Kačica

Má špecifickú chuť a ťažšiu, vábivú vôňu, hlavne vďaka vnútro svalovému tuku, ktorý je spomedzi hospodárskych zvierat najbohatší na esenciálne mastné kyseliny. Tuk môže tvoriť aj 20%, zatiaľ čo bielkoviny iba 18%. Kačacie mäso obsahuje 18 až 23% esenciálnych mastných kyselín, zatiaľ čo mäso väčších hospodárskych zvierat má ich obsah od 2% do 7%. Zároveň má v sebe trikrát viac železa ako kuracie, či morčacie mäso. Dostatok železa je dôležitý u sučiek pred pôrodom, ale aj pre psy v záťaži, pretože sa podieľa na prenose kyslíka v organizme. Podobné hodnoty ako kačica má aj hus. V niektorých oblastiach sa dobre zháňajú husacie a kačacie krky. Alergie, senzitivita, či intolerancia na kačicu je raritná.

Kurča

Kuracie mäso vyniká svojou vysokou biologickou hodnotou, ľahkou stráviteľnosťou, jemnou vôňou i chuťou. Bielkoviny tvoria okolo 20% a tuky iba 3%. Považuje sa za výborný zdroj esenciálnych aminokyselín, je dobrým zdrojom agrinínu, tryptofánu, leucínu, izoleucínu, metionínu a valínu. Má zároveň nízky obsah cholesterolu. Kuracie mäso má dvojnásobné množstvo vitamínu B3 oproti morčaciemu, ktorý je zodpovedný za tvorbu energie v bunkách, a je dôležitý pri srdcovej, nervovej a svalovej činnosti. Vďaka všetkým týmto vlastnostiam, patrí kuracina medzi najvhodnejšie potraviny pre mladé psy a šteňatá.

Potravinová alergia, senzitivita a intolerancia na kuracie mäso je niekoľko násobne častejšia ako pri inej hydine. Je však zbytočné vyhýbať sa kuracine preventívne, ak sa držíme zásad pestrej stravy.

Jahňa

Ovčie a jahňacie mäso je nutrične veľmi cenné kvôli obsahu esenciálnych a neesenciálnych aminokyselín a veľkému množstvu minerálov. Vyznačuje sa ľahkou stráviteľnosťou, preto je vhodné aj pre šteňatá a staršie psy. Má však svoju arómu, ktorá môže niektoré psy odrádzať. Zdrojom arómy je najmä tuk a často stačí, ak ho odstránite. Vďaka svojim vlastnostiam sa jahňacie využíva aj na prípravu diétnej stravy, významné je aj jeho využitie vo výžive psov s ochoreniami čriev a tráviaceho ústrojenstva, či rakovinou. Má 10 násobne vyšší obsah železa, než teľacie mäso, obsahuje dvojnásobok draslíka, sodíka a horčíka ako iné druhy mäsa hospodárskych zvierat. Mäso jahniat obsahuje hlavne vitamíny A a vitamíny skupiny B, má nižší obsah betakaroténu ako hovädzie mäso. Jahňacie mäso patrí medzi frekvencovanejšie alergény, za kuracím a hovädzím mäsom však vo frekvencii výskytu výrazne zaostáva. Objavuje sa často až v druhej vlne, keď je práve jahňacie náhradou za kura či hovädzie, ale nie je striedané s inými zdrojmi mäsa.

Morka

Bielkoviny morčacieho mäsa sú v kategórii potravín na najvyšších priečkach potravinovej pyramídy. Je výborným zdrojom esenciálnych aminokyselín, pretože obsahuje bielkoviny s vysokou nutričnou hodnotou a vysokou stráviteľnosťou. Má rovnaký podiel bielkovín a tukov ako kuracina, teda 20% k 3% a priaznivý pomer nasýtených a nenasýtených mastných kyselín a nízky obsah cholesterolu. Morčacie mäso má dvojnásobné množstvo selénu a zinku ako kuracie mäso. Spolu prospievajú správnej reprodukčnej funkcii, podpore imunitnému systému a chránia bunky pred oxidačným stresom. Potravinové alergie na morčacie mäso sú raritné, preto môže byť dobrou náhradou za kuracie mäso aj v šteňacom veku.

Ryby

Podiel bielkovín a tukov je pri rozmanitosti ríše rýb veľmi široký. Napríklad tuky môžu tvoriť pri niektorých druhoch rýb 2%, pri iných aj vysoko cez 20%.

Losos a pstruh sú krátko žijúce ryby a ich mäso je tak menej zaťažené ťažkými kovmi vo vode tak, ako je to pri iných druhoch rýb. Mali by byť do stravy psa zaradované pravidelne, predovšetkým kvôli vysokému obsahu Omega-3 mastných kyselín. Tie majú schopnosť potláčať zápalové procesy v organizme a pokladajú sa za ochranné faktory výživy pri ochoreniach srdca a ciev, ako aj proti rakovine. Morské ryby sú výborným zdrojom jódu v jeho najprirrodzenejšej forme, sírnych aminokyselín, selénu, lyzínu, treonínu a tryptofánu. Spolu s vysokým zastúpením vitamínu D, pomáhajú spevňovať kožu a zlepšovať kvalitu srsti.

Tuniak patrí vo svetovej gastronómii medzi najdôležitejšie morské ryby. Má šťavnaté a tuhšie mäso, chuťou pripomína teľacie a nemá typickú rybaciú arómu. Preto ho často prijímajú aj psy, ktoré inak ryby odmietajú. Nezaťažuje trávenie, ani metabolizmus.

Medzi najvyhl'adávanéjšie ryby na svete vďaka svojej chuti a jemnosti patrí aj treska. Zaujímavá je aj tým, že je bohatá na tryptofán a serotonín. A serotonín je hormón, ktorý ovplyvňuje proces kvalitného spánku, ale aj celkového šťastia a pohody. Alergie na ryby sú stále frekventovanejšie, napriek tomu však patria skôr na chvost zoznamu alergénov.

Divina

Divina má typickú chuť, vôňu a konzistenciu. V porovnaní s mäsom hospodárskych zvierat je zdravšia, obsahuje menej tuku i cholesterolu. Priemerne má okolo 20% bielkovín a len 3% tuku. Je však veľký rozdiel v množstve tuku napríklad u zajaca a diviaka. Zverina je súčasťou rôznych diét napr. pri chorobách tráviaceho traktu a žľáz. Má dobré hodnoty vitamínov skupiny B, ale aj minerálnych látok ako draslík,

železo, fosfor a sodík. Je vhodná na spestrenie jedálneho líčka, ale aj na plnohodnotné a dlhodobé kŕmenie. Chute, aróma, aj kvalita svaloviny sa líšia podľa druhu, pohlavia, ale aj ročného obdobia a veku zvierat. Rovnako aj príprava je rôzna. Divinu odporúčame zaradovať v čerstvom stave do jedálneho líčka kvôli parazitom iba v prípade, ak ide o známy a veterinárne kontrolovaný zdroj mäsa. V opačnom prípade ho odporúčame prevariť, ideálne aj premraziť po dobu aspoň 48 hodín. Premrazené mäso je teoreticky možné podávať aj surové, výnimku ale naďalej tvorí diviak, ktorý by mal byť aj tak prevarený. Alergické reakcie na divinu sú veľmi ojedinelé.

Bravčové

Bravčové mäso je tradičnou európskou pochúťkou už po stáročia, a tak aj psy ho dôverne poznajú. Pre svoje chuťové a aromatické vlastnosti je to najvyhl'adávanější druh mäsa (okolo 70%), ktoré veľmi dobre ladí so širokým množstvom príloh. Obsahuje plnohodnotné bielkoviny a radí sa medzi sýtiace potraviny. Podiel bielkovín v bravčovom mäse je okolo 18%, tukov 20-50%, podľa konkrétnej časti tela. Obsahuje primerané množstvo nenasýtených mastných kyselín a vyznačuje sa veľmi dobrým zastúpením esenciálnych aminokyselín v optimálnom pomere, ako sú lyzín, valín, leucín a sírne aminokyseliny. Pravdepodobnosť alergickej reakcie je podobná ako u rýb.

Hovädzie

Hovädzie mäso patrí k biologicky najhodnotnejším mäsám, má vysoký obsah proteínov, až okolo 23%, priaznivú energetickú hodnotu, vyznačuje sa vysokým obsahom vitamínov skupiny B. Obsahuje 5-7% extraktívnych látok, z minerálnych látok vo veľkej miere hlavne železo. Bielkoviny v hovädzom mäse majú aj vysokú biologickú hodnotu. V porovnaní s bravčovým a baraním mäsom má hovädzie mäso vyšší obsah všetkých dôležitých aminokyselín, a to hlavne lyzínu, leucínu a izoleucínu a v porovnaní s hydínovým mäsom je priaznivá aj bilancia v obsahu leucínu, izoleucínu, treonínu a valínu. Alergia na hovädzie mäso je častá,

najmä pri monotónnom kŕmení hovädzinou.

Potravinové alergie, intolerancie, senzitivita

Československý vlčiak nepatrí k plemenám, ktoré by vo zvýšenej miere trpeli na alergické reakcie. Potravinové alergie sú u psov až treťou najčastejšou formou alergie, a keďže príznaky sú podobné, až rovnaké, je často príčina alergie mylne spájaná s potravou. Úplne najčastejšou formou alergickej reakcie je alergia na blšie uštipnutie. Nakoľko sa však nachádzame v sekcii o výžive, budeme sa venovať iba reakciám organizmu spôsobených stravou. V prvom rade je potrebné rozlišovať potravinovú alergiu, potravinovú senzitivitu a intoleranciu. V nasledujúcich riadkoch si o nich povieme viac. Chceme však podotknúť, že spúšťačmi reakcií nemusia byť iba potraviny. Silno na ne vplýva dedičná predispozícia, stres, životné prostredie a iné vplyvy. Ani dodržiavanie zásad zdravého stravovania nemusí vášho psa pred alergiou uchrániť.

Zatiaľ čo **potravinová alergia** je predovšetkým imunologická reakcia, do ktorej sú zapojené imunoglobulíny IgE, v prípade **potravinovej senzitivity** sú to imunoglobulíny IgG. Toto je nutné rozlišovať aj pri výsledkoch krvných testov, ktoré spomíname nižšie. Zatiaľ čo pri zvýšených IgE protilátkach iba diagnostikujeme zdroj alergie a učíme sa žiť bez neho, pri IgG protilátkach to môže byť iné. Ak sa zistí, že pes má zvýšenú koncentráciu IgG napr. voči hovädziemu mäsu, neznamená to, že ho musí z jedálnečky vylúčiť do konca života. Znamená to iba, že existuje nejaký problém v čreve, ktorého sliznica bola niečím narušená a prepúšťa do krvi látky, ktorým by inak v prechode do krvi bránilo. Tieto látky následne vyvolajú imunitnú reakciu, pretože imunitný systém ich identifikuje ako cudzie. Preto sa môže stať, že ak zo stravy po takomto pozitívnom teste na hovädzie mäso tento zdroj vylúčime, a budeme podávať iba jahňacie, zakrátko sa dostaví reakcia aj na jahňacie, hoci hovädzie by teoreticky zasa mohlo vyjsť negatívne a mohli by sme sa teoreticky ku kŕmeniu ním znovu vrátiť. Takýmto štýlom by však vášmu psovi zakrátko neostalo nič, čo by mohol jesť. Jednoducho povedané,

imunitný systém v prípade senzitivity reaguje na väčšie množstvo látok prepustených z čreva, ale problém sa nevyrieši tým, že ich eliminujeme, iba reakciu presunie na iné druhy mäsa, či príloh. Základom je preto prevencia, a tou je pestrá strava, dostatok probiotík v strave a vlákniny. V horších prípadoch senzitivity môže nastať až tzv. syndróm deravého čreva, kedy už imunitný systém vyhodnocuje ako cudzie pomerne veľké množstvo potravín. **Intolerancia** je metabolická porucha, ktorá je často mylne zamieňaná so senzitivitou. V tomto prípade ide o deficit určitého enzýmu, vďaka čomu určitá látka z potravy ostáva nespracovaná a v metabolizme začne substrát z týchto častíc spôsobovať problémy. Inými slovami je to nedostatok, alebo úplná absencia niektorého enzýmu.

Najčastejšími zdrojmi živočíšnych alergénov sú hovädzie a kuracie mäso, ale aj rybacie či jahňacie mäso, hoci sa donedávna považovali za najlepšiu formu hypoalergénnych diét. Časté sú aj alergie na vajcia a mlieko. Z rastlinných zdrojov sú to najmä sója, pšenica a orechy. U psov majú orechy tak silný imunologický účinok, že môžu spôsobovať anafylaktický šok a smrť. Najmenej dráždiaca príloha je ryža a tesne za ňou zaostáva zemiak.

Diagnostika vzniknutej alergie býva často komplikovaná a môže trvať aj celé mesiace. Ako najrýchlejšiu diagnostiku vám poradí veterinár buď kožný alergický test alebo test protilátok z krvi. Testovanie je však finančne náročné a častokrát aj nepresné. Dlhšie trvajúcou metódou je eliminačná diéta. Spočíva v kŕmení takými zdrojmi jedla, s ktorými pes doteraz neprišiel do styku a to buď doma pripravovanou stravou, alebo hypoalergénnymi granulami so zdrojmi mäsa ako divina, králik, kačka, morka, kôň a iné. Takouto diétou je odporúčané kŕmiť niekoľko týždňov a ak príznaky pominú, postupne do tejto stravy pridávame ostatné zdroje, prípadne skúsime inú hypoalergénnu receptúru vo forme granúl. Počas všetkých testov však nesmieme psovi podávať antihistaminiká, ktoré príznaky alergie tlmia, a tým ovplyvnia výsledky testov.

Nadmerný prísun bielkovín

Prebytok dusíkatých látok spôsobuje preťaženie detoxikačnej kapacity pečene. Dochádza k dezaminácii aminokyselín a poškodzovaniu vylučovacích systémov. Podieľa sa však aj na znižovaní rezervných zásob niektorých minerálov a vitamínov. Jeden gram bielkoviny má zhruba 17KJ energie. Tá je však v tejto forme pre organizmus neefektívna a neúmerne ho zaťažuje. Celý proces, na konci ktorého vzniká z bielkoviny energia, je zložitý a náročný pre pečeň. V tomto procese pečeň uvoľňuje amoniak, ktorý je premenený na dusíkatý odpad – močovinu. Tá sa musí vylúčiť cez obličky močom von. Paradoxne práve nadmerný prísun bielkovín môže spôsobiť pokles ich stráviteľnosti, ale aj produkciu celej rady toxických látok v hrubom čreve a poškodenie obličiek. V neposlednom rade je negatívnym efektom aj znížená retencia vápnika a poruchy bilancie vápnika a fosforu, čoho dôsledkom môže byť odvápnenie kostí, či prekyslenie organizmu.

Výstavy

To, že ste sa stali majiteľom psíka s PP, neznamená automaticky, že musíte chodiť na výstavy. Áno, k uchovneniu máte povinnosť absolvovať minimálne jednu výstavu, avšak nemusíte sa zúčastňovať výstav pravidelne, ak nechcete. Iní sú však veľkými nadšencami výstav a šteniatko si zaobstarávajú už za týmto účelom. Ak je to váš prípad, mali by ste si pri výbere šteniatka nechať poradiť od chovateľa, ktorý si vrh pozná najlepšie, ak ide o dlhoročného chovateľa, ten má už "v oku", ktoré šteňa by na výstavné úspechy mohlo mať najlepšie predispozície. Samozrejme je to len dobrá rada, nie povinnosť.

Výstava je exhibícia prihlásených jedincov, prezentácia prevažne exteriéru, nakoľko reálna povaha psa/fenky sa vo výstavnom kruhu nemusí prejaviť. Aj tu platí zlaté pravidlo- tréning, tréning, tréning... Mállokto odviaže zablateného psa z reťaze, naloží do auta, ukáže v kruhu a vyhrá BOBa. Výstava nie je len súťaž, je to spoločenská udalosť ako pre psa, tak pre majiteľa. Nejde len súťažiť, či vyhrať, ide sa odprezentovať pred ostatnými majiteľmi, chovateľmi, ktorí sa možno práve na základe predvedenia na výstave rozhodnú použiť vášho psíka vo svojom chove. Predovšetkým ak máme ambíciu výstavne niečo dosiahnuť, nemôžeme tieto tzv. dogshows podceňovať.

Najlepšie je teda trénovať od začiatku- učiť šteniatko na povel (napr. stoj, čakaj) stáť v pokoji so vztýčenou hlavou, ideálne so vztýčenými ušami, čo môžeme doceliť rôznymi zvukmi, napr. cmuknutím. V mnohých prípadoch vydáva tieto zvuky samotný posudzovateľ, prípadne má v ruke pískaciu hračku, aby psa zaujal a dosiahol želaný výraz. Pes by sa v kruhu nemal vrtieť, sadáť si, či líhať si, nemal by ňuchať (koberec, trávu,..), i keď u najmladších šteniatok je to tolerovateľné. Pes by mal byť disciplinovaný, neprejavovať agresiu voči ostatným psom, nieto ešte voči ľuďom, či samotnému posudzovateľovi. Nemal by byť príliš bojzlivý, plaziť sa, snažiť sa uniknúť z kruhu. Nemal by skákať a vyskakovať ako na psovoda, tak na rozhodcu. Je to veľa slov začínajúcich na NE.

Tak teda ako na to?

V prvom rade je dôležitý handler- vystavujúci. Vystavujúci nemusí byť zásadne majiteľom psa. Existujú profesionálni handleri, ktorí sa živia vystavovaním cudzích psov. U plemena československý vlčiak je to na Slovensku skôr rarita, avšak napríklad Taliani túto možnosť vystavovania preferujú pomerne často. Na to, aby náš psík bol aspoň priemerne úspešný, nemusíme byť profesionálmi, avšak musíme mať na pamäti niekoľko zásad:

- Handler musí byť v dobrom psychickom stave- ľahko sa to píše, ťažšie realizuje, hlavne začínajúcim vystavovateľom. Stres je prirodzený pri každej výstave- buď sme nervózni, lebo nemáme s vystavovaním dostatočné skúsenosti, alebo sme nervózní aj napriek skúsenostiam, pretože máme v kruhu napríklad silnú konkurenciu. Či si to priznáme alebo nie, stav našej psychiky prechádza cez vôdzku na psa a môže ten byť nervózny už len zo svojho handlera.
- Pes musí byť v dobrom psychickom stave- snažíme sa teda odbúrať vyššie spomínaný stres zo stresu pánička, pes však môže byť nervózny aj z nového prostredia- veľa ľudí, veľa iných psov, uzavreté priestory a podobne, preto odporúčame navštíviť nesúťažne niekoľko výstav predtým, ako ideme my sami vystavovať, aby sa pes aspoň čiastočne socializoval na dané prostredie, zvykol si na pohľady cudzích ľudí a naučil sa správaniu na takejto udalosti.
- Handler, aj pes musí byť na výstavu pripravený- psa, pokiaľ je to nutné, večer pred výstavou okúpeme (ČSV má samočistiacu srst', a pokiaľ sa nevyváľa v blate, zdochline alebo v exkrementoch, nie je kúpanie povinné ☺). Psa však dobre vyčeseme, nezaškodí prečesať mu srst' aj pred vstupom do výstavného kruhu. Na výstavách nie sú povolené ostnaté, ani škrtiace obojky, i keď v prípade škrtiacich obojkov sú posudzovatelia benevolentnejší- obojok je špeciálny výstavný, tenučký, schovaný v srsti, pes sa vďaka nemu ľahko ovláda, a pokiaľ ho pes má iba tých pár minút v kruhu, určite sa nedá hovoriť o žiadnom týraní. Preto sa nečudujte, ak uvidíte vystavované psy na takýchto škrtiacich obojkoch bez vykázania z kruhu. Vôdzka by mala byť tenká, čo najnenápadnejšia, ladiaca s farbou srsti vystavovaného psa. Handler je oblečený v málo výrazných farbách- vystavuje psa, nie

seba. Teda nepúta pozornosť na seba, nechá vyniknúť psa. Nezabudnime, že ide o exhibíciu, súťaž krásy, ako aj spoločenskú udalosť, nie je to žiadna súťaž v súboji v bahne, teda tepláky, či "šušťáky" z 83.-ho necháme doma. I v tomto smere je dobré a praktické navštíviť výstavu ešte predtým, ako začneme sami vystavovať.

Ako začať?

Na výstavu prihlásime psa elektronicky na webovom portáli podľa konkrétnej výstavy. Pri prvom elektronickom prihlasovaní budeme potrebovať sken preukazu o pôvode psa, ktorého chceme prihlásiť. Pri prihlasovaní musíme dbať na správne zaradenie psa podľa veku do príslušnej triedy nasledovne:

1. **Trieda mladšieho dorastu:** od kompletnej vakcinácie do 6 mesiacov
2. **Trieda dorastu:** od 6 do 9 mesiacov
3. **Trieda mladých:** od 9 do 18 mesiacov
4. **Trieda stredná:** od 15 do 24 mesiacov
5. **Trieda otvorená:** od 15 mesiacov, je prístupná pre všetky psy bez ohľadu na vykonané skúšky a získané ocenenia
6. **Trieda pracovná:** od 15 mesiacov, je na medzinárodných výstavách prístupná len pre plemená uvedené v zozname plemien, ktoré musia na získanie titulu Medzinárodný šampión krásy zložiť predpísanú skúšku; splnenie podmienok pre triedu pracovnú na MVP musí byť doložené predpísaným medzi národným pracovným certifikátom,
7. **Trieda šampiónov:** od 15 mesiacov, je prístupná psom, ktorí získali titul Medzinárodný šampión (C.I.B, C.I.E), alebo šampióna niektorej z členských krajín FCI, získaného na základe min. 2 čakateľstiev z jednej krajiny,
8. **Trieda veteránov:** od 8 rokov
9. **Trieda čestná:** pre psy s uznaným medzinárodným alebo národným titulom šampióna, titulom národného víťaza a titulom klubového víťaza alebo víťaza špeciálnej výstavy.

Ako vidíme, mnohé triedy sa vekovo prelínajú. Avšak nakoľko je jedného psa možné prihlásiť v rámci jednej výstavy iba do jednej triedy, môžeme si podľa veku zvoliť, do ktorej triedy psa prihlásime, a to podľa našich preferencií. ČŠV je plemeno, ktorého jedince sa exteriérovu vyvíjajú počas svojho života niekedy až do veku 6-7 rokov. Teda šteniatko môže byť viac ušaté, no v neskoršom veku mu dorastie hlava a ucho je v pomere k hlave v poriadku. Alebo mladšie psy nemusia mať ešte presrstenú "dospelácku" srst', teda ju nemajú takú hustú alebo ju majú zatiaľ príliš krátku,.. V takomto prípade, ak sa nám triedy prelínajú, odporúčame zvoliť vekovo nižšiu triedu. Ak máme doma jedinca vo veku napríklad 15 mesiacov, musíme myslieť na to, že v triede otvorenej budeme v konkurencii už dospelých jedincov v plnej kráse, no v triede strednej alebo triede mladých budú konkurenti približne rovnako vyvinutí. Stáva sa, že najviac jedincov je prihlásených práve v triede otvorenej, no pozor, nie je to pravidlo. V triede pracovnej môže byť pes prihlásený až po vykonaní pracovnej skúšky SVP1 alebo inej pracovnej skúšky, o ktorej certifikát je nutné predložiť, resp. je nutné mať ju zapísanú v PP. Pes musí mať dovŕšený daný vek podľa triedy v deň výstavy.

Po prihlásení sa na výstavu, si na webovom portáli pre danú výstavu naštudujeme, ako zaplatiť výstavný poplatok, naštudujeme si, v ktorej hale, a v ktorom kruhu, a o koľkej hodine sa budú posudzovať československé vlčiaky, od ktorej hodiny začína registrácia. Na výstavu prídeme v predstihu, spolu s vytlačenou "návratkou", preukazom o pôvode psa, a očkovacím preukazom s potvrdením od veterinára o celkovom zdraví psa nie starším ako 3 dni. Taktiež musí mať pes v čase výstavy patričné očkovania. Po registrácii vyvenčíme psa, kým sa poriadne nevyprázdni- nechceme predať, aby svoje vyprázdňovanie predviedol v kruhu. Pred vstupom do kruhu sa vystavovateľ viditeľne označí súťažným číslom a pripraví psa (výstavný obojok, vŕdzka, prečesanie,..). Nezabudneme si teda tieto pomôcky, vezmeme aj misku na vodu pre psa, prípadne pamlsky. Niekedy je pred samotným posudzovaním priestor vojsť do výstavného kruhu a vyskúšať si predvedenie priamo v kruhu ešte pred príchodom posudzovateľa. V kruhu sa vystavujúci zoradia so psami podľa čísla a čakajú na pokyny

posudzovateľa. Štandardne sa psy predvedú najskôr v pokluse do kruhu, niektorí posudzovateľa si vyžadujú aj ukážku pomalej chôdze. Potom sa pristupuje k posudzovaniu už individuálne- kontrola chrupu, semenníkov u psov, posudzovanie psa v stoji, hlavy, uší, nasadenia chvosta a ďalšie atribúty vrátane správania sa psa počas posudzovania. Je dôležité nezamerat' sa v kruhu iba na psa, ale sledovať aj posudzovateľa- aké nám dáva pokyny, prípadne otázky, počas vystavovania môžeme psa motivovať slovné, v kruhu psa "nekrímime", avšak mnohí posudzovatelia občasnú odmenu vo forme drobných pamlskov tolerujú. Nezabúdajme, že psa si v postoji môžeme popraviť- posunúť predné alebo zadné končatiny tak, aby bol v správnom postoji, mierne potiahnuť vôdzku dohora, aby pes zdvihol hlavu, dbáme na to, aby pes stál, i keď je práve posudzovaný iný pes, pretože my si to síce všimnúť nemusíme, ale oči posudzovateľa sú všade. Preto je vhodné aspoň týždeň pred výstavou prestať s domácim precvičovaním povelu "sadni" ☺. Posmeľovanie psa inou osobou spoza kruhu je neprípustné a ide o porušenie výstavného poriadku. Po posúdení si prevezmeme posudok (niekedy ich vystavujú priebežne, niekedy až po úplnom ukončení posudzovania plemena) a výsledné hodnotenie si ideme dať zapísať do PP na miesto na to určené.

Hodnotenia

Posudzovateľ ohodnotí každého vystavovaného psa podľa výstavného poriadku nasledovne:

- v triede mladšieho dorastu a dorastu (teda do veku 9 mesiacov) prideliuje známku veľmi nádejny (VN)- stanovuje sa poradie štyroch psov, teda VN1, VN2, VN3, VN4; nádejny (N); diskvalifikovaný (nie je v súlade so štandardom plemena alebo vykazuje agresívne správanie, alebo vykazuje abnormality semenníkov alebo anomálie čel'uste a ďalšie); nemožno posúdiť (kríva, skáče, uniká z kruhu, nechce ukázať zuby, nedá si ohmatať semenníky, alebo má posudzovateľ podozrenie na korekčnú operáciu- ucho, viečko, chvost,...)
- v triedach mladých, strednej, otvorenej, pracovnej, šampiónov,

veteránov a čestnej, prideliuje posudzovateľ známku výborný (V); veľmi dobrý (VD); dobrý (D), dostatočný, diskvalifikovaný a nemožno posúdiť. V týchto triedach sa stanovuje poradie štyroch psov ocenených známku výborný, alebo veľmi dobrý.

Základné šampionáty

Titul Slovenský šampión šteniat sa udeľuje:

1. Ak pes alebo suka získali 3x Veľmi nádejny 1 (VN1) v triede mladšieho dorastu alebo dorastu, minimálne od dvoch rozhodcov na výstavách organizovaných pod záštitou SKJ na Slovensku s udeľovaním CAC/CAJC.
2. Ak jeden z troch potrebných VN1 bol udelený na medzinárodnej výstave s udeľovaním CACIB.
3. Jeden z troch potrebných VN1 sa môže nahradiť jedným CAJC, ak ho získal pes vo veku do 12 mesiacov. Tento CAJC sa už nemôže započítať do CAJC potrebných pre udelenie Slovenského šampióna krásy mladých.
4. Slovenský šampión šteniat neopravňuje pre zaradenie psa alebo suky do triedy šampiónov. Neuvádza sa v preukaze o pôvode psa.

Titul Slovenský šampión krásy mladých sa udeľuje:

1. Ak pes alebo suka získali 3x CAJC, minimálne od dvoch rozhodcov, na výstavách pod záštitou SKJ na Slovensku.
2. Minimálne jeden z troch potrebných CAJC bol udelený na medzinárodnej výstave s udeľovaním CACIB.
3. Jeden z troch potrebných CAJC sa môže nahradiť jedným CAC, ak ho získal pes vo veku do 24 mesiacov. Tento CAC sa už nemôže započítať do CAC potrebných pre udelenie Slovenského šampióna krásy.
4. Slovenský šampión krásy mladých neopravňuje pre zaradenie psa alebo suky do triedy šampiónov. Uvádza sa v preukaze o pôvode psa.

Slovenský šampión krásy sa môže udeliť:

I.

1. Ak pes/suka získal 4x CAC na medzinárodných, národnej, celoštátnych, klubových a špeciálnych výstavách usporiadaných pod záštitou Slovenskej kynologickej jednoty (SKJ) na území SR.
2. Potrebné CAC boli získané najmenej v dvoch výstavných sezónach (výstavná sezóna = kalendárny rok).
3. CAC boli udelené aspoň dvomi rôznymi rozhodcami.
4. Minimálne jeden CAC zo štyroch potrebných bol získaný na medzinárodnej výstave s udeľovaním CACIB, ďalšie môžu byť získané na národnej, celoštátnej, klubovej alebo špeciálnej výstave usporiadanej pod záštitou Slovenskej kynologickej jednoty na území SR.
5. Tri Reserve CAC môžu nahradiť jeden CAC.
6. CAC z medzinárodnej výstavy môže byť nahradený len tromi Res. CAC z medzinárodných výstav.
7. Nahradiť tromi Res. CAC možno len jeden CAC.
8. Akceptované môžu byť len čakateľstvá CAC, ktoré neboli použité na iné šampionáty.

II.

Pre pracovné plemená v zmysle nomenklatury FCI (plemená, ktoré majú priznanie titulu Interšampión = C.I.B. podmienené príslušnou skúškou z výkonu), je možné využiť aj tento variant pre uznanie Slovenského šampióna krásy:

Slovenský šampión krásy sa môže udeliť, ak:

1. Pes-suka získali 2x CAC na medzinárodných, národnej, celoštátnych, klubových a špeciálnych výstavách usporiadaných pod záštitou Slovenskej kynologickej jednoty na území SR,
2. potrebné CAC boli získané najmenej v dvoch výstavných sezónach(výstavná sezóna = kalendárny rok),
3. CAC boli udelené dvoma rôznymi rozhodcami

4. minimálne jeden CAC z dvoch potrebných bol získaný na medzinárodnej výstave s udeľovaním CACIB, ďalší môže byť získaný na národnej, celoštátnej, klubovej alebo špeciálnej výstave usporiadanej pod záštitou Slovenskej kynologickej jednoty
5. pes-suka úspešne absolvovali skúšku z výkonu, ktorá oprávňuje k vystaveniu medzinárodného pracovného certifikátu pre zaradenie do triedy pracovnej na medzinárodných výstavách a je skúškou pre prirodzenú prácu vzhľadom na plemeno.
6. Nie je možné nahradiť jeden CAC tromi res.CAC.
7. Akceptované môžu byť len čakateľstvá CAC, ktoré neboli použité na iné šampionáty.

Podmienky pre udeľovanie čakateľstva CAC

1. CAC sa udeľuje psom a sukám osobitne v triedach strednej, otvorenej, pracovnej a šampiónov.
2. CAC sa môže udeliť psovi a suke oceneným V1.
3. CAC sa môže udeliť aj psovi a suke, ktoré už titul Slovenský šampión krásy získali.
4. Navrhnuť psa alebo suku na CAC môže len rozhodca oficiálne na výstavu delegovaný.
5. CAC nie je nárokovateľný a udeľuje sa len pri mimoriadnych kvalitách psa alebo suky.
6. Psovi a suke, ktoré boli v uvedených triedach ohodnotené známku V2, môže rozhodca udeliť Reserve CAC.
7. Reserve CAC sa môže udeliť len v triede, v ktorej bol udelený CAC.
8. Reserve CAC nie je nárokovateľný a udeľuje sa len pri mimoriadnych kvalitách psa alebo suky.

ZHRNUTIE: psa/fenku pripravujeme na výstavu čo najskôr, už v štenacom veku. Začíname zľahka, od malého šteniatka vyžadujeme výstavný postoj len krátku chvíľu, šteňa pohladkáme, odmeníme a znova

povel opakujeme neskôr. Časom intervaly vo výstvnom postoji predlžujeme. Postupujeme po menších krokoch, ide o nácvik a každý malý úspech odmeníme. Nezabúdajme na to, že akokoľvek serióznou udalosťou výstavy sú, musíme sa aj my, aj náš maznák cítiť pri predvádzaní uvoľnene, malo by nám to prinášať radosť.

Každý pes sa môže stať šampiónom...

Nenechajte sa hneď odradiť prípadným neúspechom- hoci posudzovatelia “známkujú” vystavované psy podľa štandardu, vždy v hodnotení nájdeme aj subjektívne vnímanie plemena posudzovateľom. Preto sa ľahko môže stať, že v jeden deň výstavy váš pes dostane známku “dobrý” a na druhý deň u iného posudzovateľa vyhrá BOBa ☺.

Je získanie titulu šampión krásy ťažké a zdĺhavé? Ťažko povedať... Ak máte to šťastie, že máte doma psa s vrodenuou schopnosťou predvádzať sa, máte určite oproti ostatným navrch. No takých psov, žiaľ, nie je veľa. Ak však kvôli tomu podceníte tréning, môže vás v kruhu poraziť niekto, kto na ňom viac bazíroval a “vyšperkoval” postoj a správanie sa psa v kruhu.

Ak ste dostatočne pripravený a docenený posudzovateľom, môžete teoreticky získať titul šampión krásy v priebehu štyroch mesiacov- dve výstavy na konci kalendárneho roka a dve na začiatku nadchádzajúceho kalendárneho roka. No nezabúdajme, že na každej musíte získať čakateľstvo CAC/CAJC od dvoch rôznych rozhodcov.

Podrobný popis hodnotenia a získavania čakateľstiev a titulov nájdete vo výstavnom poriadku.

Uchovnenie

Čo je to uchovnenie?

Nikto učený z neba nespadol, a tak to je aj pri chove psov. Čo teda je to uchovnenie a načo je to vôbec dobré?

Zaobstarám si šteniatko s preukazom o pôvode psa (s PP), teda s rodokmeňom. V preukaze o pôvode má šteniatko uvedených nielen rodičov, ale aj ďalšie tri staršie generácie predkov. Všetci títo predkovia boli raz uchovnení, teda splnili určité podmienky, aby sa oficiálne stali chovnými. Chovný pes alebo fenka je vtedy, keď je zapísaný/zapísaná do Slovenskej plemennej knihy psov. Až na takomto psovi, fenke, sa dajú chovať šteniatka, ktorým budú vystavené preukazy o pôvode.

Čo to znamená v praxi? Jendoducho povedané- ak chcem chovať šteniatka s preukazom o pôvode (s PP), musia byť ich rodičia najskôr uchovnení. Alebo inak: ak si zaobstaráte psíka/fenku s PP, neznamená to, že šteniatka po takomto psovi/fenke (bez uchovnenia) budú automaticky tiež s PP.

Šteniatka s preukazom o pôvode môžu byť len po uchovnených psoch a fenách.

Podmienky uchovnenia

Ako každé iné plemeno, aj plemeno československého vlčiaka musí k uchovneniu splniť určité podmienky, ktoré určuje a zastrešuje klub daného plemena. Pri našom národnom plemene tieto podmienky možno nie sú práve najjednoduchšie, to však súvisí s naším patronátom nad ním a garanciou kvality slovenského odchovu.

Čo všetko ma teda čaká, ak plánujem svoje šteniatko uchovniť?

Každý jedinec musí k uchovneniu absolvovať:

- minimálne jednu klubom odporúčanú výstavu
- RTG vyšetrenie bedrových kĺbov (odporúčané aj lakt'ových kĺbov)
- pracovnú skúšku SVP1.
- bonitácia s odberom vzorky k DNA profilu a testovanie DM a DW

Výstav psov je veľké množstvo, môžete sa výstavy zúčastniť nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí, avšak nie každá sa vám zaráta k uchovneniu. Ak ide o začiatočníka, čo sa výstav týka, je dôležité sledovať názvy samotných výstav. Klubom odporúčanou výstavou môže byť Európska alebo Klubová výstava, prípadne to môže byť Svetová výstava Slovenských národných plemien. Taktiež je dôležité, v akom veku psa/fenky sa výstavy zúčastníte, pretože k uchovneniu sa ráta výstava od kategórie "trieda mladých", teda šteniatko musí mať dovŕšených minimálne 9 mesiacov života v deň konania výstavy. To neznamená, že skôr vystavovať nemôžete, znamená to iba, že sa výstavy v skoršom veku nebudú zarátavať k uchovneniu. Na výsledku výstavy k uchovneniu nie sú kladené vysoké nároky, hodnotenie môže byť akékoľvek okrem diskvalifikácie (vykázanie z kruhu) a neposúdenia (psík sa v kruhu vrtí, nechce ukázať zuby,... posudzovateľ nemôže zviera posúdiť).

Röntgenové vyšetrenia bedrových kĺbov sú jednou zo zdravotných podmienok uchovnenia československého vlčiaka. RTG snímkom sa sleduje, či jedinec trpí dyspláziou, a ak áno, akou formou dysplázie trpí. Dysplázia je primárne dedičné ochorenie, teda náchylnjší sú jedinci, ktorých rodičia alebo predkovia týmto ochorením trpeli, v ojedinelých prípadoch však môže ísť aj o dyspláziu získanú (zlá strava, preťažovanie oporno-pohybového aparátu v štenacom veku,...). RTG snímok vyhotoví veterinár (najskôr vo veku 12 mesiacov) v plnej anestéze, následne ide snímok na posúdenie MVDr. Karpjakovi do Prešova, ktorý je momentálne jediným posudkovým veterinárom pre naše plemeno. Výsledok posudku je zapísaný do PP (rodokmeňa). Do chovu sú prípustné iba jedince s výsledkom A/A- negatívny alebo B/B- najslabšia forma dysplázie. Teda ak má jedinec vyšší stupeň dysplázie, stáva sa automaticky nechovným.

SVP1- pracovná skúška: skúška vytrvalosti psa. Má niekoľko stupňov (1, 2, 3), avšak k uchovneniu postačuje prvá. Ide o zabehnutie trate o dĺžke 40 km v časovom limite do 4 hodín. Skúška je organizovaná klubom, zhruba dvakrát ročne. Podmienkou na vykonanie skúšky je minimálny vek jedinca 12 mesiacov v deň konania skúšky, pes beží spravidla popri bicykli, na primerane dlhej vôdzke, behanie psa navoľno je neprípustné. Pri psovi sa môžu vystriedať dvaja vodiči, čo je nutné oznámiť už pri prihlásení sa k skúške. Nie je povolený ostnatý, ani sťahovací obojok, čo kontroluje rozhodca skúšky pred jej začiatkom. Je možné počas skúšky zísť z bicykla, robiť si prestávky na menší oddych, napojenie, podľa potreby, avšak všetky prestávky sa zarátavajú do meraného času. Československý vlčiak je pracovné plemeno, človek má niekedy pocit, že jeho energia a vytrvalosť nemajú hranice. Preto mnohé psy zvládnu skúšku aj bez tréningu, avšak tréning je podľa nášho názoru žiadaný z dôvodu socializácie psa na bicykel- nie každý pes zvládne bežať popri bicykli bez naučenia sa na prítomnosť bicykla, taktiež pri tréningu na kratších tratiach sa môže prejavíť nejaké ochorenie psa, o ktorom sme nevedeli- napr. vrodené ochorenie srdca a pod., čo by nášho miláčika mohlo počas skúšky ohroziť aj na živote. Taktiež, ak sa vodiči počas skúšky budú striedať, je nutné, aby si pes zvykol na druhého vodiča, aby ho počas konania skúšky rešpektoval. Z našej skúsenosti je vhodné začať tréning o trati 4 km (trať skrátime alebo predĺžime podľa reakcií psa) a postupne kilometre pridávame. Nie je nutné trénovať celých 40 km. Ak pes zabehne niekoľko tréningov po sebe po 15-20 km, skúšku by mal zvládnuť bez problémov. Priemerná rýchlosť psa by mala byť okolo 12km/hod. Je potrebné počítať aj s nepriazňou počasia počas skúšky- silný vietor, dážď, čo však býva znepríjemnením hlavne pre nás vodičov. Ďalšie skúšky vytrvalosti 2- na 70 km, a 3- na 100 km sú nepovinné, závisí od preferencií psa a jeho majiteľa. Po vykonaní skúšky je každý jedinec ohodnotený známku podľa zabehnutého času, a tá je zapísaná aj do PP.

Bonitácia je posúdenie jedinca, v akom súlade je jeho exteriér a povaha so štandardom plemena podľa FCI. Spravidla ide o poslednú podmienku k uchovneniu. Sučka môže absolvovať bonitáciu najskôr v 18. mesiaci života, pes v 24. mesiaci. Základom bonitácie je meranie, čo je dôležitým vyhodnotením kvality spojenia rodičovského páru, ako aj dôležitým údajom pre tvorenie ďalších chovných párov. Nemenej dôležitou je aj skúška povahy psa.

Pri meraní musí pes stáť rovno, aby merania a výsledné indexy neboli skreslené. Meria sa výška jedinca v kohútiku, dĺžka trupu, prednej končatiny, stehna, obvod hrudníka a ďalšie, v podstate je pomeraný celý pes, z meraní ktorých sa vyráta index výšky, index formátu a index hlavy. Na meranie tela a hlavy sa používajú špeciálne certifikované meradlá, na ktoré je dobré psa, či fenku naučiť, aby sa počas bonitácie nebáli samotných meradiel a nepanikárili. Na takéto nácvik si meradlá nemusíte kupovať, môžete si ich požičať alebo naučiť psa aspoň na svojpomocne vyrobené meradlo. Jednoducho, aby bol pes zvyknutý, že sú mu brané miery. V tomto nám môže pomôcť aj niekto z rodiny alebo kamarát, ktorý nám psa cvične nameria, pretože na bonitácii si psa nameria majiteľ, ale posudzovateľ. Súčasťou meraní je aj sledovanie mechanizmu pohybu- chôdza, poklus, kontrola chrupu a u psov kontrola semenníkov, na čo je tiež vhodné psa nacvičiť. Je dôležité si uvedomiť, že meraním sa nehľadajú nedostatky jedinca za účelom zníženia známky, ide o ohodnotenie jedinca do takej miery, aby bolo možné v ďalšom chove vyhnúť sa rôznym vadám netvorením chovných párov z jedincov s takou istou vadou, napr. dlhé ucho, tmavé oko, či zle nasadený chvost. Každá odchýlka od štandardu- vada sa zapíše do bonitačného kódu, ktorý sa zaznamená aj do PP. Čo sa posúdenia povahy týka, sleduje sa povaha jedinca už pri samotnom meraní, ďalej pri prechádzaní pomedzi skupinku neznámych ľudí, pokračuje sa skúškou povahy na kolíku- figurant prejde popri psovi bez náznaku útoku, nasleduje prepadnutie psa za a následne bez prítomnosti pánička. Záver skúšky povahy je sledovanie reakcie jedinca na výstrel. Poslednou súčasťou bonitácie je odber vzorky na vyhotovenie DNA profilu, prípadne odber vzoriek na testovanie dedičných ochorení- degeneratívnej myelopatie (DM) a dwarfizmu/trpazličizmu (DW), avšak testy na DM a DW môžu byť vykonané v ktoromkoľvek období života vlčiaka, od niektorých chovateľov v rámci ich servisu dostanete šteniatlo už s hotovými testami. Testy na DM a DW sú platné, iba ak boli vyhotovené certifikovaným laboratóriom.

V mladšom veku môže jedinec absolvovať aj zvod mladých, čo však nie je povinné, avšak zvod mladých je dobrým tréningom na bonitáciu. Pri

zvode sa meria iba výška jedinca v kohútiku, sleduje sa mechanizmus pohybu a povaha jedinca počas merania.

Sú teda podmienky uchovnenia až príliš ťažké? Pre niekoho určite. Je to náročné? Určite. Je to nemožné? Určite nie. Podmienok je možno viac, avšak všetky z nich sú zvládnuteľné a vyplývajú z povahy nášho národného plemena. Je treba si uvedomiť, že nie je nutné splniť všetky podmienky v jednom roku- môžeme začať pozvoľna, jednu, či dve podmienky ročne. Myslime na to, že vek 18 mesiacov u fenky a 24 mesiacov u psa je najskorší termín uchovnenia, uchovniť môžeme jedinca aj vo veku 3-4 rokov, či neskôr. Avšak áno, pri nasadení vysokého tempa a odhodlania je možné uchovniť psa, fenku, aj v priebehu jedného roka.

Uchovnením, predovšetkým bonitáciou, sa sleduje celkový súlad alebo naopak odklonenie plemena od štandardu, či sa plemeno zmenšuje alebo naopak rastie a ďalšie parametre. Podmienky uchovnenia sú stanovené klubom a môžu sa meniť, preto je dobré sledovať webovú stránku klubu, kde sa podmienky v prípade zmeny aktualizujú. Taktiež sa podmienky uchovnenia československého vlčiaka u nás a v zahraničí rôznia, v niektorých krajinách postačuje absolvovanie určitého počtu výstav, inde postačujú zdravotné testy. Najbližšie k nám sú stanovené podmienky uchovnenia logicky v Českej republike, pričom na Slovensku sú tieto podmienky najprísnejšie, čo vyplýva z patronátu Slovenska nad plemenom. Treba mať pred uchovnením rešpekt, nebrať ho na ľahkú váhu, no určite sa ho netreba báť. Ak máte majestátneho, vyrovnaného psa, či krásnu fenku s dobrou povahou, bola by škoda mať ich len tak na záhrade a nevyužiť ich v chove, ktorý sa chovatelia snažia nielen zušľachtiť, ale predovšetkým obohatiť o zaujímavú krv a jedinca v čo najväčšom súlade so štandardom plemena podľa FCI.

V neposlednom rade ste sa kúpou československého vlčiaka s PP stali členom pomerne veľkej komunity majiteľov a chovateľov tohto plemena, ktorí vám určite radi vo všetkom poradia. No v prvom rade máte vždy možnosť obrátiť sa o pomoc na chovateľa, od ktorého ste si svoje šteniatko vybrali.

Problémové správanie a najčastejšie chyby vo výchove

ČsV ako kríženec vlka s vysokým podielom vlčej krvi nie je poznamenaný svojim prapredkom iba exteriérom, ale predovšetkým povahovými črtami, silným inštinktívnym spôsobom života, ako i silnou životaschopnosťou aj vo veľmi drsných prírodných podmienkach. Vycibrený vlčí čuch neslúži ČsV len na stopovanie s excelentnými výsledkami, ale prináša so sebou hrozbu výnimočne silného loveckého pudu. ČsV v móde lovca môže mať pri lovení problém s rozlíšením lovených objektov. Tak, ako začne loviť zajaca, či srnu, môže pri nedostatočnom potlačovaní tohto pudu začať loviť i domáce zvieratá, a to bez ohľadu na ich veľkosť, ale i deti, vo vyhrotených prípadoch i dospelého človeka.

Ďalším pudovým správaním je dominancia psa alebo feny. Ak jedinca v dominantnom postavení svojim správaním a postojom utvrdzujeme, nielenže sa stane vodcom "svorky", ale v súbojoch o túto pozíciu môže ostatných členov svorky zraniť alebo usmrtiť, a to vrátane majiteľa - samozrejme opäť hovoríme o extrémne, ktorý v dnešnej dobe je veľmi raritný aj vďaka vylučovaniu takýchto jedincov z chovu.

Vo všeobecnosti môžeme povedať, že všetky pudové prejavy je najjednoduchšie tlmiť výcvikom, zamestnaním psa ako fyzicky, tak psychicky. Výcvik sa uskutočňuje mechanickým podmieňovaním. Je to vlastne proces učenia na základe účinku, kedy sa pes učí spojovať svoje chovanie s následkami tohto chovania.

Typickým vlčím povahovým prvkom u ČsV je prirodzená plachosť pred ľuďmi. Šteňatá ČsV sa rodia plaché a môžu mať strach zo všetkého nového. Človek je z historického hľadiska úhlavným nepriateľom vlka. Vlk sa stretu s človekom stráni. U ČsV je prvoradá venovať prioritnú

pozornosť socializácii už od najútlejšieho veku šteniat, pretože plachosť je u plemena nežiaduca, môže byť i zdrojom agresívnych prejavov.

Najdôležitejšou vývojovou etapou v živote ČsV je vegetatívna a socializačná fáza. Vegetatívna fáza (od narodenia do dvoch týždňov veku) v sebe zahŕňa odkázanosť šteňaťa na matku, jediným vyvinutým zmyslom je čuch, a preto už v tomto období je dôležitá prítomnosť chovateľa, jeho dotyky vplývajúce na šteňa, neskôr pri zlepšení sluchu i hlas. Podľa autarky Schelgkoflerovej socializačná fáza začína v treťom týždni života. Šteňa otvára oči, vyvíjajú sa ďalšie zmysly. Šteňa je v tejto fáze veľmi učiteľné. Čelí novým predmetom, zvukom, dostáva sa do prvého plnohodnotného kontaktu s človekom. Pre ČsV je dôležité dochádzať do kontaktu s čo najväčším počtom ľudí práve v tejto fáze. Šteňa nemá osvojené agresívne správanie, nakoľko ho doteraz nepotrebovalo. Ľudí prijíma opatrne, avšak rýchlo si zvyká.

Včasná socializácia šteniatka je základom zdravého sebavedomia.

Nezanebateľnou súčasťou socializácie je kontakt ČsV s oboma pohlaviami, rôznymi vekovými kategóriami a predovšetkým s deťmi. ČsV musí pochopiť, že dieťa nie je hračkou, ani jeho rovesníkom na hru, ale dieťa je v hierarchii svorky na jednom z najvyšších postov. Čím neskôr sa so socializáciou ČsV začne, tým náročnejšie je presvedčiť jedinca, že mu človek neublíži. Pes, ktorý počas prvých týždňov svojho života nazbieral len nedostatočné alebo prevažne negatívne skúsenosti, vyrastal izolovaný od iných psov alebo ľudí, bude mať len ťažko vybudované stratégie k suverénemu prekonávaniu strachu. Na neznáme veci preto často reaguje inštinktívne úzkostným jednaním. Takýto prístup mu ponúka tri možnosti; v etológii sú označované ako útek, boj a stuhnutie. ČsV vo veku troch mesiacov bez predošlej socializácie sa kontaktu s človekom začína brániť agresívnymi prejavmi. Spočiatku ide o varovné štekание, cenenie zubov, vo vyššom veku tieto prejavy často krát prerastajú do atakov a obrannej agresie. Jediniec trpí úzkostnými stavmi pri každom kontakte s človekom, a tieto stresové situácie mu spôsobujú

psychosomatické poruchy ako enuréza, hnačky, tráviace poruchy, je neustále v strehu a skratovo reaguje aj v bežných situáciách. U takéhoto šteňaťa nový majiteľ musí postupovať opatrne. Najskôr sa stať členom svorky, postupne získať pozíciu vodcu svorky. Tento proces však nesmie trvať príliš dlho. Čím dlhšie je jedinec na pozícii vodcu, tým ťažšie je pre majiteľa dostať ho z tejto pozície, a tým častejšie sa jedinec bude pokúšať znova získať vedenie. Po tom, čo je majiteľ úspešným vodcom svorky, je nutné začať socializáciu odrasteneho šteňaťa a ihneď v zárodku tlmiť a odstraňovať agresiu. Pri odstraňovaní neželaného správania v určitých situáciách je nevyhnutné jedinca často vystavovať týmto kritickým situáciám. Majiteľ je počas tohto tréningu uvoľnený, v pokoji, aby z jeho pulzu a dýchania pes nevyčítal nervozitu, čím by ju majiteľ preniesol na psa (EICHLER, 2011). Na druhej strane psa v týchto situáciách netlačíme do nami želaného správania. Socializácia prebieha pomaly. Najskôr jedinec pozoruje ľudí z väčšej diaľky, pozoruje iné psy vo vzťahu k ľuďom. Postupne sa vzdialenosť od ľudí skráti, do tesného kontaktu sa pes dostáva najskôr s jedným človekom, neskôr sa počet zvýši. Z hľadiska výcviku je najefektívnejším cvikom na získanie zdravého sebavedomia psa cvičenie obrán. Laikovi by sa zdalo, že práve tento cvik agresívne správanie, štekot a záhryz u psa naopak upevní, avšak cvičenie obrán slúži u psa na získanie a zdokonalenie schopnosti rozlíšiť určité situácie a zatriediť ich do tých, ktoré preňho alebo jeho majiteľa predstavujú hrozbu, a tých, ktoré znamenajú bezpečie alebo minimálne riziko. Ďalším spôsobom odstraňovania obrannej agresie je rozšírenie svorky problémového jedinca o ďalšieho dospelého psa alebo psy vyrovnanej povahy, ktoré majú priateľskú, ľahko ovládateľnú povahu a sú sangvinického charakteru. Noví členovia svorky idú príkladom ČsV s problémovým správaním v kritických situáciách. Problémový jedinec musí byť svedkom, ako sa iný pes teší cudzím ľuďom, nechá sa pohladkať, vezme si pamlsok. Neútočí, nezúri, je pokojný, bez náznaku akejkoľvek agresie. Na resocializáciu alebo odstraňovanie iných neželaných prejavov nevyberáme do svorky zo psov nevyrovnanej povahy, ani šteňatá, nakoľko terapia by mala opačný účinok a práve tieto psy by odpozorovali a naučili sa nežiaducemu správaniu od tohto problémového jedinca (MILLAN, 2008).

Pri strachu z ľudí môže majiteľ pomáhať prekonať strach aj svojím telom, ak psovi poslúži svojim postojom ako zábrana a dovolí mu skryť sa zaňho.

Táto metóda je akousi profylaxiou pred agresiou psa, avšak je to dočasný stav na upokojenie psa a neskôr musí vyť tento jedinec donútený čeliť situácii priamo. Donucovacie metódy sa používajú s citom, no dôkladnosť je nevyhnutná.

Strach ČsV zo zvukov a predmetov nie je síce pre človeka primárne nebezpečným, avšak kvôli spokojnému životu jedinca je potrebné prekonávať i tieto riziká. Opäť najúčinnjšou metódou je poskytnutie psovi možnosť odpozorovať správanie majiteľa psa, 27 ktorý strach z daného javu neprejaví, priblíži sa k danému predmetu dostatočne blízko a privolá psa k sebe, aby čuchom situáciu dostal pod svoju kontrolu. Neustále hryzenie ako častý nežiaduci prejav v správaní ČsV je jav tomuto plemenu prirodzený a v jeho eliminácii sa nesnažíme hryzenie úplne odstrániť, ale sústredíme sa na využitie hryzenia v obranách, športovej alebo služobnej kynológii, pričom jedinca odúčame hrýzť ruky či už majiteľa alebo ostatných ľudí. Podľa EICHLERA (2011) je dôležité poskytnúť šteňaťu (i dospelému jedincovi) alternatívu na hryzenie-peška, handru alebo inú hračku, nakoľko hryzením ČsV uvoľňuje napätie, odbúrava stres. Odstránenie hryzenia rúk cvičíme zákazovým povelom a potravovou metódou. Rovnako ako hryzenie, i zavýjanie ČsV odstraňujeme zákazovým povelom, i keď v tomto prípade sa o vzorovom figurantovi nedá hovoriť. Najúčinnjšou metódou odstránenia zavýjania je prekvapiť jedinca počas vytia (napr. obliať ho vodu), dať mu jednoznačne najavo, že si to neželáme a trvať na svojej požiadavke. Vytie pre ČsV znamená zvolávanie svorky, teda majiteľa. Preto je veľmi obtiažne a málo úspešné odnaučiť ČsV vytiu, nakoľko pes majiteľa po oddelení volá a ten sa k nemu vždy vráti, i keď len preto, aby ho za neželané vytie potrestal. ČsV je schopný vyť celé hodiny, často až do návratu majiteľa. Pri rozšírení svorky o ďalšieho ČsV sa zväčša nový člen rýchlo prispôsobí a naučí sa zavýjať od problémového jedinca, i keď k vytiu predtým sklon nemal.

Samozrejme, legenda vraví, že nie každý jedinec, každé "čévečko" vyje, preto nestráčajme nádej,...

Štandard plemena

Štandard FCI č. 332

(Nr.332/03.09.1999)

Preklad

pani Christel Špániková

prepracovali Harry G.A. Hinckeldeyn a Dr. J. M. Paschoud

Pôvod

bývalá Československá republika

Patronát

Slovenská republika

Použitie

Pracovný pes

Klasifikácia FCI

Skupina 1 – ovčiarske a pastierske psy

Sekcia 1 – ovčiarske psy so skúškou z výkonu

Krátky historický súhrn

V roku 1955 sa vo vtedajšej ČSSR uskutočnil biologický pokus, kríženie nemeckého ovčiaka s karpatským vlkom. Pokus ukázal, že môže byť vychované potomstvo ako z párenia pes x vlčica, tak z párenia vlk x suka. Prevažná časť potomstva mala genetické predpoklady pre ďalšie šľachtenie. V roku 1965, po ukončení pokusu, bol vypracovaný projekt vyšľachtenia nového plemena psov, ktoré by spájalo využiteľné vlastnosti vlka s vhodnými vlastnosťami psa. V roku 1982 bol československý vlčiak uznaný Výborom chovateľských zväzov vtedajšej ČSSR ako národné plemeno.

Všeobecný popis

Pevného konštitučného typu, viac ako stredne veľký, pravouhlého rámca. Stavbou tela, pohybom, osrstením, farbou srsti a maskou sa podobá vlkovi.

Dôležité proporcie

Dĺžka tela:výška v kohútiku = 10:9

Dĺžka papule:dĺžka lebky = 1:1,5

Správanie a povaha

Temperamentný, veľmi aktívny, vytrvalý, učenlivý, rýchlo reagujúci, neohrozený a odvážny. Nedôverčivý. Svojmu pánovi prejavuje mimoriadnu vernosť. Odolný voči vplyvom počasia. Mnohostranne použiteľný.

Hlava

Symetrická, dobre osvalená, pri pohľade zo strany a zhora tvorí tupý klin. Výraz hlavy vyjadruje pohlavie.

Horná časť hlavy:

Pri pohľade zo strany a spredu je viditeľné ľahko klenuté čelo. Čelná brázda je nevýrazná. Tylový hrbolček je dobre viditeľný. Stop: Mierne vyznačený.

Tvárová časť lebky:

Ňufák: Oválneho tvaru, čierny.

Papula: Suchá, nie široká, horná línia nosa rovná.

Pysky: Pevne priliehajúce, kútiky zatvorené. Okraje pyskov sú čierne. Čeluste/Zuby: Čeluste sú silné a symetrické. Dobre vyvinuté zuby, najmä špičiaky. Nožnicový alebo kliešťový zhryz so 42 zubami zodpovedajúcimi zubnému vzorcu. Zuby sú pravidelne usporiadané.

Líce: Suché, dostatočne osvalené, nie nápadne vystupujúce.

Oči: Úzke, šikmo uložené, jantárovej farby. Viečka dobre priliehajúce.

Uši: Stojace, tenké, trojuholníkového tvaru, krátke (tzn. nie dlhšie ako 1/6 výšky v kohútiku); vonkajší bod nasadenia ucha je na úrovni vonkajšieho očného kútika. Kolmica spustená z vrcholu ucha prebieha tesne vedľa hlavy.

Krk

Suchý, dobre osvalený, ak je pes v pokoji, krk zvieru s horizontálou uhol do 40°. Krk musí byť tak dlhý, aby umožnil psovi dosiahnuť bez námahy ňufákom na zem.

Trup

Horná línia profilu: Plynulý prechod od krku k trupu, mierne sa znižuje. Kohútik: Dobre osvalený, výrazný, nesmie však narušovať plynulosť hornej línie.

Chrbát: Pevný, rovný.

Bedrá: Krátke, dobre osvalené, nie široké, mierne sklonené.

Zadok: Krátky, dobre osvalený, nie široký, mierne sklonený.

Hrudník: Symetrický, dobre osvalený, priestorný, hruškovitého tvaru so zúžením k hrudnej kosti. Hĺbka hrudníka nedosahuje k lakťom. Rukoväť hrudnej kosti neprečnieva pred ramenný kĺb.

Dolná línia profilu a brucho: Brucho je pevné a vťahnuté. Slabiny sú ľahko vťahnuté.

Chvost

Vysoko nasadený, spustený priamo dole. Pri vzrušení spravidla nesený kosákovito hore.

Končatiny

Hrudné končatiny: Hrudné končatiny sú rovné, pevné, suché, úzko postavené s mierne vybočenými labami.

Lopatka: Lopatka je uložená viac v prednej časti trupu, je dobre osvalená. S horizontálou zvieru uhol asi 65°.

Rameno: Silne osvalené; s lopatkou zvieru uhol 120 – 130°. Lakť: Dobre prilieha k hrudníku a nevybočuje z línie trupu. Je výrazný, dobre pohyblivý. Ramenná kosť s predlaktím zvieru uhol asi 150°.

Predlaktie: Dlhé, suché a rovné. Dĺžka predlaktia s nadprstím predstavuje 55% výšky psa v kohútiku.

Zápästný kĺb: pevný, dobre pohyblivý.

Nadprstie: Dlhé, tvorí s rovinou zeme uhol najmenej 75°. Pri pohybe ľahko pruží.

Predné laby: Veľké; mierne vybočené, s dlhšími klenutými prstami a silnými tmavými pazúrami. Výrazné, pružné, tmavé vankúšiky.

Panvové končatiny

Silné. Zadné končatiny sú rovnobežné. Kolmica spustená zo sedacích hrboľov prebieha stredom priehlavkového kĺba. Vlčie pazúry sú nežiadúce a musia sa odstrániť.

Stehno: Dlhé, dobre osvalené; stehenná kosť zvieru s panvou uhol asi 80°.

Bedrový kĺb je stabilný a dobre pohyblivý.

Koleno: Silné, dobre pohyblivé.

Predkolenie: Dlhé, suché, dobre osvalené; s priehlavkom zvieru uhol asi 130°.

Priehlavkový kĺb: Suchý, silný, dobre pohyblivý.

Priehlavok: Dlhý, suchý, smeruje takmer kolmo k zemi.

Zadné laby: Dlhšie klenuté prsty so silnými tmavými pazúrami. Výrazné vankúšiky.

Mechanika pohybu

Harmonický, ľahký, priestranný klus, pričom končatiny sa pohybujú čo najnižšie nad zemou. Hlava a krk sa skláňajú do vodorovnej polohy. V chôdzi je mimochod.

Koža

Elastická, pevná, bez zvrásnenia; nepigmentovaná.

Srst'

Kvalita srsti: Rovná, uzavretá. Zimná a letná srst' je výrazne rozdielna. V zime prevláda mohutná podsada, ktorá s vrchnou krycou srst'ou vytvára husté osrstenie celého tela. Je nutné, aby srst' pokrývala brucho, vnútornú časť stehien, miešok, vnútornú časť ušnice a medziprstie. Krk je dobre osrstený.

Farba srsti: Žltosivá až striebristosivá s charakteristickou svetlou maskou. Svetlá srst' musí byť aj na spodnej časti krku a na prednej hrudi. Prípustné je tmavosivé sfarbenie so svetlou maskou.

Výška a váha

Výška v kohútiku

Psy najmenej 65 cm

Suky najmenej 60 cm

Váha

Psy najmenej 26 kg

Suky najmenej 20 kg

Chyby

Každá odchýlka od uvedených požiadaviek musí byť považovaná za chybu, ktorej hodnotenie musí byť úmerné stupňu odchýlky.

- Ťažká alebo ľahká hlava.
- Ploché čelo.
- Ak chýbajú 2 P1 (premolary 1) alebo obidve M3 (molary 3), nehodnotí sa to ako chyba. Ak chýbajú spolu 2 P1 a 1 M3 alebo 2 M3 a 1 P1, hodnotí sa to ako chyba.
- Tmavohnedé, čierne alebo rozdielne sfarbené oči.
- Hrubé, vysoko alebo nízko nasadené ucho.
- Vysoko nesený krk v pokoji, nízko nesený krk v stoji
- Nevýrazný kohútik.
- Netypická línia chrbta.
- Dlhý zadok.
- Dlhý, nízko nasadený a nesprávne nesený chvost.
- Málo alebo silne zauhlené predné končatiny.
- Mäkké nadprstie.
- Málo zauhlené alebo preuhlené zadné končatiny; nedostatočné osvalenie.
- Málo výrazná maska.
- Krátky krok a vlnitý pohyb.

Vylučujúce chyby

- Zviera agresívne alebo nadmerne plaché.
- Odchylné proporcie.
- Úchylky v povahe.
- Atypická hlava.
- Chýbajúce zuby (iné ako tie, ktoré boli popísané v odseku Chyby); predkus, podkus, skrížený zhryz, chybné uloženie očných zubov v spodnej čelusti.
- Netypický tvar a uloženie oka.
- Netypické nasadenie ucha a netypický tvar ucha.
- Lalok.
- Silný sklon zadku.
- Netypický hrudník.
- Netypické nasadenie a netypické nesenie chvosta.
- Chybný postoj a netypické hrudné končatiny.
- Otvorená srst' a netypická srst'.
- Iné ako štandardné sfarbenie.
- Vol'né väzy.
- Netypický pohyb.

Vylúčené má byť každé zviera vykazujúce fyzické abnormality alebo abnormality v správaní.

N.B.: Psy musia mať dva zjavne normálne vyvinuté semenníky úplne zostúpené v miešku.

Záver

Čo viac dodať,... Ak ste sa dostali až sem, gratulujeme 😊 práve ste sa odzvedeli komplexné, všeobecne fungujúce triky, ako na vaše nezbedné šteniatko, či adolescenta. Starostlivosť o čsv je naozaj náročná, najmä časovo, tiež sa treba opevniť trpezlivosťou a láskavým slovom.

Nelámete nad ním palicu

Zlý deň? Náročná noc? Nahneval vás? Iste, a nie je to posledný krát, to sú holé fakty. No zajtra sa vám rano bude tešiť rovnako, ako keď ste si ho doniesli domov, ako každý deň, keď prídete z práce, vyjdete vyniesť smeti, otvoríte okno,... Je to čistá láska, nevinná a čakajúca len lásku späť..

Sila komunity

Stretávajú sa- s ďalšími "čévečkármi", inými psami, zúčastňujte sa klubových podujatí, nájdete si aj vy priateľov 😊

Poradte sa, nehanbite sa, myslite stále na dobro vášho šteniatka, komunikujte s chovateľom, pýtajte sa, pridajte sa do podporných a fan skupín na sociálnej sieti, jednoducho nebuďte v tom sami, pretože nemusíte!

Držíme vám palce do úplne nového života, radostného, starostného, divokého,.. Ak mu dáte šancu, on vás nesklame!

Recepty na odmeny

Pečeňové jednohubky

150g kukuričnej múky
60g ovsených vločiek
50g pečienok, uvarených nakrájaných najemno
30g strúhaného parmezánu
1 lyžička sušenej petržlenovej vňate
1 lyžička sušeného cesnaku v prášku
1 lyžica olivového oleja
múka pod vál'ok

1. Vyhrejte rúru na 180° (160° teploty vzduchu)
2. Všetky ingrediencie zmiešame a šľahačom mixujeme asi 1 min. Pridáme 200ml vody a šľaháme ďalšie 4 min.
3. Cesto vyválkame na hrúbky 4mm a nakrájame na štvorce 2x2 cm.
4. Pečieme na pečiacom papieri 30-35.

Jemné rybičky

1 konzerva tuniaka vo vlastnej šťave
100g kukuričnej múky
100g pšeničnej múky
1 lyžička sušenej petržlenovej vňate
1/2 lyžičky sušeného cesnaku v prášku
Múka pod vál'ok, vykrajovačky v tvare malých rybičiek

1. Vyhrejte rúru na 180° (160° teploty vzduchu)
2. Všetky ingrediencie zmiešame a šľahačom mixujeme asi 1 min. Pridáme 100ml vody a šľaháme ďalšie 4 min.
3. Cesto vyválkame na hrúbky 4mm a povykrajujeme rybičky.
4. Pečieme na pečiacom papieri 30-35.